

1
Eina kartą per mėnesį

1944 m.

XXV METAI

Nr. 2

Vasario mėn.

Nr. 2

LIETUVIŠKOJI
MEDICINA

MEDICINOS MOKSLO, PRAKTIKOS IR GYDYTOJŲ
PROFESINIŲ REIKALŲ LAIKRAŠTIS

41733

Redakcinė Komisija:

Med. d-ras K. Grinius, prof. med. d-ras
V. Kanauka ir med. d-ras J. Staugaitis.

LEIDĖJAI:

Liet. Sveikatos Valdyba ir V. D. Univ-to
Medicinos Fakultetas

Redaktorius

Med. d-ras J. Staugaitis

Redakc.-Admin. adr.: KAUNAS, Mickevičiaus g. Nr. 11-a, b. 4, tel. 2-15-07

PRENUMERATOS KAINA:
metams 20 RM, pusmečiui 10 RM

Šio numerio kaina 3 markės.

TURINYS.

Talkininkaukime tautos sveikatingumo darbe	65
Kr. Gudaitis: Sulfonamidai ir jų terapinė reikšmė	66
Ed. Kanopka: Vaistažolės ar niekas?	91
A. Garmus, doc.: Karo metu naudingi gydomieji augalai.....	101
A. Garmus, doc.: Herba Thermopsidis, kaip vienas iš naujų expectorans	118
J. Maciūnas: Keletas pastabų dėl d-ro K. Griniaus straipsnio: Lietuvos sveikatos reikalų tvarkymas senovėje.....	120
Referatai (Vidaus ligos, vaikų ligos)	122
Klinikos ir praktikos patyrimai	127

INHALTSVERZEICHNIS.

Helfen wir mit bei der Erhaltung der Volksgesundheit.
Kr. Gudaitis: Die Sulfonamide und ihre therapeutische Bedeutung.
Ed. Kanopka: Heilkräuter oder gar nichts?
A. Garmus, doz.: In Kriegszeiten nützliche Heilkräuter.
A. Garmus, doz.: Herba Thermopsidis als ein neues Expectorans.
J. Maciūnas: Einige Bemerkungen zu den Artikel von Dr. K. Grinius: „Litauische Gesundheitspflege in früherer Zeit“.
Referate (Innerekrankheiten, Kinderkrankheiten).
Aus Klinik und Praxis.

**„Liet. Medicinos“ Redakcijoje-Administracijoje
galima gauti šių mediciniškų leidinių:**

1) V. D. Un-to Medicinos Fakulteto darbai:

I t. 1 knyga	4,0 mrk.	III t. 3 knyga	4,4 mrk.
„ 2 „	2,4 „	IV t. 1—3 knygos	8,0 „
„ 3 „	2,4 „	V t. 1—2 „	5,6 „
II t. 1 „	3,6 „	VI t. 1—2 „	4,8 „
„ 2 „	4,0 „	„ 3 knyga	3,2 „
„ 3 „	4,0 „	VII t. 1 „	3,6 „
III t. 1 „	2,8 „	„ 2—3 „	10,0 „
„ 2 „	4,8 „		

2) Prof. d-ro Br. Abraičio: Embriologija 8,0 „

3) D-ro M. Vaitėno: Vyrų, moterų ir vaikų gonorėja 8,0 „

Pastaba. Įsigytieji leidiniai prašoma patiems atsiimti, nes dėl įporkavimo medžiagos stokos „L. Medicinos“ Red.--Administracija negali atsiimti išsiųsti paštu.

Nuo „Liet. Medicinos“ Redakcijos-Administracijos.

1. „Liet. Medicinos“ prenumeratos sumokėjimo reikalu.

Kas iš Gerbiamųjų „Liet. Medicinos“ ėmėjų ligi šiol dar nėra sumokėjęs šito žurnalo 1943 metų prenumeratos, maloniai prašomas kuogreičiausiai kalbamąją prenumeratą sumokėti.

Taip pat prašoma likviduoti ir 1942 m. bei dar senesnių laikų prenumeratines skolas.

2. Adresų pakeitimo reikalu.

Pakeitus savo gyvenamąją vietą, maloniai prašoma tučtuojau pranešti „Liet. Medicinos“ Redakcijai-Administracijai naująjį savo adresą, kad dėl šito adreso nepranešimo nebūtų sutrukdytas šito žurnalo siuntinėjimas.

LIETUVIŠKOJI MEDICINA

Medicinos mokslo, praktikos ir gyd. prof. reik. laikraštis

XXV met.

1944 m. vasario mėn.

Nr. 2

41733
Talkininkaukime tautos sveikatingumo darbe. Cp5

Siaučiant karui tautos sveikatingumo reikalai pašlijo ir tai ryškiai jaučiama ne tik miestuose, bet ir kaimuose. To žymaus smukimo priežastis miestuose yra maisto nepritekliai, o kaimuose — higienos žinių trūkumas, medikamentų ir kvalifikuoto mediciniško personalo stoka. Be to, mūsų tautiečių gana žymi dalis pasidavė karo meto neigiamoms įtakoms, pamėgo skendėti alkoholio bei samogono bangose ir susmuko dvasiškai bei fiziškai.

Ir kas blogiausia, kad mūsų tautos pagrindas — žaliasis kaimas jau šiandien toli gražu negali pasigirti blaivumu, taurumu ir sveikatingumu. Čia, kaip niekada, alkoholizmas plečiasi, samogono gamyba didėja ir vyksta plačiųjų kaimo masių nuodijimas, sveikatos ardymas ir atsparumo įvairioms ligoms mažinimas.

Antra vertus, ir anksčiau kaimiečių sveikatingumo reikalai nestovėjo reikiamoje aukštumoje: buvo žymus atsilikimas higienos srityje ir buvo jaučiamas sanitarinio švietimo trūkumas. Ir gydytojų kaimuose buvo ir yra ryškus nepritekliai, todėl įvykus nelaimingiems atsitikimams, staiga susirgus ir gyvybei atsidūrus pavojuje, neretai kvalifikuota mediciniška pagalba yra nepasiekiamą arba gydytojo atvykimas jau būna pavėluotas. Todėl pirmosios pagalbos apmokymas ir sanitarinis švietimas mūsų kaime prašyte prašosi gydytojų pagalbos.

Deja, šią kaimo SOS šauksmą ne visi girdi, tačiau kartais ir tie, kurie jį girdi, į tai visai nereaguoja. Tiesa, šiuo metu visi provincijos gydytojai yra apkrauti pareigomis, tačiau jei jie bent kiek atkreiptų savo dėmesį į tą pagrįstą šauksmą ir pašvęstų nors keletą valandelių kaimo sanitariniam švietimui ir pirmosios pagalbos teikimo apmokymui, tuo atveju būtų atliktas gana plotaus masto naudingas ir reikšmingas darbas. Siandien, kada stinga gydytojų ir kitų medicinos darbuotojų ir kada mums, kaip Da-

moklo kardas, nuolat graso oro puolimai bei pavojai, apmokymas tautiečių pirmosios pagalbos tiekimo turėtų didelės reikšmės.

Sav. Pag. Sveikatos Globos Srities Valdyba ir nori, kad minėti sanitarinio pobūdžio darbai būtų vykdomi plačiu mastu po visą Lietuvą, todėl ji prie valsčių S. P. Komitetų jau pradėjo steigti Sveikatos Globos skyrius, kuriems vadovauti kviečiami gydytojai. Minėtų skyrių tarnyba yra garbės tarnyba ir ji apmokama ne pinigais, bet giliu tautos dėkingumu.

Reikia manyti, kad mūsų gydytojai nebus tokie materialistai ir juose atsiras pakankamai idealizmo, jie ims kaimo švietimo darbo ir neš sveikatą bei palaimą mūsų kraštui.

Sav. Pag. Sveikatos Globos Srities Valdyba yra giliai įsitikinusi, kad karo metu medicinos mokslų populiarizacija turi ypatingos reikšmės, todėl ir kviečia visus provincijos gydytojus neatsisakyti dalyvauti valsčių S. P. Sveikatos Globos Skyrių kūrime, jiems vadovauti ir veikiantiems skyriams sulig išgalių talkininkauti, nes tik bendromis jėgomis, tik per talką imanoma atsiekti užsibrėžti tikslai ir galima nuveikti dideli ir reikšmingi darbai.

Sav. Pag. Sveikatos Globos
Srities Valdyba

Gyd. Kr. Gudaitis.

Sulfonamidai ir jų terapinė reikšmė.

Medicinoje buvo jaučiamas trūkumas, o gydytojų, ypač chirurgų, tarpe susirūpinimas ir nenuilstamas jėškojimas surasti vaistą, kuris apsaugotų organizmą nuo bakterinės infekcijos ir sulaukytų tokios į organizmą patekusios, infekcijos plitimą, o kiek galima mažiau tepakenktų pačiam organizmui. Ehrlich'o therapia magna sterilisans srityje atsispindi tas siekimas. Ehrlich ir jėškojo cheminės medžiagos, kurios vienkartinis tam tikro kiekio įvedimas į organizmą sunaikintų visus organizme esančius ligos sukėlėjus ir tuo būdu būtų pasiektas organizmo pasveikimas. Kaip šito siekimo padarinys, ir išsivystė šandien plačiai vartojama chemoterapija apskritai medicinoje ir atskirai chirurgijoje. Kovai su bakterine infekcija sidabro preparatų (pvz., argochrom'as ir kt.), dažų preparatų (pvz., tripoflavin'as, rivanolis), aukso preparatų (pvz., aurodetoxin'as), jodoformo, boro rūšties, Dakin'o skiedinio, kaikurių tepalų ir kt. vartojimas priklauso prie chemoterapijos. Viena vertus, tos medžiagos, chemiškai susijungdamos su mikrobo plazmos baltymais, sunaikina mikrobus, padarydamos juos organizmui nebežalingus, o, antra vertus, jos žaloja pačius audinius. Del to tu

medžiagų vartojimas chemoterapijoje yra apribotas ir dažnai neduoda laukiamų padarinių. Buvo jaučiamas ir tam tikras chemoterapijoje sustingimas: buvo gaminamos vis naujos chemoterapinės medžiagos, kurių bakteriocidiškas veikimas nebūdavo geresnis, kartais net blogesnis už žinomų tos rūšies chemoterapinių medžiagų. Suprantama, tokios cheminės medžiagos, kuri labiausiai atitiktų chemoterapijos reikalavimus (smarkiai veiktų bakterijas ir nepakenktų organizmui), atradimas išjudino tą sustingimą, sudarydamas naują gadinę chemoterapijoje.

Kalbant šiandien apie naują cheminį preparatą, nebūtų tikslu, kaip tai medicinos literatūroje dažnai užtinkame, kalbėti apie chemoterapiją, kaip apie naują dalyką. Tas naujas vaistas, turėdamas kolektyvų pavadinimą „sulfonamidai“, apie kurį plačiau norima kalbėti ir šitame rašinyje, tiktai praturtina jau seniai ir plačiai vartojamą chemoterapiją naujais preparatais. Šiandien sulfonamidai plačiai yra vartojami beveik visose medicinos šakose. Bet gal plačiausią jų pritaikymą randame chirurgijoje.

Vokiečių mokslininkų Domagk'o ir jo bendradarbių Mietzsch'o bei Klarer'io chemišku sinteziniu būdu atrasti junginiai, kuriems yra tipiška sulfonamidinė grupė SO_2NH_2 papradėtyje su azo- arba NH_2 - grupe cikliniame junginyje*), rodo, geriausiai patenkina klinišką reikalavimą: smarkiai ir efektingai veikia mikrobus ir nekenkia audiniams.

1935 m. Domagk'o paskelbtos eksperimentinės išdavos apie naujus bakterinės infekcijos chemoterapinius galimumus sukėlė didelį susidomėjimą ne tik Vokietijoje, bet ir visuose kultūringuose kraštuose. Pasauliniai mokslo institutai, pvz., Pasteur'o institutas Paryžiuje, išsamiai patikrinę tuos eksperimentus, pripažino juos tikrais ir iš savo pusės juos papildė naujais stebėjimais. Jau kitais metais įvairiuose kraštuose, kaip, pvz., Amerikoje, Anglijoje, pasirodė nauji darbai apie šituos chemikalus. Iš pradžių šitie vaistai, kurie sudarė naują chemoterapeutiką prieš bakterinę infekciją (streptokokus, stafilokokus, pneumokokus, meningokokus, coli bacilus, dujinės flegmonos bakterijas ir kit.), klinacistų buvo sutikti su gana dideliu skeptiškumu dėl to, kad anksčiau gydytojų viltys naujų atradimų dažnai buvo apviltos. Bet jau per 2—3 metus tas naujas bakterinės infekcijos terapeutikas beveik visame pasaulyje buvo pripažintas. Įvairiuose kraštuose įvairiomis kalbomis pasirodžiusi gausi literatūra kalba apie tą didelį susidomėjimą p-aminophenylsulfonamidu

*) Žiūr. cheminių formulių priedą.

DAŽNIAUSIAI VARTOJAMIEJI SULFONAMIDAI.
(Pagal Domagką ir Heglerį)

Pavadinimas	Chemiška formulė	Kurią infekciją labiau veikia?	Dozavimas
Prontosil rubrum (Bayer'io firmos)	$\text{H}_2\text{NO}_2\text{S}-\langle \text{benzene ring} \rangle-\text{N}=\text{N}-\langle \text{benzene ring} \rangle-\text{NH}_2$ 4 - sulfonamid - 2 - 4 - diamino-azobenzol	Streptococcus. Erysipelas. Sepsis. Šlapiminių takų infekcija. Angina.	1 tabl. 0,5. 2-5 g per dieną.
Prontosil soluble (Bayer'io firmos)	$\text{H}_2\text{NO}_2\text{S}-\langle \text{benzene ring} \rangle-\text{N}=\text{N}-\langle \text{benzene ring} \rangle-\text{NHCOCH}_3$ $\text{NaO}_3\text{S}-\langle \text{benzene ring} \rangle-\text{SO}_3\text{Na}$ Dinatriumsalz der 4 - sulfonamido-phenyl-azo - 7 - acetylamino-oxy-naphthalin - 3, 6 - disulfonsäure - skiedinys		5% skiedinys. 1 amp. — 5 cm ³ . 10-20 cm ³ per dieną.
Prontalbin (Prontosil album, sutrump. P. A.) (Bayer'io firmos) Gombartol (C. F. Boehringer & Soehne firmos)	$\text{H}_2\text{NO}_2\text{S}-\langle \text{benzene ring} \rangle-\text{NH}_2$ p - aminophenylsulfonamid		1 tabl. — 0,5. 2-5 g per dieną.
Uliron (Bayer'io firmos)	$\text{H}_2\text{N}-\langle \text{benzene ring} \rangle-\text{SO}_2\text{NH}-\langle \text{benzene ring} \rangle-\text{SO}_2\text{N}(\text{CH}_3)_2$ 4 - (4' - aminobenzolsulfonamido) - benzolsulfondimethylamid	Gonococcus ir kt. Gonorrhoea.	1 tabl. — 0,5. 3 g per dieną. 1 kursas 3-5 d. iš viso 12 g; ne daugiau kaip 3 kartus su 1-os savaitės pertraukomis.

6

Neo-Uliron (Bayer'io firmos)	$\text{H}_2\text{N}-\langle \text{benzene ring} \rangle-\text{SO}_2\text{NH}-\langle \text{benzene ring} \rangle-\text{SO}_2\text{N}(\text{CH}_3)_2$ 4 - (4' - aminobenzolsulfonamido) - monomethylamid	Gonococcus. Gonorrhoea. Staphylococcus. Bacillus coli.	Kaip ir ulironas. 1 tabl. — 0,5. 2 dienas po 2,5 g ir 2 dienas po 2 g; kursas iš viso 9 g. Sekantis kursas po 6 dienų.
Uliron C (Bayer'io firmos)	$\text{H}_2\text{N}-\langle \text{benzene ring} \rangle-\text{SO}_2\text{NH}-\langle \text{benzene ring} \rangle-\text{SO}_2\text{NH}_2$ 4 - (4' - aminobenzolsulfonamido) - benzol-sulfonamid	Gonococcus. Bacillus coli. Meningococcus.	1 tabl. — 0,5. Kursas 4 dienas iki 45 tabl. 30% skiedinys intra venam.
Albucid (Schering A. G. firmos)	$\text{H}_2\text{N}-\langle \text{benzene ring} \rangle-\text{SO}_2\text{NHCOCH}_3$ Acetylsulfanilamid	Gonococcus. Pneumococcus. Gonococcus.	Pneumonijos ir meningito atvejais: iš karto 2,0 kas 4 val. 1,0. per 2 dienas 20 — 25 g. Ampulės intra musc. 3 kartus per dieną arba klizma 5,0 po 2 kartus per dieną. Gonorėjoje, kaip neo-uliron. Vaiskams 1/2-1/4 suaugusiojo davinio.
Eubasinum (Nordmark Werke firmos) Sulfapyridin (Bayer'io ir Homburg'o firmų) sutrump. „S. P.“ Dagēnan (Anglija ir Francūzija)	$\text{H}_2\text{N}-\langle \text{benzene ring} \rangle-\text{SO}_2\text{NH}-\langle \text{pyridine ring} \rangle-\text{N}$ α - (p - aminobenzolsulfonamido) - pyridin		

Pavadinimas	Chemiška formulė	Kurią infekciją labiau veikia?	Dozavimas
Cibazol (Ciba firmos) Eleudron (Bayer'io firmos) Sulfathiazol Sutrup. S. Th.	$\text{H}_2\text{N}-\text{C}_6\text{H}_4-\text{SO}_2\text{NH}-\text{C}(\text{NH})=\text{CH}-\text{N}-\text{CH}$ $\text{p} - \text{aminobenzolsulfonamidothiazol}$	Gonococcus. Staphylococcus. Pneumococcus. Bacillus coli. Streptococcus.	1 tabl. — 0,5, ir panašiai kaip sulfapyridin. Suaugusiems apskritai iki 20 g. Vaikams pagal amžių 8—12 g.
Tilbatin (anksčiau eupatin) (Bayer'io firmos)	$\text{O}_5\text{H}_{11}\text{C}_6\text{HN}-\text{C}_6\text{H}_4-\text{SO}_2-\text{C}_6\text{H}_4-\text{NH}-\text{C}_6\text{H}_{11}\text{O}_5$ Galaktosid 4, 4 - diaminodiphenylsulfon	Streptococcus. Pneumococcus. Meningococcus. Sepsis, peritonis sepsis, erysipelas, scarlatina.	20% ir 40% amp. 5 cm ³ (1—2 g) intra musculos, intra venam, subcutan. 3—6 kartus per dieną. Suaugusiems intra venam 5—10 g. Vaikams ¼—½ suaugusiųjų dávinių.
Marfanil (Mesudin) (Bayer'io firmos)	$\text{NaCl}-\text{H}_2\text{NH}_2\text{C}-\text{C}_6\text{H}_4-\text{SO}_2\text{NH}$ Druskos rūgšties druska 4 - aminomethylbenzolsulfonamid	Anaerobai. Dujinė flegmona.	5—20 g į žaizdą. Tvartį keičiant pakartoti. 3—6 g per os, tabl. (M-P tabl.). Per os duoti pagal reikalą 6—8 dienas, tada 1 savaitę pertraukti.
Globucid (Schering'o A. G. firmos)	$\text{H}_2\text{N}-\text{C}_6\text{H}_4-\text{SO}_2\text{NH}-\text{C}(\text{NH})=\text{CH}-\text{N}-\text{N}$ p - aminobenzolsulfonamidoethylthiazol	Gonococcus ir kt.	3—4 g per dieną.

ir jo derivatais. Sulfonamidai sudaro naują gadinę chemoterapijoje.

Jau daugiau kaip prieš 20 metų tekstilinėje industrijoje buvo vartojama sulfonamidų turinti azo- dažo medžiaga (sulfonamidohaltige Azo- farbstoffe), tačiau jos terapinės vertės tada niekas dar nenujautė. Minėtieji mokslininkai Domagk, Mietzsch ir Klarer, ieškodami naujų tos rūšies junginių, pasistatė sau chemoterapinę tikslą.

Be baziųjų ir rūgščių azo-dažo medžiagų su sulfonamido grupe, pasirodė turį panašų veikimą ir amino sulfonamido junginiai iš kitų cheminių eilių. Pirmoji jų pagaminta chemoterapinė medžiaga buvo prontosil rubrum. Toliau buvo pagaminti sulfonamidų derivatai iš benzolio, naftalino, chinolino, akridino eilės; dar toliau buvo pagaminti diphenylaether'io, diphenylamin'o, azomethin'o ir kt. sulfonamido junginiai. Pasirodė, kad ir kitokie sieros oksidacijos laipsnių junginiai taip pat parodė priešbakterinį veikimą. Pvz., vietoje azo, NH_2 ir acetilamin'o grupių gali atsistoti nitro arba kitokios azotinės grupės, tačiau tų junginių bakteriocidiškas veikimas pasilieka.

Pasak Domagk'o, įvairiose pasaulio laboratorijose sulfonamidų preparatų yra pagaminta apie du tūkstančius. Apie 100 iš jų yra vartojami gydytojų praktikoje. Vokietijoje šandien daugiausia vartojami šie sulfonamidiniai preparatai: prontalbin (prontosil album), prontosil rubrum, prontosil solubile, uliron, neo-uliron, uliron C, albucid, eubasinum, sulfapyridin „Bayer“, sulfapyridin „Homborg“, cibazol, eleudron, gombardol, globucid, sulfapyrimidin, tibatin ir marfanil (mesudin).

Sulfonamidų veikimas bakterijoms.

Pažiūros apie šitų chemoterapinių medžiagų veikimo mechanizmą šandien dar nėra vienodos, ir apskritai dar tų vaistų veikimo mechanizmas yra gana neaiškus. Pagal Domagk'o eksperimentinius duomenis pirmoje veikimo fazėje sulfonamidai veikia tiesiogiai mikrobus, tačiau labai retai tos medžiagos visai tesunaikina bakterijas, bet dažniausiai jas tiek pakeičia, kad jos natūralių organizmo apsiginamųjų jėgų (fermentų, fagocitų) visai sunaikinamos. Del to ir Bosse mano, kad nepaisant to, kaip sulfonamidai bus pritaikomi, lokaliai ar duodami į vidų, jų veikimas tepasireiškia tada, kai jie, tie vaistai, pasieks ir paveiks tiesiogiai mikrobus; čia jų veikimas organizmui neturįs didelės reikšmės. Šitą Bosse's samprotavimą paremia šis Jaeger's'o stebėtas faktas: prontosilio skiediniu tepami furunkulai greičiau

išgyją, negu netepami, vadinasi, sulfonamid'o tiesiogiai paveiktos bakterijos greičiau išnykstančios. Manoma, kad sulfonamidų veikimas bakterijoms pasireiškia tuo būdu, kad jie kliudą bakterijoms augti ir plytėti (Hemmungswirkung auf das Bakterienwachstum). Bakterijų augimo trukdymas esąs mikrobu medžiagos apykaitos sutrikimo padariny; del to jų virulencingumas sumažėjęs, ir bakterijos pasidaranti organizmo fagocitozei lengviau prieinamos. Šitas sulfonamidų veikimas bakterijoms norima aiškinti šitokiu būdu: para - aminobenzojinė rūgštis esanti identiška su H- vitaminu, kuri daugybei mikrobu augti esanti būtina reikalinga, bet jų pačių nepagaminama veikimo medžiaga (K u h n). Pagal šių dienų pažiūras, vitaminų veikimas pasireiškia tuo būdu, kad jie su specifiskais baltymais sueina į fermentų sistemas, kurios katalizuojačios gyvybiškai svarbius medžiagos apykaitos vyksmus (B o s s e). Pasak A u h a g e n'o, paraaminobenzojinė rūgštis su specifisku baltymu sueinanti į fermentą, kuris, greičiausia, veikiąs angliavandenilio medžiagų apykaitą. Del savo afineteto su tokiais pačiais baltymais sulfonamidai taip pat sudarą baltymų — sulfonamidų simpleksą, kuris tačiau medžiagų apykaitos visiškai neaktyvina. Pasak B o s s e's, sulfonamidas fermentų sistemoje esą galima sulyginti su k o f e r m e n t u. Fermentas susidedąs iš aukšto molekulingumo baltymo, vadinamo a p o f e r m e n t o, ir iš žemo molekulingumo, dažniausiai kristalizuojamo k o f e r m e n t o, abi dvi dalys sueinančios į k o l o f e r m e n tą. Apofermentas nulemiąs, kuris substratas turi būti puolamas (angegriffen), o kofermentas nulemiąs, koks turi vykti chemiškąs vyksmas (Vorgang), ar čia dehidravimo, ar čia fosforilavimo ir t. t. su puolamuoju substratu. Sulfonamidai, išstumdami kofermentą, su apofermentais gali sueiti į „p s e u d o f e r m e n tą“, tačiau jie negali perimti kofermentų funkcijos. Taigi, sulfonamidų veikimas atitinkąs kofermentų veikimą, tik visada neigiama prasme, t. y. tik viename tam tikrame cheminiame vyksme kliudomai paveikdami.

Yra suprantama, kad bakterija, sudarydama fermento molekulę, sumaišo chemiškai taip artimai giminingas medžiagas, kaip para-aminobenzojinę rūgštį su sulfonamidu. Iš čia seka faktas, kad antagonistiškąs veikimas tarp para-aminobenzojinės rūgšties ir sulfonamido pareina nuo medžiagos masės veikimo dėsnio. Tai yra, kai nėra pakankamai sulfonamido, tai bakterijoms augti reikalinga para-aminobenzojinė rūgštis negali būti iš bakterijos išstumta; chemoterapinė medžiaga nepaveiks, bakterija liks nesužalota. Kaikurių autorių (W o o d s'o, K u h n'o ir kt. Cit. B o s s e's) darant eksperimentus stebėta, kai įdedama į maiti-

namąją medžiagą para-aminobenzojinės rūgšties, tai sulfonamidų veikimas panaikinamas. Su tokia eksperimentų išdava gerai derinasi šis kliniškas stebėjimas: sulfonamidams atsparūs gonorėjiniai atsitikimai turį padidėjusį para-aminobenzojinės rūgšties kiekį šlapimuose (Bosse, Nitti, Palazzoli). Iš čia daroma logiška išvada, kuri ir kliniškai pasitvirtina, kad sulfonamidų veikimas pasireiškias tada, kai jų masės koncentracija bakterijų užplūdusioje vietoje bus pakankama. Už tat Domagk, Bosse, Von Kennel ir kt. reikalauja, kad sulfonamidai būtų duodami kiek galima ligos pradžioje ir per trumpą laiką pakankamai dideliu kiekiu, kad tuo būdu per trumpą laiką būtų pasiekta pakankama sulfonamidų koncentracija sergamoje vietoje. Yra principinė klaida ilgą laiką duoti sulfonamidų mažais daviniais. Sulfonamidai palyginti gana greitai išskiriami iš organizmo, del to duodant mažais daviniais niekada nepasiekama reikiamos sulfonamidų koncentracijos. Taigi, sulfonamidų terapijoje yra pagrindinis reikalavimas: duoti sulfonamidų substancijos pakankamai didelis kiekis per palyginti trumpą laiką (2—3 d.) kiek galima ligos pradžioje. Toliau matysime, kad kartais per trumpą laiką duodamas sulfonamidų kiekis siekia kelis dešimtis gramų. Kitas pagrindinis reikalavimas yra tas, kad sulfonamidai būtų tokiu būdu teikiami, kad jie greičiau pasiektų bakterijas sergamoje vietoje. Norint gauti gerą chemoterapinį efektą, kiekvienu atveju reikia pasirinkti tinkamas sulfonamidų taikymo būdas. Pvz., bus tikslu sulfonamidai tiesiog į gydomą žaizdą taikyti, o ne duoti tabletėmis per os. Bet jei yra atsitikimas su žaizda ir aiškiais sepsiniais reiškiniais, tai bus tikslu sulfonamidas ne vien tik į žaizdą dėti, bet jis duoti ir į vidų, geriausia, intra venam.

Sulfonamidai geriausiai veikia aukšto virulentingumo bakterijas. Šitą reiškinį Bosse aiškina šitaip: juo virulentesnė bakterija, tuo didesnė jos medžiagų apykaita; tada tokia bakterija godžiau imanti jai augti reikalingos para-aminobenzojinės rūgšties, bet esant kartu sulfonamidui, ji taip pat godžiai paimanti ir jai žalingos sulfonamidinės substancijos. Mažai virulentingos bakterijos medžiagos apykaita esanti lėta, del to ir sulfonamidinė substancija per daug ilgesnį laiką į ją tegalinti patekti, bet to, tokia bakterija mažai tereikalaujanti augimo medžiagos ir greičiau prisitaikanti prie aplinkos, taigi ir prie sulfonamido.

Jeigu pasitaiko, kad ligonis į jam teikiamą sulfonamidą nereaguoja (Versager), tai gali būti, kad sulfonamido duodamas kiekis yra per mažas, vadinasi, nepasiekama reikalingos sulfonamido koncentracijos, arba yra bakterijos rūšis, kuri teikiamo sulfonamido nepaveikiama. Pvz., jei žaizdoje bus aerobiniai

streptokokai ir į žaizdą dėsimė tik vien marfanilį, tai jokio chemoterapinio efekto nepasieksime, nes marfanilis streptokokų beveik neveikia, bet labai gerai veikia anaerobus. Be to, svarbu į žaizdą dėti toks sulfonamidas, kuris žaizdoje lengvai tirptų ir audinių lengvai būtų rezorbuojamas, nes tik audiniuose būdami pakankamai aukšta koncentracija sulfonamidai tegali veikti bakterijas. Čia įdomu pastebėti, kad į negyvus nekrozinis audinius sulfonamidai beveik neįsisiurbia. Bosse nurodo, kad per 24 val. sulfonamidai į negyvą audinį teįdifunduoja 3 m^3 26 mg % koncentracija. Lengviausiai rezorbuojamas marfanilio- prontosalino mišinys, daug lėčiau rezorbuojamas sulfathiazol'is, o dar sunkiau sulfapyridinas. Įvairūs sulfonamidai pasiekia įvairią koncentraciją audiniuose. Pasak Domagk'o, sulfonamido koncentracija audiniuose galinti pasiekti nuo 200 iki 800 mg %. Pasak Hawk'ing'o (cit. Bosse's) tyrimo duomenis, sulfonamidas audiniuose pasiekias daugiau kaip 1000 mg % koncentraciją, sulfathiazol'is — 180 mg %, sulfapyrimidinas — 120 mg % ir sulfapyridinas — 60 mg %.

Kai reikia sutelkti sulfonamidas, pvz., flegmoniniame židinyje, tai preparatai duodami per os, intra musculos ir intra venam. Chemoterapinis efektas pareina nuo geros kraujo apytakos uždegimo vietoje ir nuo sulfonamidų koncentracijos kraujyje. Kai kraujo apytaka sergamoje vietoje yra sumažėjusi, pvz., dėl jungiamojo audinio ištarpimo ir kraujagyslių obliteracijos chroniško uždegimo židinyje, sulfonamidų patekimas į tą vietą yra žymiai pasunkėjęs, tada ir jų chemoterapinis veikimas būsiąs neefektingas. Pneumonijos pradžioje, hiperemijos stadijoje, kai sulfonamidų substancijai patekti į alveoles kraujo takais yra lengva, sulfonamidų veikimas pneumokokams esąs labai efektingas. Bet hepatizacijos stadijoje, kai sukrešėjusio fibrino su tirštu eksudatu yra užkimštos alveolės ir kraujo apytaka alveolių sienelėse žymiai susilpnėjusi, sulfonamidų veikimas pneumokokams esąs visai nežymus (Domagk). Taip pat stebėta, kad endokarditai, ypač endocarditis lenta, sulfonamidų visai neveikiami (Parade, Dennig). Širdies angų vožtuvai beveik neturi kraujagyslių. Domagk mano, kad dėl to sulfonamidai per kraują negali pasiekti vožtuvuose pasislėpusių bakterijų. Sulfonamidų koncentracija kraujyje tiesiogiai pareina nuo įduotos substancijos kiekio. Pasak Domagk'o — Miescher'io, davus vienkartinį sulfathiazol'io davinį, žmogaus kraujyje rasta šios koncentracijos: 1 g—2,8 mg%, 2 g—6,75 mg%, 3 g—8,2 mg% ir 5 g—9,7 mg%. Per pirmąsias 24 val. sulfonamido substancijos jau būvę išskirta šlapimuose 70—80%.

Domagk ir kt. nurodo tą faktą, kad bakterijos, turinčios polisacharidinę kapsulę (pneumococcus, bacillus Friedlaenderi), sunkiau fagocituojamos. Tokios bakterijų kapsulės susidarymas pareiškia nuo angliavandenilinės medžiagos apykaitos. Manoma, kad sulfonamidų įtakoje vyksta ir angliavandenilinių medžiagų apykaitos sutrikimai. Kaip padarinys, sutrinka apsauginės bakterijų kapsulės susidarymas. Tokios bakterijos lengvai esančios prieinamos organizmo fagocitozei. Jau Domagk ir kiti reiškia mintį, kad organizmo fagocitozė sulfonamidų įtakoje aktyvuojantis. Marx (cit. Bosse's) net mano, kad tas aktyvavimasis vyksta per retikulo - endotelinę sistemą, nors ta pažiūra dar neįrodyta ir turi prieštaravimų. O Frei mano, kad, pvz., sulfathiazol'is kliudąs kaikiurių bakterijų oksidacijos procesą. Jau anksčiau buvo nurodyta, kad para-aminobenzojinė rūgštis sulfonamidus veikia antagonistiškai. Be šito antagonisto, sulfonamidus veikia antagonistiškai, kad ir žymiai mažesniu laipsniu, dar kaikiurie anaesthetica'i, kaip antai, novokainas, tutokainas, anesteziinas ir kt. Bet šitie anaesthetica'i, kaip sulfonamidų antagonistai, praktiškai neturi žymesnės reikšmės. Žaizdos operacijos metu pavartotas vietinis anestetikas esąs žymiai greičiau rezorbuojamas iš žaizdos srities, negu pats sulfonamidas. Dėl to jo antagonistiškas veikimas negalės žymiai pasireikšti (Bosse).

Kalbant apie sulfonamidų veikimą bakterijoms paaiškėjo, kad sulfonamidų veikimas nėra bakteriocidiškas tikra to žodžio prasme, vadinasi, jie ne sunaikina bakterijų, o tik sukliudo jų gyvybinį procesą, padarydami jas organizmo fagocitozei lengvai prieinamas. Sulfonamidų veikimas gal kiek esąs panašus į serumo veikimą, nes ir serumas skatina fagocitozę (Domagk). Tačiau sulfonamidas griežtai skiriasi nuo dezinfekuojamųjų medžiagų (Desinfektionsmittel). Dezinfekuojamieji vaistai, kaip antai, jodas, sublimatas ir kt., tam tikromis sąlygomis tam tikra koncentracija ne tik sunaikina bakterijas organizmui nedalyvaujant, bet sužaloja audinių ląsteles ir paralyžiuoja ląstelių fagocitozę. Taigi, dezinfekcijoje veikia tik dezinfekuojamoji medžiaga, organizmui aktyviai nedalyvaujant. Dezinfekuojamųjų medžiagų veiklusis davinys viršija audinių toleranciją (tolerancinį davinį) tiems vaistams, tai yra, kad dezinfekuojamieji vaistai tik tokiu kiekiu naikina bakterijas, koku jie jau ir organizmui yra žalingi. Sulfonamidai veikia bakterijas jau tokiu daviniu, kuris jokio žalingo efekto organizmui neparodo; be to, jie skatina organizmo apsiginamąjį pajėgumą. Jei organizmas nebeturės pakankamo apsiginamojo pajėgumo, sulfonamidų terapija liks neefektinga, vadinasi, ligonis į sulfonamidą nereag-

guos (Versager). Už tat sulfonamidai priskaitomi prie chemoterapinių medžiagų (chemoterapeuticum). Nes chemoterapinių medžiagų veiklusis davinys yra visada mažesnis, negu audinių tolerancija (toleruojamasis davinys) toms medžiagoms, ir chemoterapinė medžiaga skatina organizmo apsiginamąjį pajėgumą. Taigi, chemoterapijoje prieš infekciją aktyviai dalyvauja ir chemoterapinė medžiaga ir organizmas (Bosse, Domagk ir kt.).

Yra žinomas faktas, kad organizmui infekcijos metu reikia kovoti ne tik su pačiomis bakterijomis, bet ir su jų medžiagos apykaitos produktais, vadinamais toksinais. Kyla klausimas, ar sulfonamidai, kurie stipriai veikia bakterijas, kuriuo nors būdu veikia ir bakterijų toksinus. Kaikurie francūzų autoriai nurodo, kad jiems pavykę eksperimentais įrodyti, jog sulfonamidai neutralina laikurių bakterijų toksinus. Tačiau šituo klausimu keliama dar daug abejojimo. Vokietijoje daugelis autorių yra tos nuomonės, kad sulfonamidai bakterijų toksinų ne-neutralina (Beyer, Bosse, Vonkennel ir kt.). Tik, pasak Domagk'o, trukdydami bakterijų plytėjimą, sulfonamidai tuo būdu mažina ir toksinų atsiradimą.

Apie sulfonamidų likimą organizme dar maža nežinoma. Stebėdami tokį daugiašališką sulfonamidų veikimą, galime manyti, kad organizme sulfonamidų molekulėje įvyksta pakitimų.

Bosse nurodė, kad sulfonamidai išskiriami iš organizmo, susijungę su acto rūgšties molekule. Acetilio grupė prisijungia sulfonamidą, išstumdama azoto atomą. Susijungdamas su acetilio grupe, sulfonamidas nustoja savo nuodingumo ir chemoterapinio veikimo.

Chemoterapinė sulfonamidų reikšmė.

Šiandien beveik visose medicinos šakose sulfonamidai užima gana reikšmingą vietą bakterinės infekcijos terapijoje. Kai kuriais atvejais sulfonamidai jau pasidarė nebepamainomi kiti chemoterapeutica'is. Pvz.:

Šiandien krupozinės pneumonijos ir bronchopneumonijos terapijoje nebeapsieinama be sulfonamidų (sulfapyridin, eubasinum, cibazol ir kt.) (Staehelin, Brednow ir kt.). Jeigu krupozinės pneumonijos mirtingumas, kai net ir solvochiną vartojant mirtingumas siekia iki 20%, gydant su eubazinu numuštas nuo 30%—20% iki 6,7%—2,8% (Brednow), tai toks faktas aiškiai kalba už sulfonamidinių preparatų vartojimo reikalingumą pneumonijos terapijoje. Scheller gavęs dar geresnių pneumonijos ir bronchopneumonijos pagijimo padarinių, pavartojęs chinfortaną, negu su vienu eubazinu (chinfortan 1 amp. 2 cm³ turi 0,25 chinino ir 0,1 sulfanilamido, o

1 tabl. turi 0,05 mentolio - kamforo rūgšties ir gvajakolio druskų chininbazės ir 0,3 sulfanilamido). — Dažnai sunkios formos **infekciniai** odos susirgimai tik su sulfonamidais (marfanil) tepavystą pagydyti (Schuchard). — Arba vėl sunkaus puerperinio sepsio atveju, kai serumas ir kiti vaistai jokio pagerėjimo nebeduoda, tibatinas tada dažnai padarąs stebuklus — išplėšias ligonę iš mirties nasrų (Ostendorf). — Geras sulfonamidų (prontosil, cibazol, eleudron) veikimas angina ir pūlingiems otitams šiandien esąs įrodytas (Emmrich, Lüschnier). — Pasak Gutzeit'o, Jenrich'o ir kt., yra gauta gerų padarinių gydant bacilinę kraujaligę (epideminę dizenteriją, Bacillenruhr) su sulfonamidais (eubasinum, cibazol). — O prieš gonokokus sulfonamidai (neo-uliron, uliron C, albucid, cibazol) dažnai parodo efektingą veikimą: po vieno 3—4 dienų kurso (Stosskur) infekcija pavyksta galutinai išnaikinti. — Scholl aprašo du sunkius snukio ir nagų susirgimus pas žmones, kuriuodu, gydomi eleudron'u, per kelias dienas pagiję.

Kaip jau anksčiau esu nurodęs, sulfonamidai šiandien gal plačiausiai taikomi chirurgijoje. Del to čia kiek plačiau apsistosi ties

sulfonamidų chemoterapija chirurgijoje.

Atradus sulfonamidą, galima sakyti, prasidėjo nauja gadinė žaizdų gydyme. Bet chemoterapinių vaistų taikymas chirurgijoje neturi reikšti, kad chirurgiškas žaizdų gydymas siekiama pakeisti chemoterapija, bet kad, teikiant sulfonamidų į žaizdą, siekiama chirurgiškos intervencijos pagalba žaizdų gijimo efektas pagerinti (Möhlenburch). Čia neturi būti suprasta, kai kalbama apie naują chemoterapeutiką, kad tuo būdu norima pakeisti įprastos chirurgiškos žaizdų gydymo metodės. Reikalavimas kiek galima anksčiau ir chirurgiškai tinkamai sutvarkyti žaizdas ir šiaip visi chirurgijos dėsniai visiškai tebegalioja ir toliau (Bosse, Beyer ir kt.).

Sužeistinės žaizdos, kaip kritimo metu, karo žaizdos dažniausiai yra infekuotos streptokokų, stafilokokų, dujinės flegmonos bakterijų ir kt. Kadangi sulfonamidai sėkmingai veikia tokią infekciją, tai jų teikimas į žaizdą turi tikslą kliudyti žaizdoje esančiai infekcijai plytėti. Bosse jau 1938 m. pradėjo vartoti prontosil rubrum 20,0 + sacchar. lact. ad 100,0, įberdamas šitų miltelių į žaizdą 5—10 g. Pastaruoju laiku žaizdoms gydyti labai plačiai vartojami marfanilio - prontalbino (sutrumpintai žymima M—P) mišinys. Žaizdoms gydyti vartojamiems vaistams statomas reikalavimas, kad jie nepergreit

ir neperlėtai tirptų, kad jų koncentracija nebūtų permaža ir nesusidarytų deponuoto veikimo, ir kad kiek galima audiniams būtų nežalingi.

Hoferland, ištyręs M—P tirpinio ir rezorbcijos santykį, priėjo išvadą, kad tas preparatas gana gerai rezorbuojamas, bet ir gana ilgai pasilieka žaizdoje, išvystydamas gerą veikimą. Jis nustatė, kad, įdėjus M—P į žaizdą, po 2 val. sulfonamido koncentracija kraujyje pasiekia 1—1,2 mg%, o po 24 val. ta koncentracija jau siekia 4—5 mg%. Marfanilis ypatingai gerai veikia priešanaerobinę infekciją, dujinės flegmonos bakterijas, prontalbinas gi — prieš aerobinę infekciją, streptokokus, stafilokokus, coli bacilus ir kt. Del to M—P milteliai savo terapiniu polivalentingumu atitinka tuos reikalavimus, kurie statomi žaizdų chemoterapiniam vaistui. Užtat M—P miltelių veikimas žaizdoje viršija kitų sulfonamidų vietinį veikimą. M—P milteliai susideda iš 1 dalies marfanilio ir 9 dalių prontalbino. M—P milteliai žaizdos sultyse lengvai tirpsta ir audinių lengvai rezorbuojami. Rezorbavimas trunka 8—12 val., o po 48—60 val. tos substancijos koncentracija audiniuose yra gana aukšta. M—P audiniams yra visiškai nežalingas ir išskiriamas, kaip kad ir kiti sulfonamidai, pro inkstus. Inkstų pakenkimo nuo M—P nestebėta (Beyer, Domagk, Bosse, Wüllrich). Perdozavimo pavojaus nėra. Žaizdos ir organizmo šita substancija gerai pakeliama. M—P milteliai, kaip kad ir kiti sulfonamidai, tiesiogiai veikia bakterijas, silpnindami jų atsparumą ir dauginimosi gebėjimą. Taip pakenktos bakterijos lengvai prieinamos leukocitų ir histiocitų fagocitozei. Užtat, pasak v. Hoberer'io, M—P milteliai dedami į žaizdą ne tiek žaizdai gydyti, kiek infekcijai silpninti ir slopinti.

Geras M—P miltelių veikimas žaizdų terapijoje patikrintas ir pripažintas (Domagk, Bosse, Beyer, v. Hoberer, Goecke ir kt.). Goecke aprašo, gydęs 350 atsitikimų su M—P milteliais. Bombų ir granatų skeveldrų padarytos minkštųjų audinių žaizdos buvusios didelės, sunkios, nešvarios ir infektuotos. Į užterštas ir pūlingas žaizdas buvę iberiama peilio stungio storumo M—P miltelių ir uždedamas storos marlės tvartis, kurio ant žaizdos dedamoji pusė buvo sutepama boro - vazelino tepalu, kad neprikibtų prie žaizdos. Toks tvartis buvęs paliekamas ant žaizdos 4—5, net 7 dienas. Beyer laikydavęs tokius tvarčius ant žaizdos 3—4 dienas. Kadangi M—P milteliai žaizdoje per 3 dienas visai rezorbuojami, o jų veikimas bus tuo didesnis, juo daugiau jų substancijos pateks į audinius, tai, pasak Bosse's, patartina tokie tvarčiai kas trečia diena atnaujinti. Visų autorių pripažįstama, kad nuo M—P miltelių žaizdos greit

nusivalo nuo nešvarių, dažnai dvokiančių pūlių ir pasidengia sveiku raudonu granuliaciniu audiniu. Goecke, taip pat Beyer ir v. Hoberer nestebėjo, kad ligoniai būtų nusiskundę žaizdų degimu nuo M—P miltelių.

Iš mano gana daug dažnai labai pūlingų žaizdų gydymo patyrimo galiu tiems autoriams pritarti, kad ligoniai žaizdų degimu nesiskundė, ir kad pūlingos žaizdos nuo M—P greit nusivalo ir pasidengia sveikais sultingais granuliaciniais audiniais. Pvz., man teko gydyti apie 60 metų amž. ligonė, kuri turėjo apie delno didumo radžio nudeginimo žaizdą anus'o srityje. Žaizda buvo labai nešvari ir nuo anksčiau dedamų tepalų labai skaudėdavo, degindavo. Manau, kad toks žaizdų skaudėjimas pareina nuo infekcijos sukeltų uždegimų. Pavartojus M—P miltelius ir kasdien perplovus žaizdą rivanolio skiediniu, žaizda greit išsivalė nuo dvokiančių pūlių ir jos kraštai pasidengė raudonomis granuliacijomis. Pradėjus vartoti M—P miltelius, deginantis žaizdos skausmingumas išnyko ir infekcija sumažėjo.

Wüllrich aprašo apie 200 kristinių žaizdų gydymą M—P. Žaizdos buvo minkštųjų audinių ir su kaulų lūžimais, labai sutraiškytos ir užterštos. Beveik visi atsitikimai buvo gydomi ambulatoriškai. Sunkios infekcijos atveju dar davęs 3—6 ir 8 g M—P miltelių per klysmam. Be to, į žaizdas dėdavo ir 5% M—P tepalo. Toks kiekis būdavo lengvai pakeliamas. Komplikacijos reiškinių, kaip antai, galvos skaudėjimo, cianozės, svaigulio, vėmulio, kaip kad ypatingai nuo sulfapyridino pasitaiko, nuo šito preparato nestebėta. Duodant M—P didelį kiekį per trumpą laiką (Stoss) ir sunkiais atvejais kombinuojant lokaliai ir parenteraliai, pasiekta gero veikimo, temperatūros kritimo ir žaizdos išsivalymo. — Taip pat Möhlenbruch gavęs gerų gijimo padarinių, gydydamas apie 200 sunkių nešvarių ir infekuotų žaizdų su M—P milteliais. Žaizdas tuojau užsiuvęs ir gavęs apie 98% gijimų per primam intentionem. Vartojant M—P miltelius, galima ir po 6 val. žaizdos chirurgiškai sutvarkyti. Kai nebūdavo reaktyvaus uždegimo, Beyer, ir po 12 val. chirurgiškai sutvarkęs bei drenavęs, gaudavęs žaizdų gijimą be uždegiminės reakcijos. Del baltymų skilimo produktų rezorbcijos žaizdose dažnai stebimas temperatūros kilimas (38° — 39°); vartojant M—P miltelius į žaizdą, tokios temperatūros kilimo nestebima. Iš savo patyrimo galiu pateigti, kad ir nešvarios užsiutos žaizdos, įdėjus M—P miltelių, dažniausiai sugyja nesupūliavusios.

V. Hoberer, panašiai ir Rübsemann, mano, kad, žaizdoms išsivalius, tolimesnis M—P miltelių vartojimas yra netikslus ir net žalingas, nes esą trukdomas žaizdos gijimas. Tačiau, prisidėdamas prie Goecke's pažiūros, nevisai galiu tam pritar-

ti. Stebėjau, kad su M—P milteliais gydytos žaizdos, nusivaliusios nuo pūlių, nuo kraštų greitai džiūva ir gyja, pasidendamos randiniu audiniu. Gal gilioms žaizdoms, kai reikalingas stiprus granuliacinis audinio tarpimas, pravartu M—P milteliai protarpiais pakeisti žuvies taukų tepalu. Goecke aprašo, stebėjęs aplink su M—P milteliais gydytos žaizdos odos ekzeminius pakitimus, kurie tačiau greit sugyja nuo cinko aliejaus arba rivanolio - cinko pastos. Jo nuomone, tokie dermatitai nėra alerginis reiškinys, bet greičiausia atsirandą nuo mechaniško sudžiūvusių miltelių dirginimo. Gydydamas pūlingą mastitą su M—P milteliais, ir aš stebėjau dermatito atsiradimą aplink žaizdą, kuris nuo vazinol'io miltelių greit nugijo.

M—P milteliai ypatingai gerai veikia 2°—3° nudegimus. Palaisvinęs uždegimus nuo pūlių ir sudegusių audinių, storokai užberdavau M—P miltelių. Skausmai greit praeidavo ir per 2—3 dienas patinimas atslūgdavo ir žaizdos greičiau kaip paprastai užgydavo.

Su M—P milteliais Goecke gydęs apie 80% 2° ir 3° nušalimo žaizdų ir gavęs gerų padarinių. Uždėjus žuvies taukų, tokios žaizdos labai dvokia. Pavartojus M—P miltelius dvokimas išnyksta, žaizdos gerai atsidemarkuoja ir randai gerai užgyja. Tvartį taip pat palikdavo 3—4 dienoms. Dažni atsitikimai, kur pradžioje rodydavosi būsianti reikalinga amputacija, gydant su M—P gerai atsidemarkuodavę ir tikslingiau užgydavo, negu kad būtų amputuota. Jo nuomone, nušalimų gydymas su M—P milteliais turi pirmenybę prieš kitus gydymo būdus, nes sulfonamidinė terapija nušalimo žaizdų gijimo laiką sutrumpindavo, kas ypač svarbu karo metu. Jokių komplikacijų nuo M—P miltelių nestebėjęs. Jo ir Beyer'o nuomone, M—P miltelius vartojant žaizdai apibarstyti, kitų sulfonamidinių preparatų per os nereikalinga teikti.

Gerų padarinių duoda profilaktiškas M—P pavartojimas vidurių operacijų atvejais. V. Hoberer vartoja M—P miltelius nešvarių skrandžio ir vidurių operacijų atvejais su peritonito reiškiniais. Žaizdos dažniausiai sugydavo per primam intentionem. Supūliavusių apendicijų atvejais vartojau M—P miltelius įberdamas jų į peritoneum'o tuštumą. Peritonito žymių nebūdavo. — Vieną vaizdingą atsitikimą noriu suminėti. Moteris daugiau kaip 70 metų amžiaus, bendrinio blogo stovio, su supūliavusia tulžies pūsle. Operacijos metu aplink pūslę žymus uždegimas, pūslė perforavusi ir pūliai išsilieję į operacijos lauką. Žaizdą peritonavęs, įbėriau gana daug M—P miltelių į operacijos sritį. Gijimas ėjo be mažiausių peritonito žymių;

žaižda sugijo per primam. Ligonė greit pasitaisė ir po 16 dienų išsirašė pasveikusi.

Ne su blogais padariniais pritaikomi ir kiti sulfonamidiniai preparatai žaiždoms gydyti. Savo praktikoje dažnai vartoju cibazolio su boro rūgštimi mišinį (pagaminto Beyer'io firmos cibazolio 20,0 + boro rūgšties 80,0). Nešvarios žaiždos taip pat gana gerai ir trumpu laiku nusivalydavo nuo pūlių. Tik čia jautresni ligoniai jausdavo degimą, matyti, nuo boro rūgšties miltelių. — Gana dideliame ligonių skaičiui su gerais padariniais Rūbsamen pavaratojo anksčiau nurodytus cibazol'io - boro rūgšties miltelius pūlingoms 2°—3° nušalimo žaiždoms gydyti. Ant žaiždų dėdavęs gana storą cibazol'io miltelių sluoksnį ir tvirtį palikdavęs kelioms dienoms. Kai pakildavusi temperatūra, skirdavęs tibatin'o injekcijas. Žaiždos gerai atsidemarkuodavo ir dažnai būdavo išvengiama amputacijų. Ir sužeistinės žaiždos vartojant cibazolį geriau gydavo. Jis konstatuoja, kad sulfonamidais gydomos žaiždos daug greičiau gyja ir nesikomplikuoja. — Be to, Rūbsamen'o patyrimu 5% cibazolio tepalas ir sufortan (sulfonamidas + urea) duoda gerų pūliuojančių žaiždų pagijimo padarinių. Jis mano, kad kartu su cibazoliu nereikia duoti C- ir D- vitaminų, kurie skatina bakterijų augimą. Jo patyrimu profilaktiškai infekcijas gerai veikia sulfonamidai, kaip antai: albucid, sulfapyridin, cibazol, eleudron ir tibatin, injekuojami į raumenis. Tibatin'as gerai veikia anginas, net, pasak Rūbsamen'o, difterija ir dėmėtoji šiltinė, gydomos tibatinu, lengviau pakeliamos. Kaelin sėkmingai pagydęs cibazoliu pneumokokinį peritonitą pas 5,5 m. vaiką; cibazolio įvedęs į peritoneum'o tuštimą, be to, davęs cibazolio pirmą dieną 3 amp. intra musculos ir 4 supozitorijas, o kitas 2 dieni tabletėmis.

Aprašydamas sužeistųjų nugaros smagenų operatyvinį gydymą, Kroll nurodo, kad, įvesdamas į žaiždą ir endoliumbaliai sulfonamidų, be to, dar duodamas sulfonamidų per os ir parenteraliai, žymiai pagerinęs gijimo eigą.

Jau anksčiau buvo nurodyta, kad nevisada galima pritaikyti sulfonamidai betarpiškai į sirgimo vietą. Tada reikia būtinai duoti arba per os arba parenteraliai. Juo anksčiau infekcijos atveju sulfonamidų tiesime, juo geresnį gydomąjį efektą pasieksime.

Šautinius kelies sąnario sužeidimus gydydamas, Fründ teikė ligoniams eubasinum ir sulfapyridin. Daugiausia tai buvo atsitikimai su sunkios infekcijos reiškiniais. Vaistus teikė tabletėmis gana dideliais daviniais, pvz., 1-ą die-

ną 16 tabl. = 8 g, duodamos kas 2 val. po 2 tabl.; 2-ą dieną 12 tabl. = 6 g, kas 3 val. po 2 tabl.; 3-ią dieną 8 tabl. = 4 g, kas 4 val. po 2 tabl. Be to, kartu duodavęs didelius C- vitamino davinčius. Jis mano, kad geras eubazino veikimas labai pareiškia nuo gausaus C- vitamino buvimo organizme.

Dujinė flegmona yra viena iš sunkiausių sužeidimo komplikacijų. Dujinės flegmonos eiga paliestame organizme yra tiek staigi, jog organizmas jokių būdu nespėja iš savęs išvystyti apsigynimo prieš šią infekciją. Stipriai bakteriocidiskas ir greitai veikiaš terapeutikas tegali sulaikyti tos infekcijos eigą ir padėti organizmui išsivystyti apsiginamąjį pajėgumą. Del to dar neseniai gydytojas buvo bejėgis prieš dujinę flegmoną. Geriausiu atveju tik laiku suspėta padaryti galūnės amputacija tegalėdavo išgelbėti ligonio gyvybę. Polivalentišką serumą atradus, jau buvo duotas gydytojui didelis ginklas kovoje prieš dujinę flegmoną. Nors profilaktiniu antitoksiniu serumu ir terapiniu polivalentišku serumu pasiektas žymus mirtingumo nuo dujinės flegmonos sumažėjimas, vis dėlto dar dažnai pasitaiko ir mirtingų atsitikimų nuo tos infekcijos. Su sulfonamidais atrastas dar vienas ginklas prieš šią žiaurią infekciją. Jau anksčiau esu paminėjęs, kad marfanilio veikimas smarkiausiai reiškiasi prieš anaerobines bakterijas. Dujinių flegmonų sukėlėjai, kaip žinoma, yra anaerobai (Welch - Fraenkel bacillus, Novy - bacillus, pararaunhbrand - bacillus ir bacillus histolyticus). Jau Bieling ir Nordmann savo tyrimais išaiškino, kad serumo veikimas prieš dujinę flegmoną būdavo smarkesnis, jei kartu būdavo duodama ir mesudin'o (marfanilio). Nustatyta, kad dujinės flegmonos infekciją dažniausiai kartu lydi ir hemolitiniai streptokokai, prieš kuriuos, pasak Domagk'o, gerai veikiaš prontalbinas. Užtat marfanilio ir prontalbino (M—P) mišinys parodo dar smarkesnę veikimą prieš dujinę flegmoną. Tačiau marfanilio - prontalbino preparatas nepamaino polivalentiško dujinės flegmonos serumo. Tik kombinuotu polivalentiško serumo intra venam ir M—P lokaliai ir per os teikimu pasiekiamas progresyvus veikimas prieš dujinę flegmoną. Jei yra aiškus išsivystančios dujinės flegmonos įtarimas, tai, padarius reikalingą chirurgišką intervenciją, pasak Domagk'o, reikia tuojau duoti Behring'o polivalentiško dujinės flegmonos serumo 50—100 ccm intra venam per dieną ir M—P gausiai į žaizdą ir 6—8 g per os. Daugiausia autorių nurodo, kad tik ankstyvas chemoterapijos (M—P) ir polivalentiško serumo pavartojimas dideliais daviniais tegalys sekmingai nugalėti dujinės flegmonos infekciją (Domagk, Beyer, Bosse ir kt.).

Neretai pasitaiko, kad prieš sunkų sepsį (*streptococcus haemolyticus* infekcija) gydytojas būna bejėgis. Dažnai chirurgas, rodos, tinkamai ir lege artis padaręs operaciją arba sutvarkęs sužeidimo žaizdą, po kelių dienų bejėgis stebi, kaip jo ligonis per trumpą laiką nuo sepsio žūsta. Su sulfonamidais yra duotas geras ginklas gydytojui ir chirurgui energingai kovoti su sepsiu. Be kitų sulfonamidų (*prontosil*), su gerais padariniais prieš sepsį vartojamas tibatin'as. Pavyzdžiui, Kämmerer nurodo tris sunkius sepsio atsitikimus, kuriuos pagydė tibatinu. Jis rašo, kad sunkus sepsis su abiejų kojų trombozėmis ir didelio laipsnio anemija sergančiai 17 m. mergeitei, be kraujo transfuzijos ir C- vitamino, svarbiausia davęs intra venam didelį davinį tibatino (14,6 g ir 17 g, iš viso 37 g). Ligonė greit atsigavusi ir pasveikusi. Tokį kiekį intra venam ligonė gerai pakėlusi. Kitu atveju davęs sunkiu sepsiu sergančiam vyrui iš viso 55 g tibatino, duodamas kas 6 val. po 1 g tibatino dieną ir naktį, per parą 4 g. Be to, dar davęs mesudin'o (*marfanil'o*) tabletėmis. Ligonis tokį tibatino kiekį gerai pakėlęs ir pasveikęs. Ir kitų autorių nurodomas tibatino paros daviny 3—6 g; sunkiais atsitikimais net duotina 6 g ir daugiau intra venam lėtai suleidžiant. Tokie gana dideli tibatino kiekiai gerai pakeliami ir neduoda jokių komplikacijų.

Su puerperiniu sepsiu dažnai tenka kovoti ne tik ginekologui, bet ir praktikos gydytojui. Ir čia sulfonamidai palengvina kovą su šita infekcija. Dažniausiai čia būna streptokokinė infekcija. Pohl nurodo, gerų padarinių gavęs vartodamas tibatin'ą ir *prontosil'į* prieš puerperinį sepsį; kaikurie autoriai su gerais padariniais vartoję *albucidą* ir *globucidą* (*Hernuss*). Kadangi tibatinas smarkiau veikia streptokokus, negu sulfapiridinas ar sulfatiazolis, ir organizmo net dideliais daviniais geriau pakeliamas (*Domagk* ir kt.), tai jo pritaikymas randa vis platesnę dirvą. *Ostendorf* aprašo, kad išgelbėjęs sunkius puerperinio sepsio atsitikimus, kur nei streptoserinas, nei puerperinis serumas, nei kiti medikamentai nebeveikė, duodamas intra venam tibatino 94 g, o kitu atveju net 110 g. Kartu buvusi daroma net kartotinė kraujo transfuzija dėl didelės anemijos, kur tibatinas su kraujo transfuzija gerai susiderinęs. Tokie tibatino kiekiai ligonių buvę gerai pakeliami ir jokių nei inkstų nei kitų organų komplikacijų nedavę. Tibatinas visai neveikia kraujagyslių sienelių ir nesukelia trombozės. Be to, tibatinas labai greitai pereina iš kraujo į viso organizmo audinių syvus. Pasak *Ostendorfo*, eksperimentai parodė, kad po 5 min. 7/8 suleisto tibatino randama visuose organizmo audiniuose; 90% suleisto tibatino per 24 val. išsiskiria

pro inkstus. Tibatiną duodant pasitaiko cianozė, kuri savaime arba išvirkštus methylenblau'o greit praeina. Del to ir dideli tibatino kiekiai galima duoti be kumuliacijos pavojaus. Tibatinas visada gera duoti operacijų metu, kur įtariamasi infekcijos pavojus. Ir ligonėms žindymėms tibatinas galima teikti be pavojaus, nes žinduolis su motinos pienu gaunamą tibatiną gerai pakelia, o sulfapyridiną žinduoliai sunkiai tepakelia. Del to sepsio atveju šiandien neduoti tibatino būtų klaida (Kunstfehler - Ostendorf ir kt.). Šiandien reikalaujama sepsio komplikacijos atveju po operacijos būtinai pritaikyti sulfonamidų terapiją, nors sepsio sukėlėjo rūšis būtų ir nenustatyta.

Ne tik chirurgui ir dermatologui, bet ir praktikos gydytojui dažnai tenka kovoti su labai nemalonia infekcija — **erysipelas (rože)**. Kovoje su rože gydytojas dažnai būna bejėgis. Iš patyrimo žinau, kai dar nebuvo sulfonamidų, kaip sunku būdavo kovoti su operacijos žaizdoje atsiradusia rože arba veido rože, nes tokie ligoniai dažnai nuo sepsio žūdavo. Ankstyvesniuose medicinos vadovėliuose ir šiaip literatūroje randama nurodyta gana didelį vaistų skaičių rožei gydyti. Net Erich Hoffmann savo paskutinės laidos gana gerame vadovėlyje nurodo didelį skaičių terapinių priemonių prieš rožę. Tatai kalba už tai, kad iki šiol neturėjome tinkamo vaisto rožei gydyti. Kadangi čia turima reikalo su streptokokine infekcija, tai su gerais padariniais pritaikomi sulfonamidai ir jų derivatai.

Schuchard ir kt. sėkmingai vartoję **prontosilį** prieš rožę. Schall rašo, kad $\frac{3}{4}$ metų sėkmingai gydęs veido rožę **eleudron'u**, kurį leisdavęs į kraują. Kaip taisyklė, nuo eleudron'o kitą rytą krisdavusi temperatūra, sunkūs ligos reiškiniai ir apatija išnykdavę. Po antros injekcijos greitai išnykdavę veido paraudimas ir infiltratai. Norint išvengti komplikacijų ar recidyvų, Schall pataria kasdien duoti po 5 ccm (=1 g) eleudrono 5 dienas iš eilės. Toks kiekis esąs visai nežalingas. Ant odos dėdavęs kompresinį tvartį su 1% rezorcino skiediniu. Jo įsitikinimu intraveninis eleudrono veikimas esąs stebuklingas. Jau trečią dieną ligonis galįs keltis iš lovos ir aplinkai nebėsas pavojingas ir izoliacijos nebereikalingas. Su gerais padariniais aš pavartočiau iš mastito prasidėjusiai rožei gydyti **tibatiną** intra venam ir **prontosilį** per os. Ligonės blogas stovis ir iki 40° buvusi temperatūra po 2 dienų visai išnyko, o po 3 dienų visi rožės reiškiniai išnyko ir nebesikartojo.

Su **meningitais** dažnai tenka susidurti ir chirurgui (čia turima galvoje netuberkulioziniai meningitai). Gydytojo kovą su meningitiniu susirgimu dažnai lydėdavo nepasisekimas. Apskritai laikydavę mirtingumą nuo meningitų lygų 80—82% (Un-

terberger, Hässler, Hegler ir kt.). Pradėjus vartoti meningitini serumą, nuo meningitų mirtingumas, tiesa, sumažėjo net iki 50%, pagal kaikiurių autorių dar daugiau, tačiau palyginti tai vis dar buvo didelis mirtingumas. Įvedus sulfonamidų terapiją, ir čia pasiekta žymiai geresnių pagijimo padarinių. Pasak Domagk'o, geriausių kliniškų padarinių pasiekta gydant sulfapyridinu ir prontosalbinu; taip pat duodas gerų padarinių ir albucidas 6—7% skiedinyje arba tabletėmis. Šitie sulfonamidai lengviau, greičiau ir gausiau patenka į liquor'ą ir geriausiai veikia meningokokus.

Meningitas laikomas bendriniu sepsiniu susirgimu, kurio židynys yra meninguose, smagenų paviršiuose ir liquor'e (Bosse ir kt.). Kaip pradžioje sakyta, sulfonamidai veikia bakterijas chemišku afinetetu sueidami tiesiogiai į kontaktą su mikrobais. Del to yra tikslinga kiek galima didesne koncentracija sutelkti sulfonamidų substancijos meningito židinio srityje, liquor'o užpildytuose tuštumuose. Už tat kyla klausimas, kuriuo būdu teikti meningitu sergančiam sulfonamidas: per os, parenteraliai (intra musculos ar intra venam) ar intraliumbaliai? Kaip iš fiziologijos žinoma, cheminių medžiagų iš kraujo į liquor'ą patekimas pareina ne vien nuo tų medžiagų koncentracijos kraujyje, bet ir nuo kitų komponentų, pvz., nuo meningų permeabiliteto, nuo liquor'o buferų ir kt., be to, šituo atveju ir nuo pačių sulfonamidų, nes, kaip jau anksčiau esu nurodęs, nevysi sulfonamidai vienodai lengvai difunduoja į liquor'ą ir nevienodai veikia meningokokus. Nors Vankennel mano, kad įdegusios smagenų plėvės yra praeinamos visoms kraujyje ištirpusioms cheminėms medžiagoms, rodos, vis tik yra racionalu sulfonamidų substancija tiesiogiai įvesti į liquor'ą. Kaikurie autoriai mano, kad del anksti įvykstančio smagenų plėvių sukibimo meningito metu intraliumbaliai įvestas sulfonamidas ne visas smagenų kanalo ir tuštimų vietas gali pasiekti. Smagenų infekuoti paviršiai tuo keliu sulfonamidų visai negali būti pasiekti (Bosse ir kt.). Užtat meningito metu tikslu sulfonamidai duoti per os ir parenteraliai (geriausia, intra venam) ir intraliumbaliai. Del paskutinio sulfonamido pritaikymo būdo gali kilti smagenų pakenkimo klausimas, nes nemaža yra aprašyta tokių komplikacijų. Del to kaikurie autoriai pasisako prieš intraliumbalinį sulfonamidų pritaikymą.

Pasirodo, pasak Saker'io (cit. iš Bosse's, Bosse-Jaeger's'o), iki tam tikros skiedinio koncentracijos tam tikru kiekiu sulfonamidai nugaros smagenims nėra žalingi. Saker'io teigimu tokios nugaros smagenų pakeliamos koncentracijos įvairiems sulfonamidams yra įvairios: sulfapyridin iki 0,03%, sulfa-

pyridin natr. — 0,1%, prontosil solubile — 0,5%, sulfathiazol ir tibatin — 3,0%, albucid — 5,0%. — Ypatingai Š. J. A. ir Francūzijoje sėkmingai vartojamas *prontalbinas* 0,85% intraliumbaliai, suleidžiamas po 20 cm³ iš karto, 2 kartu per 24 val. Ir meningitų atveju yra svarbu jau pirmą dieną duoti kiek galima didelis kiekis prontalbino, iki 30 g per parą. Maži daviniai, kaip žinoma, neveikia. — Prontosiliu pasiektas gana didelis mirtingumo sumažėjimas, ypatingai kai dar kombinuojama prontosilio terapija su serumu, mirtingumas bėra 12—10% (Hegler ir kt.). — Albucidu pasiekama net 80—100% meningitų pagijimų. Albucidas duodamas intra venam, tabletėmis ir 3% skiedinys intraliumbaliai, bet dėl galimo nugaros smagenų pakenkimo nepatariamas jį duoti intraliumbaliai. Kartais albucidas sukelia mėšlunginius skausmus, kurie tačiau po 15—20 min. praėina be padarinių. Kombinacija albucido su serumu patartina. — Sulfapyridin (dagėnan, eubasinum) vienas ir su serumu numuša meningitų mirtingumą iki 6—5%. — Hegler, vienu eubazinu gydydamas, bet kartu duodamas C- ir D- vitaminų, gavęs gerų pagijimo padarinių, ir mirtingumo tebuvę 5,9%. — Gydydamas vaikų epideminį meningitą, kuris duoda iki 80% mirtingumo, Hässler pasiekęs gerų meningito pagijimo padarinių, taikydamas *prontalbiną*, *sulfapyridiną* ir *albucidą* intraliumbaliai ir per os. — Ohnesorge - Voss pagydes meningito komplikaciją po epideminio parotito, duodamas eubasinum 3 cm³ injekciją ir 6×1 tabl. ir sekančias 2 dienas 4×1 tabl. — Ir su sulfathiazoliu (cibazol, eleudron) yra pasiekta neblogų epideminio meningito pagijimo padarinių. — Su geru pasisekimu prieš otogeninius meningitus ir kitas intrakranialines komplikacijas Unterberger vartojo sulfonamidus, svarbiausiai tibatiną, kombinuodamas su eleudronu (kaip žinoma, pirmas veikia labiau streptokokus, antras — pneumokokus). Tibatiną davęs intra venam, bet jis gerai pakeliamas ir intraliumbaliai, eleudroną — per os. Mirtingumas jam pasisekė numušti nuo 82%—57% iki 36% — 11%. Trauminiams ir otogeniniams meningitams gydyti intraliumbalinis sulfonamidų pritaikymas yra daug tikslingesnis, nes čia dažnai infekcija išeina iš vieno židinio (otitis, žaizda) ir sukėlėjas yra dažniausiai streptococcus ar staphylococcus. Šitų meningitų metu ne taip greit įvyksta ir smagenų plėvių sukibimas. Dėl to šitų meningitų atvejais sąlygos intraliumbalinei sulfonamidų terapijai yra daug patogesnės (Bosse, Jaegers).

Ir lengvai operatyviu būdu prieinamoje vietoje (pvz., blauzdoje) dažnai kaulų uždegimai — **osteomyelitai** sunkiai tepasi-

duoda gydomi. Osteomyelito gydymas pasidaro žymiai sunkesnis, kai uždegimo židiny yra operacijos būdu sunkiai prieinama-
moje griaučių dalyje (pvz., šlaunikaulio kaklelyje, dubens kau-
luose, stubure). Kadangi osteomyelitų sukėlėjai dažniausiai bū-
na stafilokokai, kiek rečiau streptokokai bei pneumokokai, tai
sulfonamidų pritaikymas osteomyelitams gydyti turi logišką pa-
grindą. Nors pasitaikė autorių, kurie osteomyelito gydyme sul-
fonamidų chemoterapijai didesnės reikšmės nepripažįsta (Rei-
schauer), tačiau, antra vertus, randame gana įvairių nurody-
mų, kad su sulfonamidais pasiekama gerų padarinių ūmines in-
fekcijas gydant. Chroniškus uždegimus, pasak Domagk'o,
sulfonamidai mažiau teveikia. Aplink chroniškus uždegimo ži-
dinius gausiai išsivystęs jungiamasis audinys apsunkina kraujo
apytaką ir dėl to kliudo sulfonamido substancijai susitelkti į in-
fekcijos židinį reikalinga koncentracija, be to, ir fagocitozei rei-
kalingų limfocitų bei histiocitų susibūrimas dėl tos pačios prie-
žasties yra pasunkėjęs. Bet praktika rodo, kad ir chroniškus il-
gai neužgijusius osteomyelitus sulfonamidai veikia labai efektingai.
Pvz., Pusch ir Sandmayer aprašo tipiško chroniško
osteomyelito pagydymą sulfonamidais. Aprašytasis atsitikimas
nuo 5 m. amž. sirgęs osteomyelitiniu koksitu; iki 16 m. amž. jo
fistulės buvusios 4 kartus operuotos; 24-rių metų amž. osteomye-
litinis procesas perėjęs į os coccygei ir tuberculum ischiadicum.
Ligonis daugiau kaip 24 kartus buvo operuotas. Po 34 metų amž.
ligonis pradėtas gydyti sulfonamidais. Prieš pradedant gydyti
ligonio stovis buvęs šis: daug dvokiančius pūlius išskiriančių fis-
tulių, kraujo nusėdimas 106/121, svoris 36 kg, apskritai blogame
ir beviltišrame stovyje; šlapimuose rasta baltymų; dideli neural-
giniai skausmai, kurie net neuralgicais ir narcotica'is sunkiai
nuraminami. Sulfonamidinė terapija pradėta 1941. VIII. 22 d.
Iš pradžių duota eubasinum per 3 dienas 10 tablečių. Šitą
preparatą ligonis sunkiai pakėlęs, dėl to pereita prie cibazo-
lio, kurio gavęs 9 dienas 3×2 tabl. VIII. 29 d., t. y. po 7 dienų li-
gonis beturėjo maža skausmų, fistulių pūliavimas žymiai suma-
žėjęs. IX. 24 d., t. y. po 33 dienų, ligonis jau atsikėlė, o XI. 13 d.,
t. y. po 2 mėn. ir 21 dienos, iš klinikos išsirašė, pasveikęs.

Šitas pavyzdys kalba prieš Domagk'o teigimą, kad chro-
niški uždegimai sulfonamidų mažai teveikiami, bet kartu rodo,
kad sulfonamidų veikimas dar ne vispusiškai išaiškintas, kaip,
pvz., tikrai dar nežinomas salvarsano veikimas lues'ui.

Iš to, kas pasakyta bendrais bruožais, paaiškėjo sulfonamidų
platus pritaikymas ir geras tų vaistų daugelio autorių statisti-
niais duomenimis ir stebėjimais įrodytas veikimas. Iš minėtų
pavyzdžių matyti, kad jų perdozavimo pavojus nedidelis. Ka-

dangi šitie vaistai palyginti neseniai yra apyvartoje, tai vis tik gydytojui kyla klausimas, ar duoda šitie vaistai kurių nors komplikacijų? Stebėta, kad nuo kaikurių sulfonamidų (pvz., eubasinum, eleudron ir cibazol) po intraraumeninės injekcijos įdūrimo vietoje atsiranda nekrozė, kuri vystosi iš lėto, žaizda turi kraterio pavidalą, eina per visą riebalinį sluogsnį iki raumenų, gyja palyginti lėtai ir yra neskausminga, aplink žaizdą patinimų ir infiltracijos nėra. Tokios nekrozės dažniausiai pasitaiko riebioms moterims. Tų nekrozių priežastis iki šiol dar neišaiškinta; spėjama, kad tai įvyksta dėl injekcijos vietoje atsirandančios smulkių kraujagyslių trambozės. Pačių raumenų nekrozės nestebėta. Dėl to patariama sulfonamidų skiedinys suleisti giliai į raumenis, o ne į riebalinį sluogsnį (Arneth, Schamoni ir kt.).

Kaikada nuo sulfonamidų atsiranda nervų komplikacijų parėzės pavidalu. Aš esu stebėjęs abiejų kojų nervų parėzės pas vyrą, kuris buvo gydomas neo-ulironu nuo gonorėjos. Ligonis skausmų nejautė, tik einant svirdavo pėdos žemyn ir jausdavo tam tikrą silpnumą blauzdose. Panašių komplikacijų aprašo ir kiti autoriai. Lajos Pühr, darydamas eksperimentus su vištomis, nustatė, kad kaikurie sulfonamidai veikia nugaros smagenų baltąją substanciją. Tačiau jis mano, jog žmonėms teikiami kliniškai sulfonamidų daviniai yra permaži, kad pakenktų nugaros smagenų baltąją substanciją.

Nors retai, bet pasitaiko inkstų komplikacijų nuo sulfonamidų. Pvz., Enger ir Wendel aprašo, kad nuo eubazino 20 tabl. (duota per 3 dienas po 2 tabl. 3 kartus per dieną) stebėtas inkstų parenchimos sužalojimo reiškinių su hematūrija, kuri tik po 2-jų mėnesių teišnyko. Tie ir kiti autoriai nurodo pasitaikančių ir kepenų komplikacijų. Tačiau ir šitos komplikacijos praeina be pėdsakų. Forst nurodo, kad nuo kaikurių sulfonamidų (pvz., prontosilio) oda ir skleros nusidažo ikteriskai. Jis mano, kad toks odos ir sklerų nusidažymas pareiškia nuo sulfonamido molekulių produktų pasikeitimo, bet galinti būti ir hematogeninė geltligė dėl kepenų parenchimos pakenkimo; tokia komplikacija pasitaikanti retai ir nuo ilgą laiką dideliais kiekiais vartoto sulfonamido. Pasak Forst'o, pagal amerikiečių statistiką dažniausiai nuo sulfapyridino pasitaikanti hemolitinė geltligė pas suaugusius 3% ir pas vaikus 9%. Čia esąs daugiau idiosinkrazijos reiškinys, kuris išnyksta, nustojus duoti sulfapyridiną.

Gasser aprašo odos pajautrėjimą ultravioletiniams spinduliams nuo kaikurių sulfonamidų (prontosil, albucid). Dėl to Hegler pataria sulfonamidų vartojimo metu rentgeno ir ultravioletinių spindulių vengti.

Naudotoji literatūra.

1. Arneth, J., Prof.: Nekrose bei intramuskulärer Eubasinum (Sulfapyridin) — Anwendung. „Münch. med. Wschr.“ 1942. 42 nr., 888 p.
2. Bartholomé, H.: Erfahrungen in der Behandlung der pyogenen u. putriden Wund - u. Allgemeininfektion bei Kriegswunden. „Münch. med. Wschr.“ 1943. 43 nr., 901 p.
3. Beyer, W.: Die örtliche Chemotherapie mit dem neuen Sulfonamidpulver Marfanil - Prontalbin. „Münch. med. Wschr.“ 1941 m. 47 nr., 1262 p. ir „Zbl. Chir.“ 1941 m. 37 nr.
4. Bieling, Prof., R. und Prof. M. Nordmann: Kriegserfahrungen zur Pathologie und Therapie des Gasbrandes. Verlag v. Gustav Fischer. Jena. 1941.
5. Bosse - Bosse - Jaegers: Die örtliche Sulfonamidtherapie. Wissensch. Verlagsgesellschaft m. b. H. Stuttgart. 1943.
6. Brednow, W.: Ergebnisse einer Parallelbehandlung der Krupösen Pneumonie mit Chinin u. Eubasinum. „Münch. med. Wschr.“ 1942. 45 nr., 955 p.
7. Dennig, H.: Behandlung der Endocarditis lenta mit der septischen Endocarditis mit Sulfonamidpraeparaten. „Med. Welt.“ 1942, 1211 p.
8. Domagk, Gerhard und Carl Hegler: Chemotherapie bakterieller Infektionen. Verlag v. S. Hirzel in Leipzig. 1942.
9. Domagk, G.: Sulfonamidtherapie bakteriellen Infektion. „Münch. med. Wschr.“ 1942, 28 nr., 634 p.
10. Domagk, G.: Die Sulfonamidpraeparate und ihre therapeutische Auswertung. „Med. Welt.“ 1942. 11 nr., 258 p. ir 12 nr., 283 p.
11. Emmrich, Rulf: Anginabehandlung mit Sulfapyridin. „Münch. med. Wschr.“ 1942. 52 nr., 1096 p.
12. Enger, R. u. H. Wendel: Nierenschädigung nach Sulfapyridinanwendung. „Münch. med. Wschr.“ 1942. 9 nr., 196 p.
13. Forst, A. W.: Gelbfärbung der Haut und der Skleren nach Anwendung der verschiedenen Sulfonamide. „Münch. med. Wschr.“ 1942. 15 nr., 337 p.
14. Frei, W.: Beeinflussung der Bakterienatmung durch Sulfathiazol. „Münch. med. Wschr.“ 1942. 42 nr., 898 p.
15. Fründ, H.: Zur Behandlung infizierter Gelenkschüsse. „Der Chirurg“. 1942, 16 H.
16. Gasser, E.: Lichtsensibilisierung der Haut durch Sulfonamide. „Münch. med. Wschr.“ 1942. 42 nr., 898 p.
17. Goecke, Adolf - Karl: Über die Behandlung der Erfrierungen mit Sulfonamiden. „Münch. med. Wschr.“ 1942. 24 nr., 542 p.
18. Goecke, Adolf - Karl: Weitere Erfahrungen über die lokale Anwendung von Sulfonamiden in der Chirurgie. „Münch. med. Wschr.“ 1942. 48 nr., 1014 p.
19. Gutzeit, K., Prof.: Therapie mit Eubasinum bei der Bacillienruhr. „Münch. med. Wschr.“ 1943. 21 nr., 476 p.
20. Hernuss, Karl: Prophylaxe der Puerperalinfektion durch Sulfonamide. „Münch. med. Wschr.“ 1941. 47 nr., 1264 p.
21. Hässler, Erich: Fortschritte in der Behandlung der epidemischen Meningitis im Kindesalter. „Münch. med. Wschr.“ 1942. 15 nr., 342 p.
22. Hoberer, Hans: Kriegschirurgische Erfahrungen aus dem Ostfeldzuge 1941. „Münch. med. Wschr.“ 1942. 20 nr., 437 p.
23. Jenrich, G. u. Th. Jenrich: Beobachtungen über Heilung der Flexner - Ruhr mit Cibazol. „Med. Welt.“ 1942. 50 nr., 1203 p.

24. Kaelin, H.: Über die Behandlung der Pneumococcenperitonitis mit Cibazol. „Münch. med. Wschr.“ 1942. 42 nr., 898 p.
25. Kaitzky, B.: Zur Chemotherapie von Kriegswunden. „Münch. med. Wschr.“ 1943. 10 nr., 178 p.
26. Kämmerer, H.: Kasuistischer Beitrag zur Wirkung des Sulfonamidpraeparats Tibatin. „Münch. med. Wschr.“ 1941. 22 nr., 630 p.
27. Kroll, Friedrich - Wilhelm: Über Rückenmarksschussverletzungen und ihre Behandlung. „Münch. med. Wschr.“ 1942. 51 nr., 1070 p.
28. Lajos Puh, P. D.: Zur Frage der neurotoxischer Wirkung der Sulfanilamidderivate. „Münch. med. Wschr.“ 1942. 42 nr., 898 p.
29. Lüscher, E.: Die Behandlung mit Sulfanilamiden in der Oto-Rhino - Laryngologie. „Schweiz. med. Wschr.“ 1942. 43 nr.
30. Möhlenbruch, Alfred: Zur Frage der Sulfonamidbehandlung der Wundinfektion in der Unfallchirurgie. „Monatsschr. Unfallheilkunde“. 1943. 2 H, 43 p.
- 30a. Ohnesorge - Voss, L.: Meningitiskomplikationen der Parotitis epidemica. „Münch. med. Wschr.“ 1942. 15 nr., 343 p.
31. Ostendorf, L.: Die Behandlung puerperaler Infekte mit Tibatin. „Münch. med. Wschr.“ 1942. 21 nr., 472 p.
32. Parade, G. W.: Behandlung der Endocarditis lenta und der septischen Endocarditis mit Sulfonamidpraeparaten. „Med. Welt.“ 1943. 5 nr., 107 p.
33. Pohl, Armin: Die Sulfonamide in der Gynaekologie und Geburtshilfe. „Med. Klin.“ 1941. 36 nr., 915 p.
34. Pusch u. H. Sandmeyer: Chronische Osteomyelitis und Sulfonamid. „Münch. med. Wschr.“ 1942. 31 nr., 687 p.
35. Reischauer, F.: Die Akute Osteomyelitis. „Med. Welt.“ 1943. 9 nr., 181 p.
36. Rübsamen W. u. Glass: Lokalbehandlung von infizierter Wunden und Erfrierungen mit Cibazol. „Med. Welt.“ 1943. 6 nr., 122 p.
37. Schamonj: Nekrose bei intramuskulärer Eubasinum (Sulfa-pyridin) - Anwendung. „Münch. med. Wschr.“ 1942. 52 nr., 1098 p.
38. Scheller, Emil: Zur Chemotherapie der Lungenentzündung. „Med. Welt.“ 1942. 42 nr., 1023 p.
39. Scholl, Otto - Conrad: Die Behandlung des Erysipels mit Eleudron. „Münch. med. Wschr.“ 1942. 51 nr., 1069 p.
40. Scholl, Otto - Konrad: Über zwei Fälle von Maul- u. Klauen-seuche beim Menschen und Behandlung mit Eleudron. „Münch. med. Wschr.“ 1943. 4 nr., 71 p.
41. Schuchard, W.: Erfahrungen über lokale Sulfonamidtherapie in der Dermatologie. „Münch. med. Wschr.“ 1942. 39 nr., 838 p.
42. Sprafke, H.: Die Sulfamidtherapie. „Med. Welt.“ 1942. 29 nr., 656 p.
43. Staehelin, R.: Pro et contra der Sulfonamidtherapie. „Schweiz. med. Wschr.“ 1942. 8 nr.
44. Unterberger, S.: Fortschritte und Ergebnisse mit der S - A - Behandlung der otogenen Meningitis. Wien. „Med. Wschr.“ 1942. 8 nr., 133 p.
45. Vonkennel, J.: Die Wirkung und die Anwendung der Sulfanilamide. „Münch. med. Wschr.“ 1942. 50 nr., 1064 p.
46. Wiedemann, Hans - Rudolf: Heilung einer Frühgeborenen-ensepsis durch Sulfonamide. „Münch. med. Wschr.“ 1942. 50 nr., 1059 p.
47. Wüllrich, Walter: Beitrag zur Frage der chemotherapeutischen Wundbehandlung. „Monatsschr. Unfallheilkunde“. 1943. 2 H, 36 p.

Vaistažolės ar niekas?

Vaistingųjų augalų gamyba ir jų vartojimas šiandien labiau, negu kada nors, yra aktualus ir madiškas dalykas ne tik pas mus, Lietuvoje, bet ir užsieniuose. Vakarų Europoje jau prieš karą atsi-rado atskiras savarankiškas gydymo būdas, vadinamas *fitote-rapija*, t. y. gydymas vaistažolėmis. Augaliniais vaistais domė-tis privertė didysis karas. Mat daugelis kraštų karo metu pritrū-ko sintetinių vaistų ir noroms nenoroms teko grįžti prie augali-nių vaistų — vaistažolių, kuriomis nuo amžių gydėsi mūsų proseniai. Gydant vaistingaisiais augalais patirta, kad tos užmirš-tos žolės veikia ne blogiau, o dažnai net geriau, negu kad garsiai ir karštai reklamuojami chemikalai.

Iš tikrųjų, ir sintetiškų vaistų yra vertingų — nepamaino-mų, bet apie 80%—90% jų galėtų nematyti dienos šviesos: žmo-nija nuo to nenukentėtų, tik farmacijos pramonė nustotų didelio pelno.

Prieš karą kasmet buvo išleidžiami šimtai naujais, skambiais vardais pavadintų „naujųjų“ preparatų. Jais buvo užversti gy-dytojai, klinikos, farmakologinės stotys. Gydytojų pasaulis tiek buvo apkrautas tomis naujienomis, jog neturėjo laiko tirti ir stebėti farmakologiško veikimo nuo seniai žmonijos tarpe varto-jamų augalinių vaistų — vaistažolių. Gal tie vaistai, gydytojų manymu, ne tokie patogūs buvo ir maža tekreipdami dėmesio visai juos užmiršo. Jau didžiojo karo metu, kai chemijos produk-tų — sintetiškų vaistų žmonija pristigo, nes cheminės pramonės fabrikų paskirtis pasikeitė, medicina grįžo prie vaistažolių. Į pagalbą medikams atėjo tų laikų kariaujančių valstybių valdžios. Jos visokeriopai rėmė vaistažolių kultūrinius ūkius, juos plėtė ir skatino laukinių žolių rinkimą. Tuo būdu kariaujančios valsty-bės norėjo iš dalies cheminę pramonę atpalaiduoti ir duoti žmo-nėms vaistų.

Žmonija patyrė, kad lengvabūdiškai užmiršti augaliniai vais-tai daugeliu atvejų duoda teigiamų rezultatų, yra pigesni, labiau prieinami ir juos ėmė plačiau vartoti, ar čia gydytojui nurodžius ar čia tiesiog vaistinėje perkant gatavą, nuo tam tikros ligos pa-ruoštą, žolių mišinį su nurodymais, kaip pacientas turi jas var-toti.

Jei šiandien gydytojas nežino ar nenori žolių kaip vaistų ligoniui prirašyti, tai einama pas šundaktarį, kurių priviso be-galės, nes žmonijos tikėjimas žolių gydymu, jų galia yra didelis (pas mus Lietuvoje, ypač Vilniaus krašte).

Pagaliau paskutiniųjų laikų augalų pasaulio moksliski tyrimai ir farmakologiški stebėjimai duoda vis naujų teigiamų rezultatų.

Klaidingi buvo XIX a. žymių gydytojų tvirtinimai, kad nuovai, arbatos (infusa, decocta) yra „apgavystė su šiltu vandeniu“.

Mat anais laikais medicina nežinojo vitaminų, druskų junginių, o įvairūs negalavimai dėl vitaminų ar mineralinių medžiagų organizme nepritekliaus — bado buvo primetama bakterijoms.

Šiandien fiziologiskų tyrimų dėka iš dalies išmokome pažinti vitaminus, provitaminus. Įsitikinta, kad ne tik baltymai, angliavandeniai, riebalai yra būtini gyvybei palaikyti, bet ir dar kai kas kita.

Vitaminų atradimas sudarė naujas pažiūras į augalų pasaulį, į mūsų vartojamus augalinius maisto patiekalus. Juos betyrinėjant nustatyta, kad augalinė ląstelė yra toji biologinė laboratorija, kurioje atsiranda vitaminai.

Kol medicina nežinojo vitaminų ir nežinojo jų reikšmės, tai į žuvų taukus žiūrėjo, kaip į nemalonaus skonio riebalus su tam tikru kiekiu jodo, o farmacijos laboratorijos mėgino sudaryti paveikus jodu aliejus bevertį produktą, kuris turėtų pavaduoti žuvų taukus.

Prieš 25 m. atsiradusi mįslė su žuvų taukais išaiškinta, bet daugelį tokių neišaiškintų mįslių slepia savyje vaistingųjų augalų pasaulis.

Dabartinės farmakologijos skiria daug vietos stipriai veikiamiesiems alkaloidams, gliukozidams, bet eterinius aliejus, gleivės pektinines medžiagas, organines rūgštis, gerbines medžiagas, saponinus, antocijanus jos mažai tepamini ir tai gal per daug paviršutiniškai. Tačiau patirta, kad yra didelis skirtumas tarp atskirų junginių tų grupių.

Gyvenimo praktika rodo, kad įvairūs eteriniai aliejai, gerbinės medžiagos, saponinai įeina į mūsų kasdieninio maisto sąstatą, nors fiziologija iki šiol nepasako, kam jie mūsų organizmui reikalingi ir kuris yra jų uždavinys.

Neabejotina, kad tokie produktai, kaip kad pipirai, imbieras, kmynai, petražolės, salerai ir kiti panašūs prieskoniai, yra reikalingi mitybai; kitaip sunku būtų suprasti, kam milijonai žmonių per daugelį amžių buvo auginę, pirkę, bereikalingai didelius pinigus mokėję už beverčius prieskonius.

Tarp vaistingųjų ir gardumyninių augalų sunku prarasti ribos. Kas viename krašte yra vaistas, kitame tik prieskonio dalylas. Pvz.: pipirmėtė Anglijoje yra plačiai vartojama kaip vir-

tuvės prieskonis, pas mus — vaistas. Mūsų prieskonį — krieną francūzai į vaistus vartoja. Anyžiai, kmynai, petražolės, krapai, česnakas ir į juos panašūs augalai randami virtuvėje, kaip prieskonis, o vaistinėje, kaip vaistas. Kas maža prieskonių turi virtuvėje, perkasi jų vaistinėje.

Žmogaus organizmas yra įpratęs prie tam tikro maisto, kurio didesne dalimi esti daržovės. Per augalus esame taip pat susieti su gimtąja žeme, su klimatu, o mūsų organizmas, patekęs į naują vietą — kraštą, į kitas gyvenimo sąlygas, protestuoja, nenori sutikti su pakitimais.

Didelių miestų gyventojus dėl blogos maisto apykaitos kamuoja įvairūs negalavimai (artritas, reumatas, jeknų, inkstų, žarnų negalavimai, nervų sutrikimai, sklerozė, cukraligė, nutukimai ir t. t.). Manoma, kad tie negalavimai ir esti dėl vitaminų, mineralinių druskų organizme nepritekiaus, nepakankamo kiekio judesių, šviesos, nehigieniškų gyvenimo sąlygų, o visos tos nenormalios sąlygos trukdo organizmui tvarkingai sudėginti maisto medžiagas, neleidžia sudaryti reikalingų organizmui junginių. Ir tų mūsų organizmui stingamų vitaminų druskų mes gauname iš augalų: daržovių, prieskonių, vaistažolių. Tas medžiagas augalai teikia mūsų organizmui organinių ar neorganinių junginių pavidalu.

Tik šiandien pradedame suprasti ir įvertinti daržovių, prieskonių, vaistažolių reikšmę, kurias per šimtmečius mūsų proseniai žinojo, augino, vartojo ir mums jas paliko. Augalų sultys, tinktūros, ekstraktai, intraktai, infusa, decocta jau nėra „apgavystė su šiltu ar šaltu vandeniu bei spiritu“, nes ligonis, šalia ištirpusių tirpintuve stipriai veikiamų alkolidų, gliukozidų, gauna dar vitaminų, druskų, gleivių, pektininių, gerbinių medžiagų, eterinių aliejų, saponinų ir kitų, turinčių didelės reikšmės mūsų organizmui, organinių ir neorganinių junginių.

Vidurinėje Europoje sutinkame apie 5.000 augalų, iš jų apie 500 pritaikoma gydymo tikslams. Pasaulyje yra apie 150.000 induočių augalų, iš jų apie 13.000 vartoja (pagal *D r a g e n d o r f'a*) mokslinė ir liaudies medicina ligos nelaimėje. Tad ar nevertėtų Lietuvos gydytojams, kurie yra nutolę nuo augalų pasaulio, arčiau susipažinti su vaistingaisiais augalais, su fitoterapija? Tada tik galima būtų pašalinti iš dalies taip jaučiama vaistų stoka ir padėti žmonių nelaimėje — ligoje. Gydytojas, prirašydamas vaistažoles kaip vaistą, paskatins vaistininką susirūpinti ir pajudėti. Vaistininkas turės prašyti savo apylinkės žmones rinkti dažniau jo vaistinėje pageidaujamų vaistažolių, supažindins arčiau žmones su nauja gamybos sritimi, su augmenija. Taip pamažu, nejučiomis gydytojai gali išplatinti gydymą vaista-

žolėmis, kurį liaudis nuo amžių vartoja, ir prisidės prie vaistažolių gamybos, rinkimo, auginimo ir kultyvavimo.

Vaistažolių šiais laikais niekada nebus perdaug. Čia daugiau iniciatyvos tektų parodyti vaistininkams, kurie arčiau stovi šitos šakos. Savo žiniomis, patyrimu išpopuliarintų vaistažolių gamybą plačiose masėse, duotų žmonėms uždarbio ir pateisintų bei užtikrintų šiais sunkiais laikais savo egzistenciją.

Iš savo pusės mėginsiu pateikti mokslinėje medicinoje vartojamų vaistažolių sąrašėlį:

I. ANTIDIABETICA.

1. *Allium Ceba* — valgomasis svogūnas;
2. *Phaseolus* — pupelės;
3. *Galega officinalis* — vaistinis ožiarūtis.

1. *Allium Ceba* (valgom. svogūnas) geriausia vartoti žalias.

2. Ankštiniai, ypač *phaseolus* (pupelių) ankštys. Šitie augalai turi fermentą „gliukokinazę“, kurio uždavinys yra skaldyti cukrų. Šitas fermentas, patekęs į žmogaus organizmą, veikia panašiai kaip insulinas. Iš ankščių daromos ištraukos ir duodamos ligoniui gerti arbatos pavidalu.

3. *Galega officinalis* (vaistinis ožiarūtis) turi sėklose bazinį galeginą — „guanidinoisoamylen'ą“. Galeginas veikia staiga dirgindamas n. sympathicus, sukelia ilgiau užtrunkančią hiperglikemiją, kartu dirgina n. vagus, o per jį insuliną gaminančią kasos (pancreas'o) liauką ir tuo būdu padidinamas cukraus degimas kraujyje — cukraus kiekis mažėja, ir vartojama panašiai kaip sinteziškas guanidinderivatas synthalin'as cukraligės atveju.

II. ANTHELMINTICA.

1. *Allium sativum* — valgomasis česnakas;
2. *Flores Absinthii* — karčiųjų metelių arba pelynų žiedai.
3. *Rhizoma Filicis maris* — paparčio šakniastiebis;
4. *Tanacetum vulgare* — paprastoji bitkrėslė.

1. *Allium sativum* (valgomasis česnakas) medicinoje vartojamas dispepsijos atveju kaip carminativum ir antispasmodicum; jo eteriniai aliejai prasisiurbia pro gleivinę ir tuo būdu palengvina atsikosėjimą, sumažina kraujospūdį, kas yra svarbu arteriosklerozės atsitikimais. Duodamas į vidų klizmos pavidalu (2—3 gabaliukai česnako sutrinami, atmiešami su vandeniu ir supilami į skardinę) kirmėlėms išvaryti. Ypač gerai veikia prieš oxyuris vermicularis, taip pat obstipacijos atveju.

2. **Flores Absinthii** (*Artemisia Absinthium* — karčiųjų mėtų arba pelynų žiedai) del eterinių aliejų liaudies vartojami prieš kirmėles.

3. **Rhizoma Filicis maris** (paparčio šakniastiebis) medicinoje vartojamas prieš taenia ir ankylostoma duodenale. Anksčiau būdavo gaminamas „aspidinol“ — eteriu ištrauktas aliejus. Dabar jo nėsant, tenka vartoti šviežios kelminio paparčio šakniastiebis. Šakniastiebis sutrinamas; sutrintų miltelių paimama 30,0 ir su uogiene suvalgydinama. Sauso šakniastiebio paimama 20,0. Po 2 val. duodama paleidžiamųjų vaistų (tik ne aliejų!). Apsinuodijimų pasitaiko del perdidelio davinio ar perdažnai pakartojus leidžiamą davinį. Kartoti davinys galima tik po kelių dienų pertraukos. Veikliosios dalys, t. y. sviestinės, izosviestinės rūgštys junginiai su 3-fenolofloro gliuciniais — methyl, dimethyl ir trimethyl floroglucinas.

4. **Tanacetum vulgare** (paprastoji bikrėslė) visas augalas, o ypač žiedai, turi eterinių aliejų d- β -thujon'o - tanaceton'o, be to, kamparo, borneol'io, nedidelį kiekį gerbinių medžiagų ir alkaloidų. Anksčiau jis buvo oficialus, šiandien ne, bet duoda gerų rezultatų prieš kirmėles.

III. BRONCHITO ETC. ATVEJAIŠ.

1. **Flores Verbasci** — tūbės, devynjėgės žiedai;
2. **Fol. Farfarae** — šalpusnių lapai;
3. **Lichen islandicus** — Islandinė kerpena;
4. **Lichen pulmonarius** — plautinė kerpena;
5. **Gemmae et turiones pini** — pušų pumpurai.

1. **Flores Verbasci** (tūbės, devynjėgės žiedai) turi daug gleivių, 10%—11% cukraus, saponinų. Saponinų dėka veikia kaip expectorans.

2. **Fol. Farfarae** (šalpusnių lapai, taippat žiedai) turtingi gleivėmis, be to, dar lapai turi karčiosios substancijos ir saponinų, kurių dėka ir veikia kaip expectorans.

3. **Lichen islandicus** (Islandinė kerpena) turi apie 70% lichenino (labai artimas hidroceliuliozei, bet, priešingai negu celiuliozė, lengvai pereina į cukrų) ir kitų gleivių, toliau 10% karčiųjų substancijų (stiktino). Vartojamas kaip expectorans, panašiai kaip kad ir flores Verbasci.

4. **Lichen pulmonarius** (plaučių kerpės) vartojamos, kaip kad ir lichen islandicus.

5. **Gemmae arba turiones pini** (pušų pumpurai) turi eterinių aliejų, gleivių, sakų.

IV. ŠIENINĖS KARŠTLIGĖS ATVEJU.

1. *Cortex Rhamnus catharticae* — medlievos šunobelės žievė;
2. *Flores Verbasci* — tūbės, devynjėgės žiedai.

V. PRIEŠ KOKLIUŠĄ, KOSULĮ.

1. *H-ba Droserae* (saulašarė) su
2. *Thymus vulgaris* (vaistiniu čiobreliu) arbatos pavidalu.

VI. ANTI-ASTHMATICA.

Alkaloidai, esą žemiau išvardytuose augaluose, atpalaiduoja lygiuosius raumenis:

1. *Datura Stramonium* — paprastoji durnaropė;
2. *Hyoscyamus niger* — juodoji drignė;
3. *Atropa Belladonna* — šunvyšnė beladona, vilkvyšnė;
4. *Lobelia inflata* — išpūstoji lobelija.

Čia išvardytieji vaistai prieš astmą duodami rūkyti cigarečių pavidalu. Patartinas visų šitų augalų lapų mišinys. *Lobelia inflata* — smarkūs nuodai; 1 gr. medžiagos — mirtinas davinsys.

VII. ANTIPYRETICA.

1. *Cortex Salicis* — gluosnio, karklų žievė;
2. *Flores Spireae* — vingiorykštės žiedai;

1. *Cortex Salicis* — gluosnio, karklų žievė, turi 3%—7% salicino. Į stiklą vandens šaukštas *cortex Salicis* (yra 0,49 salicino) + šaukštas aviečių: salicinas skyla į saligeniną — salicilo alkoholį, kuris susioksidina iki salicilinės rūgšties.

2. *Flores Spireae* (vingiorykštės žiedai) turi maža salicino, bet jie yra veiklūs. Geriausia vartoti šiltos arbatos pavidalu.

VIII. ANTIRHEUMATICA ET ANTIARTHRITICA.

1. Rp. *Cortex Salicis* (gluosnio, karklų žievė),
Flores Spireae — vingiorykštės žiedai āā.
2. Rp. *Flores Spireae* — vingiorykštės žiedai,
Cortex Fraxini — uosio žievė,
Fol. Ribes nigri — juodųjų serbentų lapai āā.

Šitais atvejais veikia salicinas.

IX. STOMACHICA,

didinantieji sulčių išsiskyrimą ir skatinantieji žarnų peristaltiką:

1. H-ba Majoranae — kvapusis mairūnas;
2. Fructus Carvi — kmynai;
3. Fructus Coriandri — blakinės kalendros vaisiai;
4. Radix Levistici — vaistinio liubystro šaknys;
5. Mentha piperita — mėta pipirmėtė, šaltmėtė;
6. Melissa officinalis — vaistinė melisa;
7. Flores Chamomillae — ramunėliai;
8. Allium sativum — valgom. česnakas.

Čia veikia eteriniai aliejai.

X. STOMACHICA,

skatinantieji sulčių išsiskyrimą:

1. Folia Trifolii fibrini — trilapio pupalaiškio lapai;
2. H-ba Centaurii — širdažolės žolė;
3. H-ba Cardui Benedicti — karčiadagio žolė;
4. H-ba Absinthii — metėlės, pelynai;
5. Rhizoma Calami — ajero šakniastiebiai;
6. Radix Inulae — debesylo šaknys, keptos.

Čia veikia eteriniai aliejai ir karčiosios medžiagos.

XI. STOMACHICA,

mažinantieji sulčių išsiskyrimą, turintieji gleivių:

1. Radix et folia Althaeae — ybiškių šaknys ir lapai;
2. Radix Consolidae (symphyti) — taukės šaknis;
3. Semen Lini — sėmenys;
4. Semen Sinapis albae — baltųjų garstyčių sėklos;
5. Fol. Plantaginis major. et minor. — plačialapio gysločio, traukučio lapai.

1. Radix et folia Althaeae (ybiškių šaknys ir lapai) užpilami drugnu vandeniu ir paliekami nakčiai; iš ryto reikia išgerti.

2. Radix Consolidae (symphyti) — taukės šaknis;

3. Semen Lini (sėmenų) 1 šaukštas į stiklą drugno vandens ir palikti 1 val. stovėti, po to reikia išgerti.

4. Semen Sinapis albae (baltųjų garstyčių sėklos) 1 šaukštas į drugną vandenį ir išgerti.

5. *Fol. Plantaginis major. et minor.* (plačialapio gysločio, traukučio lapai).

Gleivingieji augalai vartojami ne tik rūgščių išsiskyrimui sumažinti, bet ir gleivinių uždegimų atvejais.

XII. ADSTRINGENTIA,

stabdantieji palaidus vidurius:

1. *Cortex Querci* — ąžuolėlių piršto storio žievių decoctum;
2. *Cortex Fraxini* — uosio žievė;
3. *Cortex Salicis* — gluosnio, karklų žievė, turi 7%—10% gerbinių medžiagų;
4. *Rhizoma Bistortae (Polygonum Bistorta)* — gyvatžolių šakniastiebis;
5. *T-ra Tormentillae (Potentilla erecta)* — miškinė sidabražolė;
6. *Fructus Myrtillorum (Vaccinium Myrtillus)* — mėlynės;
7. *Fol. Uvae ursi (Arctostaphylos Uva ursi)* — meškauogių arba arkliuogių lapeliai.

Čia veikia gerbinės medžiagos.

XIII. DIURETICA,

šlapinimąsi skatinantieji:

1. *Flores Cyani (Centaurea Cyanus)* — bajorių rugiagėlių, vosilkų žiedai;
2. *Fol. Betulae* — beržo lapai;
3. *Gemmae Betulae* — beržo pumpurai;
4. *H-ba Petroselini* — petražolių, petruškų augalas;
5. *Fructus Petroselini* — petražolių, petruškų sėklos;
6. *Radix Petroselini* — petražolių, petruškų šaknys;
7. *Radix Levistici* — liubystro šaknys;
8. *Fol. Uvae ursi* — meškauogių, arkliuogių lapeliai;
9. *Fol. et flores Trifoliae* — pupalaiškių lapeliai ir žiedai.

1. *Flores Cyani* (bajorių rugiagėlių arba vosilkų žiedų) ima ma 5,0 į 2 stiklu vandens ir išgerti.

2. *Fol. Betulae* (beržo lapai) vartojami, kol dar limpa.

4—6. *Herba Petroselini* (petražolių arba petruškų žolė) veikia silpniausiai; *fructus Petroselini* (petražolių sėklos) veikia stipriau, ir *radix Petroselini* (petražolių šaknys) veikia stipriausiai.

XIV. EXPECTORANTIA.

palengvinantieji atsikosėjimą:

1. *Radix Saponariae* — vaistinio putoklio šaknys;
2. *Radix Primulae* — pavasarinių raktažolių šaknys;
3. *Flores Primulae* — pavasarinių raktažolių žiedai;
4. *Asarum europaeum* — pipirlapė — Europos Ipecacuanha.

Pirmieji trys vaistai veikia, kaip turi saponinų. *Flores Primulae* duodami vaikams, kaip švelniau veikia.

XV. HYPOTONICA.

1. *Allium sativum* — valgom. česnakas;
2. *Visi svogūnai*;
3. *Viscum album* — paprastasis amalas, nuovarų pavidalu;
4. *Fructus Crataegi* — gudobelės vaisiai.

XVI. LAXANTIA.

1. *Cortex Frangulae* — šaltėkšnio, paprastojo šaltėkšnio (*Frangulus Alnus*) šakelių žievė;
2. *Cortex Rhamnus catharticae* — medlievos šunobelės žievė;
3. *Fructus Rhamnus catharticae* — medlievos šunobelės vaisiai;
4. *Radix Bryoniae albae* — šunmolūnio, baltosios brienės, arba parstupo šaknys.

Pirmieji trys veikia savo emodiniais, paskutinis veikia antrachinonais.

XVII. HAEMOSTATICA INTERNA.

1. *Polygonum Hydropiper* — rūgtis karčiarūgštis;
2. *Capsella Bursae pastoris* — žvaginė trikertė;
3. *Cortex Viburni Opuli* — paprastojo putino žievė.

1. *Polygonum Hydropiper* (rūgtis karčiarūgštis) vartojama iš moterų genitalijų kraujavimo atvejais. Vienas šaukštas augalo į stiklą vandens maceruoti ir gerti po 1–2 šaukštu.

2. *Capsella Bursae pastoris* (žvaginė trikertė). Iš šviežio augalo išspaudžiamos sultys ir duodama gerti kas 2 val. po šaukštą.

1. *Equisetum pratense* — asiūklis oškabarzdīs;
2. „ „ *arvense* — dirvinis asiūklis;
3. „ „ *silvaticum* — miškinis asiūklis;
4. „ „ *palustre* — gegužinis asiūklis;
5. „ „ *limosum* s. *Heleocharis* — balinis asiūklis;
6. „ „ *hiemale* — asiūklis asys.
7. *Polygonum aviculare* — rūgtis takazolė.

1—6. *Equisetum palustre* (gegužinis asiūklis) turi alkaloidų ir todėl nevartotinas. Geriausia yra vartoti *equisetum arvense*. *Equisetum hiemale* turtingiausias „Si“, nes turi jų 10—25%, penluose 10% „Si“*).

7. *Polygonum aviculare* (rūgtis takazolė) turi 6—7% „Si“.

8. *H-ba Galeopsis* (aklė) (džiovos atveju, mat „Si“ apsupa džiovos bacilų lizdus ir juos inkapsuliuoja). Nagai, plaukai turi „Si“.

Be abejo, čia paminėti tik keli svarbesni augalai, pas mus sutinkami ir vartotini. Kas domisi šita sritimi, gali rasti literatūros įvairiomis kalbomis; vokiečių kalba yra *Gesner'o* „*Arznei und Giftplanze Mitteleuropa*; *Wiesner'o* „*Rohstoffe des Pflanzenreiches*“; *A. Dinand'o* „*Handbuch der Heilpflanzenkunde*“.

Zusammenfassung.

In dem Artikel „Heilpflanzen oder gar nichts“ wird den Ärzten empfohlen, bei der Arzneiverordnung die einheimischen Heilpflanzen mehr zu berücksichtigen. Im Volke sind viele Heilpflanzen seit langem bekannt und bewährt. Diese sollten daher gerade jetzt, wo ein Mangel an Chemikalien besteht, besondere Verwendung finden.

Es wird daran erinnert, dass unser Körper organische und anorganische Verbindungen pflanzlicher Herkunft leichter assimiliert, als synthetische Chemikalien. Durch den Mangel an pflanzlichen Salzen und anderen organischen Verbindungen entstehen im Körper Störungen der normalen Funktion, der Körper erkrankt. Dieser Mangel kann durch wässerige oder spirituöse Extrakte aus Heilpflanzen behoben werden.

Bei dieser Gelegenheit wird eine kleine Zusammenstellung von Pflanzen gegeben, die in bestimmten Fällen Anwendung finden sollten.

*) Farmakologų manoma, kad dėl tirpaus „Si“ nepritekliaus žmogaus organizme įvyksta kasos liaukų funkcijų sutrikimas — diabetas.

Karo metu naudingi gydomieji augalai.

(Iš V. D. Un-to Medicinos Fakulteto Biologijos katedros).

Karo metu sudaromos sąlygos cheminei pramonei nukrypti tik į karo reikalus. Savaiame susidaro cheminių medikamentų stoka. Karui pasibaigus negreit atsistatys pramonė, ypač cheminė medikamentų gamyba. Todėl tenka jieškoti kitų priemonių ir eiti arčiau prie gamtos, prie tų augalų, kurių ypač pavasarį, vasarą ir rudenį daug galime prisirinkti ir tuo būdu palengvinti karo našą. Mūsų kaimo moterėlės, nelaukdamos paraginimų, pačios glėbiais renka įvairių žolelių, kurios neretai neatitinka paskyrimo. Reikia žinoti, kad žymiai geriau veikia tokios žolelės, nepaskirai duodamos gerti, bet sudarant iš jų atitinkamus žolių arba žiedų mišinius. Tokių mišinių veikimas esti stipresnis, panašiai, kaip ir cheminius vaistus kombinuojant vieną su kitais, jų veikimas padidėja, sustiprėja. Tai žinomi farmakologijos nuostatai. Žinoma, gydymas turi pasilikti gydytojo rankose ir tik gydytojas skiria iš augalų sudarytąjį mišinį savo nuožiūra. Be abejo, yra ligų, kurių žolelėmis nepagydyti. Kaip pavyzdį, galiu nurodyti venerinių ligų gydymą, meningitą ir panašias ligas, kurioms gydyti mokslininkai yra suradę puikių nepakeičiamų vaistų, k. a., salvarsaną, eubasin'ą, eleudron'ą ir kitus. Šituo atžvilgiu ypač Vokietijos mokslininkai yra padarę didelę pažangą ir daug ligų nugalėję net ir karo metu.

Kaip žinoma, dauguma vaistų, k. a., tinktūros, ekstraktai, milteliai, žirneliai — daugiausia gaminami iš augalų. Bet čia reikia turėti galvoje paskiri augalai, kurie gamtos pagalba savo viduje sutelkia organizmui naudingų medžiagų: jos sužadina nusilpusio organizmo jėgas, sustiprina, atgaivina vieno ar kito nusilpusio organo funkcijas. Augaluose gi randama įvairių cheminių medžiagų, druskų, rūgščių, aromatinių medžiagų eterinių aliejų, kristalų, vitaminų ir t. t. Augalai sudaro žmogaus maisto pagrindą. Čia randamos augaluose medžiagos, ypač gydomosios, gali būti įvairios, arba jos gali būti kvapnios, tinkamos medžiagos apykaitai sudaryti atsargas, arba tokios, kurios apsigynimo priemonės nuo ligos sustiprina.

Kvapnios medžiagos gaunamos eterinių aliejų pavidalu. Kitos medžiagos priklauso iš dalies prie glikozidų (skarbylių), kitos prie vad. saponinų, o svarbiausią dalį sudaro vad. alkoloidai. Taippat mineralinės medžiagos, ypač kristališkos, turi didelės svarbos. Pvz., asiūklis, kitaip vad. oškabarzdžiu, turi daug silicinės rūgšties (smėlio medžiagos), kuri gy-

domai veikia ypač džiovos griaunamus plaučius ir kitas audiniam sudarytas žalas.

Tarp augalų yra nemaža ir smarkiai nuodingų tiek žmogui, tiek ir gyvuliui. Jų nuodingumas pareina nuo kiekio. Tam tikrais daviniais skiriami augalai gali būti žmogaus sveikatai naudingi ir atitinkamai vartojami kaip vaistai, pvz., belladonna ir kiti.

Kaikurie autoriai mano, kad gydomieji augalai reikia vartoti tik žaliu pavidalu, sudarant iš jų išspaustus syvus, sunkas. Bet toks žalių augalų vartojimas tinka tik tokiems augalams, iš kurių mes norime gauti vieną ar kitą vitaminą, ypač C-vitaminą. Paprastai augalai tinka vartojimui džiovinti, sausi, nes išdžiūvę jie turi savo gydomąją medžiagą kaip ir sukonzentruotą. Išdžiovinti gydomieji augalai savo gydomosios jėgos nenustoja, nes išdžiovinti augalai praktiškai imant vartojimui tinka geriau ir kiekvieno meto sezonu gali būti vartojami.

Pas mus Lietuvoje lig šiol gydomųjų augalų rinkėjai ir platintojai buvo „kaimo bobutės“ ir specialios „tolkučků“ pardavėjos. Reikėdavo tik užteiti į „Žuvų rinką“, arba Šančiuose prie „Halės“: visa eilė senų moterų stovi prie savo „staliukų“ ir siūlo pirktis nuo įvairiausių ligų vieną ar kitą vaistų - žolių „ryšulėlį“. Tokios pardavėjos nurodo net, ir nuo kurių ligų jų vaistais galima pasigydyti. Kaimo bobutės turi susirinkusios nemažą tokių „gydomųjų augalų“ rinkinį. Nuo „priepuolio“, nuo „prietvariaus“, nuo „reumato“, nuo „džiovos“ ir nuo ko, tik nori, išgirsi rinkoje, „tolkučkoje“ ir gausi „visų stebuklingiausių vaistų“; net ir „liubčikų“ čia nestinga. Gaila, kad ligšiol nieks nėra sudaręs visų šitų „stebuklingų“ augalų kolekcijos ir „savotiško muziejaus“: būtų buvusi surinkta įdomi liaudies medicinos medžiaga.

Net ir toje pačioje Vokietijoje, kur cheminė vaistų gamyba yra pasiekusi aukščiausio laipsnio ir, reikia pripažinti, kad Vokietijos cheminių vaistų gamyba visuomet buvo visų tobuliausia ir aukščiausia, čia taip pat nepaprastai daug yra privisę įvairių įvairiausių „Heilkräuter“ tiek pardavėjų, tiek ir tiekėjų. Čia yra pasireiškusį visų ryškiausia reakcija prieš cheminių vaistų gamybą. Čia greta „Farbenindustrie“ reklamų mes pastebime didžiausias „gydomųjų augalų“ reklamas. Gamintojų reklamoms ne mažesnės. Augalų platintojai, net ir pačioje Vokietijoje, dažnai nukonkuruoja cheminių vaistų gamybą. Noriu priminti, kad ir homeopatijos srityje liukksiškai išleistas d-ro M a d a u s ir Co reklamas. Čia randama apie augalus, ypač gydomuosius, daug naudingų ir įdomių straipsnių.

Gydomieji augalai geriausia rinkti tik prityrusiems, gerai susipažinusiems su augalo išorine išvaizda, kad nebūtų supai-

niota su žalingais, net ir nuodingais. Čia priminsiu asiūklį arba ožkabarzdį: sausos dirvos asiūklis yra tinkamas gydymui, bet miško bei pelkių — netinkamas, net ir žalingas. Geriausia būtų, kad tasai rinkimo darbas būtų organizuotas pačių vaistininkų. Iš dalies šitas darbas jau pradėtas ir gydomieji augalai renkami per „Sodybą“. Iš dalies nepateisinama Lietuvoje tokių vaistų stoka, kur gydomieji augalai auga čia pat, kone prie vaistinių patvoriuose, o vaistinėse jų negalima gauti. Jei yra augalai, jų šaknys ir kt., tai jau su pagelba spirito, kurio pas mus nestinga, galima būtų paruošti ir tinktūros, ekstraktai ir pan. Didžiausias stabdis, tai kainų skirtumas, vaistinių suvalstybinimas, privačios iniciatyvos nuslopinimas ir todėl būna net kurjojų. Tokių kurjojų yra labai daug. Patentuotų vaistų, apeik visas vaistines, negausi, o kurpiei, siuvėjai, įvairaus plauko spekuliantai jų parduoda, kiek tik nori. Tas pats ir su gydomaisiais augalais: pas kaimo bobutes tolkučkoje jų gali gauti, kiek nori.

Suminėjus, kad gydomieji augalai turi būti renkami geriausiai tik specialistų, trumpai tenka čia nurodyti, kaip surinktieji augalai vartoti. Vartojimui tinka, jei ne paskiri augalai, tai jų mišiniai (specijos). Toks augalų mišinys sudaromas taip, kad jo pakaktų ilgesniam laikui. Paprastai iš tokių mišinių daroma „arbatą“. Iš žiedų ir lapų mišinių daug lengviau padaromos „arbatos“, juos apipylus (1—2 arbat. šaukšteliai mišinio) karštu verdančiu vandeniu (1 stiklinė) ir leisti 8—15—20 min. uždengtą pastovėti, kol prisitraukia karštas vanduo. Atšaldžius reikia perkošti pro sietelį ir jau galima gerti.

Iš kitų augalų, kaip kad bruknių lapeliai, medžių šakelės, šaknys, gaminamos arbatos šiaip: jos užpilamos šaltu vandeniu ir pradedamos šildyti geriausia ne tiesiog ant ugnies, bet įdėjus į vandens vonelę, arba labai pamažu ant mažos ugnies užvirinti, kad nepridegtų.

Svarbu ir indai. „Arbatai“ pagaminti tinka stiklas, emaliuotas indas, molinis, bet vengtina aliuminio ir cinkuotų indų.

Karo metu gydyti panaudotini šie augalai:

1. *Lamium album* L. — akloji arba kurčioji dilgėlė, baltaziedė notrėlė. Auga panamėse, pakelėse, patvoriuose ir, kaip dilgėlė, apleistuose riebiuose žemės kampeliuose. Šitas augalas, kai nežydi, panašus į dilgėlę. Jo stiebas stiprus, lapai auga poromis vienas prieš antrą. Apatiniai lapai su kotais, viršutiniai pailgai apskriti, širdies formos; jų kraštai smulkiai dantyti, apžėlę šiurkščiais plaukeliais. Augalas daugiametis ir auga grupėmis. Žiedas yra svarbiausioji šito augalo dalis ir randamas viršutinėse augalo lapų pažastėse. Šitokių žiedų 7—9 su-

daro žiedyną. Žiedas turi dvi lūpas: viršutinę — šalmo pavidalo ir apatinę — širdies pavidalo. Viršutinis žiedo lapas pridengia 4 kuokelius, kurie yra priaugę prie vainikėlio vamzdelio. Medaus liaukos auga vainikėlio dugne, dėl to ilgesniais snapais vabzdžiai (dažniausiai samanės) tegali jį pasiekti. Riešutėlio pavidalo vaisius turi mėsingą priedą. Juos išplatina skruzdės.

Liaudies medicinoje jau seniai pastebėta, kad šito augalo žiedai, užplikyti kaip arbata, duodami gerti ligoniui, veikia stabdydami kraujoplūdžius. Kaimo džiovininkai, palikti Dievo valiai, gavę kraujoplūdį pro burną, griebiasi šito vaisto ir, gerdami šitų žiedų arbatėlę, susistabdo kraujoplūdį.

Baltažiedės notrėlės žiedai (*Flores Lamii albi*, *White dead-nettle flowers*, *Fleurs de lamier*, *weisse Nesselblumen*, *weise Bienensaugblüten*) turi silpną kvapą ir kartų prieskonį. Šitie žiedai gali būti falsifikuojami *Lonicera* (sausmedžio) rūšies žiedais.

Žiedų sastatas: augalinės gleivės, garbinė medžiaga, angliavandeniai, kurie emulsino pagalba suskaldomi į glikozidą 0,5%, tamsios spalvos eterinis aliejus, alkaloidas *lamiin*, kuris gali atitikti kalcio sulfatą. Požeminės dalys (šaknys su kamieno dalimi) turi iš angliavandenių grupės hexatetrose.

Oficialiai vartojama *Tinctura Lamii albi* yra pagaminta iš kalbamo augalo žiedų ir duodama kas 2 valandos po 40 lašų kraujoplūdžiams iš gimtuvės stabdyti.

Praktikoje paaiškėjo, kad žymiai geriau veikia *Extr. Lamii albi*, duodamas po 25—30 lašų kraujoplūdžiui iš plaučių stabdyti. Šitas ekstraktas buvo plačiai vartojamas Liet. Raudonojo Kryžiaus sanatorijoje, o taip pat ir Draugijos kovai su džiova d-ro K. Griniaus vardo sanatorijoje.

Savo laiku šitokią vaistą buvo pasiūlęs prieš 5 metus jau miręs vaistininkas Matas Valeika, pavadinęs jį „*Volamin'u*“. Reikia pasakyti, kad volamin'as turi dar ir kitų hemostiptiškai veikiančių priedų. Šitas volamin'as labai plačiai ir sėkmingai buvo vartojamas ir visuomet kraujoplūdžiams, ypač iš plaučių, stabdyti. Taigi šitas vaistas patartina vartoti ne tik kraujoplūdžiui iš plaučių stabdyti, bet ir kitų vidinių kraujavimų atvejais. Šitas vaistas taip pat buvo išmėgintas ir vaikų enuresis nocturna gydyti ir buvo gauta neblogų padarinių.

Baltažiedžių notrėlių Lietuvoje yra labai daug, taigi jų žiedai ir reikia panaudoti kraujoplūdžiams gydyti. Pas kaimo boutes labai lengvai jų galima gauti.

Kiek teko girdėti, baltažiedžių notrėlių žiedais yra susirūpinusios Vokietijos didesnės vaistų gamybos firmos ir, rodos, ruošiasi paleisti juos apyvarton, užpatentavę kitu vardu, kaip vieną iš geriausių haemostypticum'ų.

2. *Equisetum arvense* L., dirvinis asiūklis, ožkabardis, Schachtelhalm. Tai mūsų ožkabardžiai, auga laukuose, pievose eglaitės pavidalo. Gydimui vartojama herba equiseti — pati ožkabardžio žolė. Ji surenkama nedideliais ryšulėliais, išdžiovinama, smulkiai supjaustoma ir vartojama kaip arbata. Paprastai vartojamas decoctum 5,0—25,0 : 100,0, kaip diureticum. Ožkabardis turi akonitinės rūgšties, o pati žolė — daug silicinės rūgšties $\text{SiO}(\text{OH})_2$.

Arbata iš ožkabardžių gerai veikia plaučių tuberkuliozinių procesą, kaip jau yra minėta, silicinės rūgšties pagalba. Taip pat neblogai veikia ir kraujaplūdžius.

Šiuo metu, kai sanatorijų gydytojai yra baudžiami darbo stovykla už kalcio išrašymą didesniais kiekiais, jie yra pradėję vartoti ožkabardžių arbatą ir, pasak jų, gauna neblogų padarinių.

Mišiniai ir pelkiniai ožkabardžiai (*Equisetum silvaticum* et *Eq. palustre*) ne tik netinka gydimui, bet net gali būti nuodingi, kas matyti, kad ir gyvuliai, priėdę jų, apsinuodija.

3. *Folia farfarae* (iš augalo *Tussilago farfara* L.), šalpusnio lapai, močeklapiai, Huflattichblätter, Lehmblätter.

Šalpusniai auga molingose, šaltiniuose vietose, dažniausiai ten, kur per molynus veržiasi į viršų šaltiniai. Viršutinė lapo pusė yra šviesiai žalia; apatinė lapo pusė — balzganai pliusiška, aksomiška, pasidengusi smulkiais plaukeliais. Jie neturi kvapo, gleivingi, turi kiek kartų žolės skonį.

Šalpusnių lapai yra geriausia rinkti gegužės arba birželio mėnesiais. Jie greit džiovinami saulėje arba karštame kambaryje. 5 žalių lapų dalys duoda 1 dalį sausų.

Šalpusnių lapų sąstatas: eterinio aliejaus pėdsakai, gleivės, glikozidinė karti medžiaga (apie 2,5%), panaši į kaučukinę medžiagą, gall'inė rūgštis, dekstrinas, baltymas, 1- ir 2 vertės phytosterol-faradiol'is ir apie 17% pelenų.

Medicinoje taikoma arbatos pavidalu katarų ir kvėpuojamųjų organų susirgimų atvejais.

Paprastai šalpusnių lapai įeina, kaip sudėtinė dalis, į vad. *species pectorales* — kvėpuojamųjų takų arba krūtinės arbatą. Šitos arbatos receptų yra daug. Vienas iš tokių receptų, vad. *Kneipp'o* receptas labai plačiai yra paplitęs. Jo sąstatas šis:

Rp. Fol. Farfarae 20,0
 Fol. Urticae
 Herbae Equiseti āā 10,0
 Fruct. Foeniculi
 Fruct. Juniperi
 Folior. Plantaginis

Flor. Malvae arbor.

Flor. Tiliae āā 5,0

Semin. Foenugraeci

Flor. Verbasci āā 2,5

M. f. speciem. D. S.

Antras receptas. vad. species pulmonaria (Sächs Kr.-V.) (Lungenkräutertee u. F. M. Germann, Dapulmontee):

Rp. Herb. Galeopsid. grandiflor.

Fol. Farfarae

Rad. Liquiritiae āā 20,0

Fol. Rubi fruticosi

Fol. Malv. silvestris

Carrageen āā 10,0

Fruct. Foeniculi 5,0

Fol. Menthae piper. 2,5

Herb. Thymi gallici 2,0

Herb. Polygalae 0,5

M. f. speciem. D. S.

Arbata chroniškos džiovos atveju:

Rp. Herbae Galeopsidis

Herbae Equiseti

Herbae Millefollii

Herbae Polygoni avicularis āā 25,0

M. f. speciem. S. 1 valgomasis šauktas į stiklinę vandens. („Aerzte Kalender“ 1943 m.).

Į visų tokių arbatų sąstatą įeina šalpusnio lapai arba močeklapiai ir dar kitose arbatose iš dalies ožkabardžiai. Tokia arbata, turint galvoje dabartinę vaistų stoką, veikia labai gerai, išvalo kvėpuojamuosius takus ir gali veikti tuberkuliozinį procesą, jei ne išgydydama paties tbk. proceso, tai vis dėlto palengvindama skreplių iš kvėpuojamųjų takų išsivalymą.

Iš šalpusnių lapų taip pat gaminamos nuo kosulio pastilės. Jos veikia kvėpuojamuosius takus, palengvindamos atsi-kosėjimą.

4. *Aloe arborescens* (*Aloe capensis*, *Aloe lucida*) — alijošius.

Kaime sergantieji tuberkulioze šituo augalų ypačiai mėgsta gydytis. Bet ir mokslinėje medicinoje alijošius plačiai vartojamas. Vien „Hagers Handb. der Pharmaceut. Praxis“ *Aloe* aprašymas užima 10 puslapių (nuo 347 iki 357 psl). Kasdieninėje praktikoje alijošius mažais daviniais (0,05—0,1) duodamas apetitui sužadinti, pagerinti; didesniais daviniais (0,2—1,0) alijošius veikia kaip smarkus laxans, kuris, dažniau vartojamas, nepalieka palinkimo į vidurių užkietėjimą. Alijošius dažniausiai

skiriamas žirneliais viduriams esant palinkusiems užkietėti, išmatoms (faeces) užsilaikius, padidėjus kraujo spaudimui galvoje, širdyje ir plaučiuose. Vengtina jis vartoti hemorojaus atvejais, moterims mėnesinių metu ir nėščioms. Dažnas, nuolatinis alijošiaus vartojimas gali kartais net ir blogai atsilepti.

Veterinarijoje alijošius vartojamas, kaip valomasis vaistas (laxans) ir dažniausiai ekstrakto pavidalu.

Tinctura Aloes tinka žaizdoms gydyti, veikdama keratoplastiškai. T-ra Aloes composita yra pavadinta *Elixir ad longam vitam* (eliksiras ilgam gyvenimui). Į jos sudėtį, be alijošiaus (30 dalių), įeina: rabarbaro (Rheum), safrano ir gencijano šaknys.

Dirstelėje į sąrašą įvairių patentuotų stebuklingų „eleksirų“, kurie pratęsia gyvybę, pamatysime, kad jų pagrindą sudaro alijošius. Net stebuklingas vaistas alkoholikams gydyti, t. y. atpratinti nuo alkoholinių gėrimų vartojimo, vad. *antichol*, sudarytas von Otto Reichel'io iš Berlyno išimtinai iš alijošiaus miltelių.

Visa eilė įvairiausių stebuklingų vaistų, piliulių, eleksirų pavidalu, „gyvybės balzamų“, „gyvybės karališkų esencijų“, „stebuklingų arbatų“, kurių sąrašą vien tik „Hagers Handbuch der Pharmaceut. Praxis“ sudaro apie 26 receptus. Visų šitų „stebuklingų vaistų“ pagrindinę vaistų dalį sudaro alijošius, rabarbaras ir panašių augalų dalys. Ne vien Vokietijoje tokie „stebuklingi vaistai“ gaminami, bet ir Šiaur. Amerikoje, kaip „Winthers Nature Health Restorer“, *natürlicher Gesundheitshersteller von M. A. Winther et Co in Waschington*, plačiu mastu gaminami ir išmetami į rinką, vis kaip „stebuklingi vaistai“ gyvybei palaikyti bei pratęsti. Vis tai biznio dalykas. Viena tik aišku, kiek tasai alijošius yra svarbus žmogaus gyvenime.

Nereikia stebėtis iš mūsų ligonių, sergančių džiova, kad jie geria „stebuklingą vaistą“ — išsivirinę alijošiaus su medumi. Alijošius su medum sudaro gerą maitinamąją medžiagą, duodančią daug kalorijų, o ne be to, kad alijošius ir medus turi daug vitaminų, ypač C-vitamino, kuris taip reikalingas ypač ligotam organizmui. Į visus, susijusius su alijošiumi, vaistus įeina aloes, rabarbaras, vis turtingi C-vitaminais. Karo metu, ypač gaudant maistą su sumažintu kalorijų skaičium, tokie „alijošiai su medumi“ gali tik padėti, bet nieku būdu nepakenkti.

5. Species — arbatos iš įvairių gydomųjų augalų mišinio.

Sergantiesiems džiova Vokietijoje yra plačiai vartojamas šis iš gydomųjų augalų receptas:

Rp. Herb. Absinthii.....	7,5
Rad. Gentianae	10,0
Herb. Centaurii.....	7,5
Rhiz. Gei urbani	12,5

Cort. Chinae	10,0
Herb. Card. benedicti....	10,0
Lichen Island.	15,0
Carrageen	15,0
Sem. Foenugraeci	12,5
Fruct. Juniperi cont.	15,0
Herb. Marrubii	12,5
Fol. Salviae	7,5
Herb. Pulmonariae	15,0
Herb. Polygoni avic.....	15,0
Herb. Polygalae	7,5
Flor. Rhoeadis	10,0
Herb. Droserae	10,0
Rad. Helenii	7,5
Herb. Equiseti	25,0
M. f. speciem. D. S.	

Aukščiau pažymėto kiekio pakanka 70—80 porcijų. Imamas 1 pilnas arbatinis šaukštelis arbatos į 1 puoduką (stiklinę) vandens. Karštu verdančiu vandeniu užpilama ir trumpai pavirinama. Ataušinus reikia gerai išmaišyti. Šaltas skiedinys perkošiamas. Prieš geriamas pašildytinas. Gerti su cukrum, medumi 3 kartus po 1 valgom. šaukštą.

Džiova sergančiųjų organizme dėl sustiprėjusios medžiagų apykaitos susidaro neigiamas balansas, nes asimiliacijos su disimiliacija santykis, išreikštas trupmena $= \frac{A > \text{dissimilatio}}{D < \text{assimilatio}}$, padaro kiekį, mažesnį už 1. Buhalteriškai imant, „kreditas“ viršija „debitą“, todėl reikia organizmui suteikti naujos sąlygos. Čia svarbiausiąją vaidmenį vaidina, žinoma, kalorijų skaičiaus padidinimas. Pas sergančiuosius tuberkulioze labai dažnai būna, kad tokių kalorijų galima gauti ir jų kiekis galima būtų padidinti, bet ligonis neturi noro valgyti, neturi apetito. Vaistų mišinys (species) turi būti taip sukombinuotas, kad — 1) vaistai sužadintų apetitą, 2) padidintų organizmo asimiliacijos procesą, sudarytų organizmo debitą ir tam tikslui sužadintų maisto rezorbciją (įsisiurbimą), 3) kad, gyvybiniams biologiniams procesams vykstant organizmo narvelių gilumoje, susidarytų sąlygos geresnei narvelių medžiagų apykaitai ir susidarytų degimui atsargos angliavandenių ir riebalų pavidalu.

Čia ir reikia parinkti atitinkami augalai arba tik jų dalys (žiedai, lapai, šaknys, žievė ir t. t.).

Apetitui sužadinti panaudotini:

Rad. Gentianae — gencijono šaknis,
 Rad. Angelicae — miškinio skudučio šaknis,
 Rhiz. Calami — ajero šaknis.

Pirmieji du augalai veikia, sužadindami apetitą; ajero šaknys, be to, dar veikia, padidindamos virškinamųjų sulčių išsiskyrimą ir tuo būdu sudarydamos sąlygas maistui suskilti į virškinimui tinkamas daleles, kurių virškinimas pasiekia laibąsias žarnas ir čia veikia jų gleivinių liaukutes. Be to, ajero šaknys dar veikia, sustiprindamos tulžies syvų išsiskyrimą, dėl ko pagerėja riebalų — šitos svarbios atsarginės degimo organizmui medžiagos — virškinimas.

Be to, čia dar gera pridėti —

Cort. Frangulae — paprastojo šalteksnio žievė.

Apie Cortex Frangulae (paprastojo šalteksnio žievę) ir Cortex Rhamni Purschianae (amerikinio šalteksnio arba kaskaros žievę) E. Poulson (Lehrbuch der Pharmakologie, 1934) rašo štai ką:

Cortex Frangulae ir Cortex Rhamni Purschianae turi daug antrachinon'o glikozidų, kurie iš dalies mažai žinomi.

Šita žievė, džiūdama ir ilgesnį laiką laikoma, chemiškai pakinta. Šviežia žievė veikia žymiai smarkiau paleisdama vidurius negu sena. Šviežia žievė sukelia vėmimus, šleikštulį ir pašalinius veiksmus, kurių neturi senos, ilgiau stovėjusios žievės. Daugelyje Farmakopėjų pažymima, kad šita žievė turi būti vartojama, išlaikyta mažiausiai metus. Žievės žalinga sudėtinė medžiaga gali būti pašalinta (sunaikinta), pašildžius iki 100°. Pastovėjusios žievės veikimas yra malonus, švelnus ir tinka ilgiau vartoti.

Panašiai veikia prieš 50 metų atgabenta Cortex Cascarae Sagradae, kurioje randama panašių sudėtinių dalių, ką ir šalteksnio žievėje ir kuris tinka chroniškai užkietėjusiems viduriams gydyti.

Kasai (pancreas) paveikti, kad pasigamintų daugiau tripsino ir kitų fermentų, gerai padeda —

Rad. Taraxaci — piktšasės kiaulpienės šaknis, padidindama rezorbciją, taip pat augalai, turį vad. saponinų.

Rad. Saponariae — vaistinio putoklio, muilažolės šaknis, pagerindama laibųjų žarnų rezorbciją.

Organizmo narvelių griuvimui sumažinti geriausiai tinka:

Cort. Chinae — chinino medžio žievė, atvežta iš Pietų Amerikos; chinino žievė veikia, sustiprindama skilvį, o vėliau tonizuodama narvelių medžiagų apykaitą, sulaikydama organizmo medžiagų griuvimą, naikindama organizmo suliesėjimą ir numušdama pakilusią t^o-rą.

Virškinamiesiems takams paveikti gerai tinka:

Rad. Gei urbani — geltonosios žiognagės šaknys (Nelkenwurz).

Pasak d-ro Eduard'o Strauss'o, aukščiau suminėtų augalų receptas galima surašyti šiaip:

Rp. Rad. Gentianae	10,0
Rad. Angelicae	7,5
Rhiz. Calami	11,5
Cort. Frangulae	5,0
Rad. Taraxaci	7,5
Cort. Chinae	12,5
Rad. Gei urbani.....	12,5
Rad. Saponariae.....	3,5

M. f. speciem. D. S.

Šitos arbatos pakanka 25 porcijoms.

Patariama daryti šitaip: 3 arbatiniai šaukštukai su kaupu mišinio užpilami $3\frac{1}{2}$ stiklinėmis šalto vandens ir dažnai maišant pamažu ant vandeninės vonios užvirinti ir virti pamažu per pusę valandos. Baigus virinti, reikia nukošti.

Geriamo: 1 stiklinė už pusės valandos prieš valgį nesiskubinant, mažais gurkšniais išgerti.

Apetitui pagerinti, padidinti tinka mūsų plačiai žinomi:

Fol. Trifolii fibrini (Menyanthes trifoliata L.) — pupalaiškiai;

Herba Absinthii (Artemisia Absinthium L.) — karčioji metėlė, pelynas;

Fol. Menthae piperitae — mėtos pipirmėtės, šaltmėtės lapai;

Herba Millefolii (Achillea Millefolium L.) — paprastoji kraujažolė, sraužolė.

Iš šitų augalų, pasak d-ro Ed. Strauss'o, galima surašyti šis receptas apetitui sužadinti:

Rp. Fol. Trifolii	7,0
Herb. Agrimoniae.....	5,0
Herb. Centaurii.....	7,0
Herb. Millefolii.....	7,0
Fol. Menthae piperitae.....	10,0
Herb. Absinthii.....	6,0
Herb. Glechomae hederaceae	8,0

M. f. speciem. D. S.

Šitos arbatos pakanka 25 porcijoms, geriant už pusės valandos prieš valgį rytą, pietums ir vakare po stiklinę.

Suminėtieji augaliniai vaistai, žinoma, yra tik paliatyvai, kurie gali būti pritaikyti gyvenimui karo metu ir sunkiu pokariniu laikotarpiu.

6. *Rosa canina* — paprastasis erškėtis, erškėtrožė, šunrožė. Šitos erškėtrožės vaisiai — *Fructus Cynosbati* — vartojami kaip vaistai.

Erškėtrožė auga kalnuose, pagrioviuose ir apskritai tarp krūmų, kur dirvožemis yra geras. Vasarą žydi balsvai raudonais žiedais, o rudens sulaukus išauga beveik pupos didumo pailgos, raudonos uogos, kurių viduje randamos geltonos sėklos. Uogos prinoksta jau vėlai rudens prasidedant šalnomis. Tuomet uogos geriausia yra rinkti.

Uogų sąstatas: citrininės rūgšties apie 3%, obuolinės rūgšties apie 8%, cukraus 30% ir pektino 20—25%.

Surinktosios uogos apvalomos nuo sėklų ir sumalamos mašinėle, bet ne metaline, nes metalas suskaldo askorbininę rūgštį.

Pasidaro košė. Prie jos pridedama pagal svorį tiek pat cukraus ir labai gerai išmaišoma inde. Taip sumaišyta su cukrumi košė sudedama į stiklinį ar kitokį indą, kur gerai konservuojasi ir gali ilgai stovėti negesdama. Vartojama pagal norą užsities ant duonos ar kaip kitaip.

Erškėtrožių uogos labai turtingos C-vitaminu, kuris ypač reikalingas sergantiesiems džiova. Erškėtrožių uogos Vokietijoje labai vertinamos ir stropiai renkamos į fabrikus C-vitaminui gaminti. Iš vieno kilogramo žalių erškėtrožių uogų gaunama 650 mgr., o iš džiovintų — 516 mgr. gryo kristališko C-vitamins. Tai labai didelis kiekis!

Leipcige yra išleista vad. species *Kernless Tee V. p. Garms*, vartojama taip pat sergantiesiems plaučių džiova.

7. *Rheum* — rabarbaras, vienas iš ankstyvesnių augalų, dabar jau plačiai auginamas ir kultyvuojamas mūsų daržuose. Šito augalo lapų kotoi tinka kompotui gaminti; jis gerai veikia vidurius, juos sureguliuodamas, o svarbiausia, nusilpnėjusiam organizmui suteikdamas daug C-vitamins.

Rabarbaro lapų 100 klgr. smulkiai supjaustoma arba sukupojama ir užpilama 20 lit. vandens. Toliau paruošiamas karštas skiedinys iš 2 klgr. Barii acetici + 5 klgr. Plumbi acetici su vandeniu q. s. Trumpai išmaišytas šitas skiedinys su rabarbaro lapais presuojamas. Išspaustoji sūka reikia neutralinti su ammonium causticum, kad Ph būtų 8,5. Nuosėdos atskiriamos ir vandeniui perplaunamos. Čia ir gaunamas ac. ascorbinicum crudum. Tolimesnės manipuliacijos tokios pačios, kaip ir papriką perdirbant. 100 klgr. lapų duoda 25 gr. kristališkos askorbininės rūgšties arba C-vitamins, tinkamo atskiedus ir injekcijoms.

Rabarbaras palyginti labai turtingas C-vitaminu: iš 100,0 žalių lapų gaunama 16 mgr., virtų — 8 mgr., konservuotų — 2,5 mgr., iš sunkos — 14,5 mgr. kristališko C-vitamins.

Rabarbaro lapų kambliai tinka kompotui, bet jie turi daug oksalatų kristalų ir netinka vartoti tiems asmenims, kas turi pa-linkimą sirgti inkstų smėliu — nephrolithiasis'u.

Apskritai rabarbaras, ypač *Rhizoma Rhei* — rabarbaro šaknis — medicinoje labai plačiai vartojama.

8. *Urtica* (dioica ir urens) — dilgėlė (didžioji ir gailioji), kuri saulei pavasarį šildant išlenda iš patvorių, taip pat yra naudingas maistui augalas. Iš jų lapų bei žiedų verdamos sriubos, dažniausiai su bulvėmis, veikiančios labai gaivindamos nusilpusi, ypač tbc. sergančiojo organizmą.

9. *Ribes* (*nigrum* ir *rubrum*) — Serbentai (juodieji ir raudonieji) karo metu ypač išnaudotini, kaip lengvai prieinami.

Ribes rubrum L. — raudonieji serbentai iš Saxifragaceae - Ribesioideae, vok. Johannisbeere, auga šiaur. ir Vidur. Europoje ir šiaur. Amerikoje. Kaip jie atrodo, visi gerai žino.

Svarbu serbentų uogos — *Fructus Ribis*, *Baccae Ribium*. Jų skonis — saldžiai rūgštus.

Pagal Hagers' Handbuch'ą jų šviežių sudėtis yra šitokia: vandens 85%, laisvos rūgšties 2,2% (iš jų trečdalis citrininės rūgšties ir 2 trečdaliai obuolinės rūgšties), cukraus 6,5%, lukštų, siūlų ir branduolių (grūdelių) 4,6%, pelenų 0,7%.

Ribes nigrum L. — juodieji serbentai auga taip pat Europoje ir Azijoje iki Mandžukos sienos, ypač miškų srityse, o taip pat kultyvuojami soduose. Maistui vartojamos uogos, kurios ypač pasižymi dideliu procentu askorbininės rūgšties. 100 gr. šviežių prinokusių uogų yra šie C-vitamins kiekiai: raudonuosiuose ir baltuosiuose serbentuose 14—28 mlgr., avietėse — 20 mlgr., agrastuose — 31—52 mlgr., žemuogėse — 45—95 mlgr., o juoduosiuose serbentuose net 127 mlgr. Taigi, jie prašoka vitamingu mu net citrinas ir apelsinus, kurie teturi 50 mlgr. Šviežios uogos tinka siropams, želei ir likeriams gaminti.

Dar labiau jie tinka tiek ligoniams, tiek ir nusilpnėjusiems vaikams. Kad serbentai išsilaikytų žiemai, geriausia šviežiai surinktos uogos „vekuoti“. „Vekuotos“ uogos nenustoja C-vitamins. Kitas būdas, dar praktiškesnis ir geresnis, yra šitoks:

Surinktos sausos uogos nuvalomos nuo pašalinių priemaišų ir supilamos į molinį bliūdą; po to užpilamos cukrumi maždaug šitokia proporcija: 1 stiklinė šviežių sausų uogų ir 2 stiklinės cukraus. Paskui dideliu sunkiu šaukštu trinama 4 valandas be pertraukos. Vengtina geležinių, skardinių arba aliumininių indų, nes jie askorbininę rūgštį sutraukia — suskaldo. Taip gerai sutrintoji serbentų košelė sudėtina į sausus išdegintus

(stiklinius ar molinius), geriausia nedideliais kiekiais, po $\frac{1}{4}$ — $\frac{1}{2}$ litro. Iš viršaus uždėtinas vaškinės popieros rutuliukas pagal indo didumą, pamirkytas silpname salicilinės rūgšties skiedinyje ($\frac{1}{2}\%$) ir gerai užrišus laikoma sausose vietoje, bet ne karštoje.

Taip pagamintoji iš juodųjų serbentų košelė, kaip turtinga C-vitaminiais, tinka ligoniams, vaikams ir apskritai ten, kur yra reikalingas C-vitaminas. Ypač mėgsta valgyti tokią košelę vaikai, kurie ją valgo, užsipepę ant duonos ar pyrago ir užsigerdami su arbata.

Juodųjų serbentų lapai (Folia Ribis nigri), sausai išdžiointi, pagal Kneipp'o gydomųjų augalų sąrašą tinka prakaitavimui sukelti ir palengvina atsikosėjimą. Iš praktikos esu patyręs, kad juodųjų serbentų lapai neblogai veikia ir kokliušą.

Otto Reichel, pagal Hager'ą Berlyne, iš juodųjų serbentų siropo pagamino specialų kokliušui gydyti vaistą, pavadinęs jį „Keuchustensaft“, „Marke Medico“.

10. Baktericidiniai augalai.

Yra patirta, kad ašaros yra vienas iš svarbiausių baktericidinių medžiagų. Ašarų — lizocinas, veikiančioji substancija yra žymiai stipresnė už jodą, spiritą ir kitas bakterijų naikinamąsias medžiagas.

Lizocinas randamas ir kaikuriuose augaluose, būtent, česna ke, ridikuose, kopūstuose, reikia manyti, ir krienuose.

Vertėtų plačiau pastudijuoti ir praktiškai pritaikyti, ypač karo metu, kai yra stoka tam tikrų cheminių vaistų.

11. Viscum album L. — amalas (Loranthaceae). Auga Europoje, Šiaur. Azijoje, Japonijoje ir kitose šalyse. Ypač daug jo yra Lietuvoje, kur jis auga kaip parazitas ant senų medžių lapuočių ir kartais ant spygliuočių.

Gydymui gali būti panaudoti stipites et folia Visci, baltieji amalai.

Šviežio krūmo kvapas yra nemalonus, bet išdžiovintas amalas tokio kvapo neturi. Skonis kiek salstelia, o toliau pasidaro gleivėtas, kiek kartus. Mediena netinka.

Į amalo sudėtį įeina: lipni medžiaga, panaši į kaučuką, vadinama viscin, kurio apie 6—7% randama žievėje arba uogose, ir alkaloidas $C_8H_{17}N$, kuris pagal Le prince yra identiškas su velle d'liu, Adrian'o medžiaga.

Gydymui taikoma mėnesinių sutrikimo atveju, kaip diureticum, prieš haemoptoe ir, svarbiausia, prieš arteriosklerozę, kaip kraujo spaudimo mažinamasis vaistas.

Čia svarbu suminėti vad. viscinum, — amalo limpama minkšta smala, — kuris gaunamas iš nuluptos amalo žievės: iš amalo žievės, išmirkytos vandenyje per 12—18 val., išspaudžia-

ma žalioji masė, kuri apdirbama toliau. Šita medžiaga vartojama klijų medžiagoms gaminti ir kaip priedas prie kaučuko, arba kaip jo pakaitalas.

Pulv. Visci įeina į vad. pagal F. M. B. receptą kaip Pulvis Visci compos.:

Rp. Pulv. Visci albi	
Magnes. carbonici	
Pulv. Rad. Paeoniae āā	3,0
Pulv. Rhiz. Iridis	1,5
Aur. foliati	0,1

Šitie milteliai tinka kaip raminamieji arba vad. „Güldenherz pulver“.

Čia svarbu mums amalas, kaip vaistų sudėtinė dalis, kuris plačiai vartojamas Šveicarijoje, Francūzijoje, Pietų Vokietijoje ir kitose šalyse, — tai amalas, sumaišytas lygiomis dalimis su česnaku. Šitie vaistai parduodami dėžutėmis. Kiekvienas senesnis žmogus tuose kraštuose atsiduoda česnaku, nes jis vartoja minėtąjį mišinį, kaip stebuklingą vaistą nuo senatvės, t. y. nuo arteriosklerozės. Toks mišinys košelės pavidalo parduodamas, kaip konservai, dėžutėmis ir valgomas arbatiniais šaukšteliais, daugiau ar mažiau atsižvelgiant į paciento nusistatymą.

12. **Fructus Capsici** — paprika, turkpipiris, Pepper, Poivre d'Espagne.

Sudėtis: aštriai deginamoji pagrindinė medžiaga yra **capsicin**, kurios paprikoje randama apie 0,01—0,02%. Cheminė formulė pagal Mick'o — $C_{18}H_{28}NO_3$. Yra taip pat eterinių aliejų apie 1,6%, riebalinių rūgščių (palmitinės rūgšties, stearinės rūgšties, aliejaus rūgščių) ir raudonos spalvos carotin'ui artimo, vad. raudonuoju capsicum. Sėklos turi riebalinio aliejaus, bet neturi capsicin'o.

Nefalsifikuotos paprikos 50 klgr. duoda 26 gr. kristališko C-vitamino.

Neveltui ji vartojama orientaliųjų tautų, kaip prieskonis ir labai naudinga.

Čia pridedamas Lietuvoje gaminamų vaistažolių mišinių sąrašas.

I. „Sanitas“ firmos.

1. Karčioji aromatinė arbata:

Flor. Chamomillae	„ Coriandri
„ Millefolii	Rhiz. Calami
Herb. Absinthii	„ Graminis
Fruct. Carvi	Fol. Menthae
	„ Trifolii.

2. Arbata nuo viduriavimo:

Fruct. Carvi
Bacc. Myrtillorum
Rad. Tormentillae
Flor. Rhoeados
Herb. Anserinae

3. Šlapimų varomoji arbata:

Flor. Cyani
Fol. Uvae ursi
Fruct. Juniperi
Fol. Betulae
Herb. Herniariae
„ Equiseti

4. Arbata nuo kosulio:

Flor. Primulae cum calicibus
„ Verbasci
Fruct. Anisi vulgar.
Herb. Asari cum radice
„ Violae tricol.
Fol. Malvae
„ Farfarae

5. Vidurių paleidžiamoji arbata:
(Laxans)

Rad. Liquirit.
Fol. Menthae
Fruct. Rhamnus catharticae
Cort. Frangulae

6. Nervų arbata:

Strobili lupuli
Fol. Menthae
Herb. Absinthii
„ Hyperici
Rad. Valerianae

7. Tabakas nuo astmos:

Fol. Stramonii
Herb. Lobeliae
Kal. nitrici

8. Plaučių arbata:

Fol. Rubi fruticosi
„ Fragariae
Lich. Islandici
Herb. Galeopsidis

Herb. Equiseti ary.

„ Pulmonariae

„ Polygoni avicul.

II. „GerMaPo“ firmos.

9. „Amara“ žolės:

Herb. Centaurii
Flor. Anthyllis
„ Calendulae
Fol. Melissa
„ Menthae piper.
„ Hyssopi
„ Millefolii
Flor. Malvae
Fol. Sennae
Rad. Gentianae
„ Angelicae
„ Galangae
Fruct. Foeniculi
„ Coriandri

10. Karpatų žolės:

Stip. Dulcamar.
Herb. Hyssopi
„ Betoniae
Flor. Rhoeados
Rad. Inulae Helenii
Flor. Arnicae
Fruct. Anisi stell.
Herb. Veronicae
„ Thymi
„ Serpylli
Fol. Farfarae
Flor. Helianthi
Rad. Althaeae
„ Liquiritiae

III. „Galen'o“ firmos šiauliuose.

11. Rambynų žolės:

Sudėtis panaši į „Amara“
sudėtį.

Past. Be to, Matulaičio ir
Mačiaus vaistinė yra išleidusi vi-
sa eile homeopatinių žolių
mišinių.

Visa nelaimė, kad karo metu
ir šių mišinių jau nebesugebama
pagaminti.

* * *

Kad gamta ir gamtos pagalba daug ką galima padėti ser-
gantiesiems tuberkulioze, vaizdžiai liudija velionies prof. V.
Kuzmos praneštas Kauno Medicinos Draugijos posėdyje šis
atsitikimas:

V. Kaune ligoninėje gulėjo pacientė, sirgusi odos tuberkulioze. Ne paisant ilgo ir įvairaus gydymo, nieks nieko jai negelbėjo. Nutarta ji, kaip nebepagydoma, išrašyti iš ligoninės. Vargšė, neturėdama kur pasidėti, o tai buvo pavasaris, išsikraustė į Aleksoto šlaitus ir ten gamtos prieglobstyje apsigyveno. Gyveno tyrame ore, švitinosi saulėje, maitinosi žolelėmis, augalais, vėliau uogomis ir, vėlaus rudens susilaukusi, kai pasidarė jau šalta, atėjo pasirodyti prof. V. K u z m a i. Profesorius jos nepažino, kol ji nepriminė, kad ji esanti ta pati ligonė, kuri pavasarį buvo išrašyta iš ligoninės, kaip nebepagydoma. Pasirodo, kad pacientė, gyvendama kaip čigonė, kuopulikiausiai pasitaisė: gamta jai padėjo ir ją pagydė.

Neveltui vienas garbingas mūsų gydytojas nepripažįsta jokių injekcijų nei į veną, nei į raumenis; sergantiesiems gi tuberkulioze jis anais laikais patardavo:

„Gyvenk kaip čigonas, valgyk kaip klebonas ir būsi sveikas“.

Aš prisimenu dar antrą atsitikimą:

Tai buvo anais laikais, kai dar nebuvo nei rentgeno, nei sanatorijų. Tai buvo 1901 m. Vienas jaunas studentas, dar gimnazijoje būdamas, užsikrėtė nuo kito gimnazisto, sirgusio džiova, ir gavo iš plaučių didžiausią kraujoplūdį. Druskos skiedinys, ožkabardžių arbata sustabdė kraujavimą. Prasidėjo sunkios studentavimo dienos, be kapeikos kišeniuje. Šiaip taip sugraibstydavo 5—6 rublius, už kuriuos daug ko neįsigysi. Reikėjo badauti. Tai buvo Kijeve, kur labai daug auga arbužų, kurie tuomet kaštuodavo tik po 3—5 kap. Išeities nebuvo, reikėjo misti arbužais ir juoda duona. Taip teko gyventi maitinantis vien arbužais su duona visą sezoną, t. y. 3—4 mėnesius. Ir kas gi atsitiko? Kraujaplūdis visai sustojo, skrepliai pranyko, jo svoris jei nepadidėjo, tai bent buvo nelabai ir kritęs. Taip priverstinai pusbadžiai gyvendamas, jis ir druskos visai nevartojo. Kaip vėliau paaiškėjo, tai buvo tikras, grynas Sauerbruch'o dietos pritaikymas ir puikiausiai pagydė sunkų kaverninį plaučių kairiosios viršūnės tuberkuliozinį procesą. Kad tai tikrai buvo tuberculosis cavernosa procesas, po 20 metų parodė rentgenologiška nuotrauka, kurioje buv. tuberkuliozinio proceso vietoje buvo rastas susidares stiprus didelis randas. Šitas pacientas ir dabar tebegyvena ir dirba, susilaukęs senyvo amžiaus.

Tokių pacientų kaime pasitaiko nemaža, kurie, persirgę atvirąją tbc. formą, pagijo ir sveiki tebegyvena.

Žinoma, tokie atsitikimai dar nieko nesako, bet kad jie, susirgę tuberkulioze, turi ir privalo gydytis specialiose sanatorijose specialisto gydytojo prižiūrimi — tai yra teisingiausias kelias.

Be abejo, daug kas galima būtų suminėti iš naudingų augalų, begydant sergančius tuberkulioze. Visi suminėtieji augalai, ypač karo metu, kai susidaro didelių sunkumų su grynais cheminiais vaistais, gali palengvinti sergantiesiems tuberkulioze karo našta, kuri gula ant visų gyventojų, o ypač ant sergančiųjų džiova.

Čia aš turiu pabrėžti, kad vien tik suminėtaisiais augalais džiovos, žinoma, nepagydyti. Sanatorija su visu priemonių arsenalu: sanatoriniu režimu, pneumothorax'ais, chirurgiškais

operacijomis ir kt., — pasilieka galioje, kaip pagrindinis gydymas. Naudingieji augalai gali būti pavartoti tik kaip pagalbinė priemonė organizmui sustiprinti ir padėti tą sunkią baisią ligą nugalėti.

Naudotoji literatūra.

1. J. Birzinas: Gydantieji augalai. „Uola“.
2. Dr. G. Friedrichs, G. Arends u. Dr. H. Zoernig: *Hagers Handbuch der pharmazeutischen Praxis*. II Bd.
3. K. Grybauskas: Vaistingieji Lietuvos laukų augalai ir jų pritaikymas. I. Kaunas, 1927.
4. K. Grybauskas: Vaistingieji Lietuvos kultūriniai augalai ir jų pritaikymas. II. Kaunas, 1935.
5. K. Grybauskas: Lietuvos vaistinių augalų sąrašas. Kaunas, 1941.
6. P. Matulionis: *Žolynas*. II d. Vilnius, 1906.
7. Dr. Ed. Strauss: *Kraeuterhilfe — Krankenheil*. Leipzig.
8. M. Turskis ir Jašnovas (vertė P. Matulionis): „Vadovas“ 1924.
9. Įvairūs botanikos vadovėliai.
10. M. Z. Daugiau dėmesio juodies. serbentams „Ateitis“ Nr. 32 (335).

Zusammenfassung.

Der Krieg verlangt, dass ein grosser Teil der Chemischen und auch der Arzneimittelindustrie auf die Herstellung kriegswichtiger Erzeugnisse umgestellt wird. Man muss sich daher nach anderen Rohstoffen für Medikamente umsehen. Chemische Arzneimittel müssen durch natürliche Heilmittel, die Heilpflanzen, ersetzt werden. Diese natürlichen Heilmittel werden vom Volke gern angewandt und von Kräutersammlerinnen in grossen Mengen gesammelt und auf den Märkten feilgehalten. Mit wenig Mühe entstehen aus diesen Heilkräutern brauchbare Medikamente. Auch in Deutschland, wo die chemische Industrie auf grosser Höhe steht, werden neben den Chemikalien auch viele Heilkräuter gebraucht. Die Pflanzenpräparate der „I. G. Farben“ und der „Firma Madaus“ sind schöne Beispiele dafür.

Zur Behandlung der Tuberkulose werden folgende Naturheilmittel empfohlen: *Lamium album*, das besonders als Extrakt ein gutes *Haemostypticum* bei *Haemoptoe* abgibt, *Equisetum arvense*, *Folia Farfarae*, *Aloe arborescens* und viele andere, die als *Species pectoralis* seit langem in der Rezeptur Verwendung finden, und die ascorbinsäurereichen, also Vitamin C enthaltenden *Rosa canina*, *Rheum undulatum* u. a. Natürlich kann durch diese Mittel keine Tuberkulose geheilt werden und die Sanatoriumsbehandlung dadurch nicht ersetzt werden, jedoch ist ihr Wert als unterstützende Therapie unbestreitbar.

Überhaupt soll sich die Behandlung mehr den gegebenen Verhältnissen der Natur anpassen, wodurch bisweilen selbst schwere Tuberkulosen geheilt werden, wie aus den angeführten Beispielen zu ersehen ist.

Auch eine Behandlung mit Kräutern ist vom Arzte durchzuführen. Das Sammeln der Heilpflanzen muss durch erfahrene Personen erfolgen und wird zweckmässigerweise durch den Arzneigrosshandel organisiert. Z. Zt. ist die „Sodyba“ mit dieser Aufgabe betraut. Mit vereinten Kräften ist es möglich die Schwierigkeiten der Kriegszeit zu überwinden und dadurch den Kranken, wie auch dem Staat zu helfen.

Herba *Thermopsisidis*, kaip vienas iš naujausių expectorans.

(Iš V. D. Un-to Medicinos fakulteto Biologijos katedros).

Herba *Thermopsisidis* (*lanceolatae*) yra augalas, kilęs iš Vidurinės - Pietinės Azijos dalies, kur jisai auga natūraliai 2.500 metrų virš jūros vandens.

Apie šią augalą Sovietų literatūroje savo laiku nemaža buvo rašyta, kaip apie tinkamą ir gerą expectorans*). Prof. K. Grybauskas prieš dvejus metus šito augalo sėklų gavo iš Karaliaučiaus botanikos sodo ir bandymams užveisė savo vadinamame botanikos sode.

Herba *Thermopsisidis* augalas priklauso *Leguminosae* šeimai. Tatai yra daugiametis augalas, kiek panašus į mūsų lubiną: pas mus žiemoja gerai po atviru dangumi. Augalo stiebas išauga iki 70 cm. aukščio; rudenį jis nuvysta, o pavasarį iš šaknų vėl atželia. Stiebas šakotas, tuščiaviduris, bent kiek plaukuotas; lapai triskiaučiai, kotuoti; žiedai geltoni, apie 2 cm. platumo; žydi gegužės mėn.; vaisiai — paplokščios, plaukuotos ankštelės; sėklos gelsvos spalvos, inksto pavidalo, apie 2—3 mm ilgumo; šaknys gausios, rausvos spalvos, stora žieve. Augalo stiebas rudenį nuvysta, o pavasarį iš šaknų vėl atauga nauji stiebeliai. Auga Botanikos sode molingame su juodžemiu dirvožemyje.

Pasak prof. K. Grybausko, herba *Thermopsisidis* turi apie 0,4% šių alkaloidų: thermopsinum, homothermopsinum, anagrinum, pachycarpinum, methylectisinum, saponinų ir kt.

Prof. K. Grybauskas botanikos sode turi užveisęs ne daug šito augalo. Bet jeigu pasirodytų, kad jis tikrai tinka vartoti kaip expectorans, tai jo auginimas galima būtų žymiai labiau išplėsti. Gruodžio mėn. man buvo atsiųsta 10 pokelių po 4,0 herb. *Thermopsisidis*.

Kaip tik praėjusių metų gruodžio 10—15 d. prasidėjo gripinio pobūdžio masiniai susirgimai su bronchopneumoniniais židininiais. Dažniausiai susirgdavo 3—5—10 metų vaikai. Ar čia buvo gripas, ar ūminiai tuberkulioziniai susirgimai, sunku būtų pasakyti. Tokie masiniai tuberkulioziniai gripo epidemijos pavidalo susirgimai labai dažnai pasitaiko. Žiūrėk, vėliau po tokio gripo išsivysto tuberkuliozė. Mums svarbu, kaip šitais atvejais veikia prof. K. Grybausko pasiūlytas expectorans — herba *Thermopsisidis*.

*) N. A. Kudriavina: K farmakologii termopsisa. Sessija Moskovskogo ob. fiziologov, biochimikov i farmakologov. Moskva, 1941, 125—126 p.

Prieš išmėgindamas šitą augalą su kitais ligoniais, aš jį išbandžiau pirmiausia su savim.

1. 1943 m. XII. 2 d. Aš turiu įsisenėjusį bronchitą. *Herbae Thermopsisidis* 2,0 užpyliau stikline karšto vandens. Išgėrus trečdalį stiklinės, pasidarė pikta. Tuo būdu šitas vaistas veikia kaip emeticum. Toliau sumažinau davinį iki valgomosios šaukšto 2—3 kartus per dieną. Pasireiškė geras veikimas: kosulys sumažėjo; skrepliai pradėjo išsiskirti lengviau; krūtinėje pajutau žymų palengvėjimą, tarsi prie expectorans būtų buvę primaišyta kodeino, arba panašiai kaip vaikams duodamo *Tussomag'o*. Aš pats vaistais buvau patenkintas.

2. 1943. XII. 8 d. J. L., 16 metų, kaimietis iš Šlienavos. Gripas. Plaučiuose rasta bronchitis subacuta reiškiniai su karkaliukais. Paskirta *herbae Thermopsisidis* 4,0, užplikinus karštu vandeniu, gerti kaip arbatą. Padarius rentgeno nuotrauką, plaučių vaizdas rastas žymiai sustiprėjęs, druožlėtas, tarsi panašus į bronchinių liaukų tuberkuliozę.

Po 10 dienų pacientas dar kartą buvo apžiūrėtas. Katariniai reiškiniai buvo pranykę, plaučiuose nieko ypatingo nerasta. Pacientas pareiškė: „nuo arbatos kosulys sumažėjo, beveik visai išnyko; atsikosėjimas lengvas, skausmai krūtinėje sumažėjo, kosčiu retai, neskrepliuoju“. Jokių kitokių vaistų nebuvo duota.

3. 1943. XII. 10 d. M. K., 46 metų amž., šaltkalvis. Dažnai nušala. Kiek išblyškęs. Nusiskundžia kosuliu ir labai sunkiu atsikosėjimu. Sirgo gripu. Plaučių ribos kiek išsiplėtusios, palinkimas į emfizemą. Auskultuojant girdėti daug sausų karkalų astminio pobūdžio. Diagnozė: emphysema, lengvas miokarditas, bronchitis asthmatica.

Pacientui buvo paskirta *herbae Thermopsisidis* 4,0 — vartoti kaip arbatą po 1 valg. šaukštą 4—5 kartus per dieną, be to, dar sausos taurės 2 kartą, kas trečia diena.

Po 5 dienų pacientas pasirodė antrą kartą. Bronchito reiškiniai sumažėjo, asthma taip pat susilpnėjusi. Pasak paciento, atsikosėjimas palengvėjęs, skrepliai išsiskiria lengviau. Kitų vaistų negavo, dėl ko džiaugiasi, nes nereikėjo bėgioti po visas Kauno vaistines.

4. 1943 m. XII. 10 d. A. S., geležinkelietis, 26 metų amž., dirba ant linijos kaip remonto darbininkas. Dažnai peršalęs. Sirgo gripu. Dabar turi bronchitis asthmatica su daugybe cypiančių karkalų, bet yra stambių ir drėgnų karkalų. Turėjęs lupus nasi.

Pacientas gavo *herbae Thermopsisidis* 4,0 — gerti kaip arbatą po 1 valg. šaukštą 4—5 kartus per dieną.

Po 5 dienų pacientas apsilankė antrą kartą. Į kabinetą įžengė patenkintas. Sausi ir drėgni karkalai sumažėjo, astma beveik nežymi. Anot paciento, vaistai paveikę labai gerai, atsikosės labai lengvai, krūtinėje nespaudžia, lengva; dėkojasi už gerus vaistus; sakosi, važiuosias į Alytų, tai tikrai baravykų atvešias.

5. 1943. XII. 9 d. Šl. An-sė, 3 metų ūkininko duktė. Jau 2 savaites serganti bronchopneumonia griposa migrans + tussis convulsiva = pertussis (?) su vėmimais. Ligonė atrodo sunkiai serganti. Gauna parogen'o 2 ccm į raumenis kasdien, be to, cardiaca + cebion intra musculos. Į vidų duota *herbae Thermopsisidis* 2,0 į stiklinę karšto vandens — gerti po 1 arbat. šaukštelį 5—6 kartus per dieną. Vėmimas sumažėjo; procesas nesustojo.

Kadangi pacientė gauna daug kitų vaistų, tai herba *Thermopsisidis* veikimas sunku pastebėti, bet gaunama išpūdi, kad dabar atsikosėjimas žymiai lengvesnis, negu kad pirmiau buvo.

6. 1943. XII. 15 d. K. B., 16 metų amž. Pagrindinė liga osteopsathyrosis. Susirgo gripu, t° -ra pakilo iki 38,5°. Plaučiuose bronchito reiškiniai su sausais karkalais. Pacientui pastatytos taurės ir į vidų duota *herbae Thermopsisidis* 4,0 į stiklinę vandens — gerti po 1 valgom. šaukštą 4—5 kartus per dieną.

Po 3 dienų kosulys ir bronchitas sumažėjo. Pacientas patenkintas, kad kosulys sumažėjęs ir lengva atsikosėti. Pacientas prašo dar duoti jam tų pačių žolių. Duota dar 2,0 — gerti toliau.

7. 1943 m. XII. 16 d. M. A., 45 metų amž., geležinkelietis. Bedirbdamas susirgo gripu. Plaučiuose status catarrhalis su stambiais ir drėgnais karkalais, ypač dešiniojoje pusėje. Pacientui paskirtos sausos taurės ir į vidų Inf. herb. Thermopsidis 4,0 į 2 stiklu karšto vandens — gerti po 1 valg. šaukštą 4—5 kartus per dieną.

Po 3 dienų katariniai reiškiniai pranyko. Pasak paciento, atsikosįs lengviau, kosulys nyksta.

Gaila buvo, kad permaža buvau gavęs vaistų nuo prof. K. Grybauskio ir todėl negalėjau šito gydymo tęsti toliau.

8. 1943. XII. 17 d. A. A., 35 mt. amž., buvusi Paramos tarnautoja. Daug metų serga toli nužengusiu plaučių tuberkuliozės procesu. Kaip kiti, taip ir ji rudens metu susirgusi panašiu į gripą susirgimu. Plaučiuose daug įvairaus kalibro drėgnų smulkių ir stambių karkalų. Katariniai reiškiniai labai stiprūs. Pacientė svarbiausiai skundžiasi, kad visai negalinti atsikosėti. Kosinti sunkiai ir nieko negalinti atsikosėti, beveik dūstanti. Ji gavo herb. Thermopsidis 2 pokeliu — užvirinus kaip arbatą, gerti po 1 valg. šaukštą 4—5—6 kartus per dieną. Pasak jos, kosulys kiek sumažėjęs, galinti žymiai lengviau atsikosėti ir krūtinę mažiau spaudžia. Katariniai reiškiniai plaučiuose žymiai mažesni.

Žinoma, iš tokio nedidelio skaičiaus pacientų, o dar labiau ambulatorinių, gydytų herb. Thermopsidis arbata, galutinių išvadų daryti neįmanoma. Kadangi dabar kasmet vaistinėse stoka expectorans, tai prof. K. Grybauskio pasiūlyti vaistai reikia bandyti toliau. Svarbiausią žodį apie kalbamus vaistus turėtų tarti mūsų klinikistai, kurie ligonius gali nuolatos stebėti savo priežiūroje ir turi dar kitų priemonių kalbamų vaistų veikimui patikrinti. Be to, tektų dar patikrinti ir fiziologiškai, kaip jisai veikia, ir galutinai nustatyti šitų vaistų, kaip exectorans, reikšmę.

Man nėra žinomas šito augalo cheminis sąstatas. Viena aišku, kad čia yra saponinų veikimo pagrindas. Peržiūrėjęs „Hagers Handbuch der Pharmac. Praxis“ ir kitus vadovėlius, niekur neradau paminėta herb. Thermopsidis.

D-ras J. Maciūnas.

Keletas pastabų del d-ro K. Griniaus straipsnio: „Lietuvos sveikatos reikalų tvarkymas senovėje“. („Liet Medicina“ 1943 m. 5-6 Nr.).

Rašydamas apie sveikatos reikalų tvarkymą Rusijoje ir Lietuvoje prieš didįjį karą (1914 m.), d-ras K. Grinius nepaminėjo Medicinos departamento (vėliau Vyriausiojo medicinos inspektoriaus) su gubernijų medicinos inspektoriais ir apskričių gydytojais; o šitie valdžios organai buvo svarbiausi sveikatos reikalų tvarkytojai.

Skaitant straipsnį, susidaro išpūdis, kad Rusijoje ligi 1864 m. ir Lietuvoje ligi 1887 metų visus sveikatos reikalus tvarkė „Prikaz obščestvennago prizrenija“. 1864 m. 34 gubernijose prikazų sistema buvusi pakeista zemstų medicina, o Lietuvoje prie prikazų buvusi pridurta kaimo medicinos sistema.

Visų pirma negerai išverstas į lietuvių kalbą terminas „prikaz obščestvennago prizrenija“ — „visuomenės rūpinimo įsakas“. Čia „prikaz“ reiškia „įstaiga, arba valdyba“, lietuvių „įsakas“ tokios reikšmės niekada neturėjo. „Obščestvennyj“ čia reiškia „viešas“. Rusų kalboje nėra žodžio, atitinkančio lietuvių „viešas“, vokiečių „öffentlich“, francūzų „public“. „Viešas“ išverčiama kartais „obščestvennyj“, kartais „publičnyj“; pvz.: viešieji darbai — obščestvennyje roboty; viešoji teisė — publičnoje pravo. „Prikaz obšč. pr.“ reikėtų išversti „viešosios globos įstaiga“, vokiškai „öffentliche Fürsorge“, francūziškai „assistance publique“. Francūzijoje ir dabar tebeveikia analogiška prikazui institucija — administration de l'assistance publique.

Pasak d-ro Griniaus, kalbamoji įstaiga buvusi įsteigta „labdaros įstaigoms prižiūrėti“. Tiksliau pasakius, ji pati turėjo steigti labdaros įstaigas; jos uždavinys buvo globoti pavargėlius; be kitko, ji turėjo steigti ligonines, kuriose beturčiai buvo gydomi nemokamai, o pasiturintieji už mokestį. Viešosios globos įstaiga nebuvo įpareigota tvarkyti sveikatos reikalų.

Pasak d-ro Griniaus, viešosios globos įstaigų sistema 1864 m. 34 gubernijose buvusi „pakeista zemstvy medicina“. Iš tikrųjų, zemstvoms (savivaldybėms) buvo pavesta, be kitko, globoti pavargėlius; todėl viešosios globos įstaiga ir buvo panaikinta. Zemstvy medicinos buvo kitoks uždavinys, būtent, rūpinti sveikatos reikalus. Lietuvos valstybėje viešosios globos įstaigos vietą užėmė Socialinės apsaugos departamentas ir savivaldybės. Čia taip pat savivaldybėms, be kitko, buvo pavesta ir pavargėlius globoti. Viešosios globos įstaigos statusas nebuvo panaikintas; tačiau jis neveikė, nes nebuvo įstaigos jam vykdyti. Socialinės apsaugos departamento funkcijos buvo visai neaiškios, kadangi jos nebuvo nustatytos įstatymu.

Sveikatos departamentas „išleidęs kelis potvarkius ligoninėms steigti ir valdyti“. Iš tikrųjų Sveikatos departamentas neturėjo teisės leisti potvarkių ir neleido.

D-ras K. Grinius rašo, kad kaimo medicinos personalui Lietuvoje, be algos, „dar buvo duodama butas, kuras, šviesa“. Nebuvo duodama. „Kaimo gydyklos vedėjui dar kartais buvo užkraunama lavonų skrodimai, protokolai už sanitarinę netvarką, mokyklų sanitariją, nustatyti ir naikinti epidemijas“. Tardytojas arba policija turėjo teisę pakviesti lavono skrosti bet kurį gydytoją, kad ir laisvai praktikuojantį. Kaimo gydyklų vedėjai neturėjo skrodimo instrumentų, todėl skrosti nereikėjo.

Protokolus už sanitarinę netvarką rašydavo policija, kuri galėjo pakviesti ekspertu bet kurį gydytoją. Policija pagal protokolus keldavo bylas teismė; policijos atstovas, kaip kaltintojas, galėjo nestoti į teismą, o gydytojui, kaip ekspertui, būtinai reikėjo vykti į teismą; todėl gydytojais vengdavo dalyvauti sanitariniuose apžiūrėjimuose. Aš per 8 metus savo tarnybos tik vieną kartą dalyvavau protokolų rašyme (ekspertu).

Mokyklų sanitarija, kiek aš atsimenu, nebuvo pavesta kaimo gydytojams.

Kovoti su epidemijomis kaimo gydytojai buvo įpareigoti; tačiau visa kova vykdavo susirašinėjimais; lėšų šitai kovai nebuvo duodama. Sergančius šiltinėmis, raupais aš paguldėdavau mano vedamoje ligoninėje, žinoma, kiek būdavo vietų.

Pasak d-ro K. Griniaus, kaimo gydyklas „vietose prižiūrėdavo įspravnikai“. Netiesa; prižiūrėdavo tik gubernijos medicinos inspektorius; įspravnikas ir apskrities gydytojas visai nesikišdavo į kaimo ligoninių ir gydytojų reikalus.

Lietuviams katalikams labai sunku būdavo gauti kaimo gydytojo vietą. Po 1905 metų buvo nesunku. Tokių gydytojų buvo daug: aš,

Alekna, Kvedaras, Mikužis, Ganusavičius, Baltrušaitis, Žilinskas, Mikulskis ir kiti. „Gydytojai turėjo laikytis rusinimo politikos (bent nekritikuoti rusų valdžios organų, rusų mokyklų, pravoslaviškos bei šventikų, nebičiuliauti su vietos lietuviais ar lenkais patriotais)“ — tokių pamokymų negaudavome, bent aš nesu girdėjęs.

„Paskiau ambulatoriniai priėmimai gydyklose pasidarė gydytojui neprivalomi; pusligoninių lankymas dvigubai retesnis (per 2 savaites kartą), o felčerių punktai reikėdavo lankyti tik vieną kartą per 4 mėnesius“. Kaimo gydytojams instrukcija nebuvo pakeista; ambulatoriniai priėmimai visą laiką buvo privalomi; felčerių punktus pagal instrukciją reikėjo lankyti daug dažniau, kaip kartą per 4 mėnesius; tiksliai nebeatsimenu, kaip dažnai. Tačiau mes gydytojai lankydavome pusligonines ir felčerių punktus 1—2 kartus per metus, nes nuolatinis važinėjimas į punktus ir pusligonines būtų buvęs beprasmingas laiko gaišinimas. Pusligoninėse ligoniai, tur būt, niekada negulėdavo; bent mano žinioje buvusiose pusligoninėse per 8 metus nebuvo tokio atsitikimo. Mat, nebuvo duodama lėšų ligoniams išlaikyti ir švarai palaikyti, slaugei pasamdyti. Ligonis pats turėjo apsirūpinti maistu ir švara. Kaimo ligoninėse beveik visada visos vietos būdavo užimtos. D-ro K. Griniaus manymu kaimo medicinos sistema buvusi menkavertė dar ir dėl to, kad gydytojai ir felčeriai dirbė už algą. Čia aš negaliu suprasti. Iš ko gi buvo gyventi, jeigu neimti algos?

Viešosios globos įstaigos ligoninės buvusios labai blogos labiausiai dėl to, kad jos buvusios administruojamos vienu valdininku be visuomenės kontrolės. Man visai neaišku, ką reiškia „visuomenės kontrolė“. Mano nuomone „prikazo“ ligoninių blogumo svarbiausios priežastys buvo socialinės sąlygos (baudžiava), gyventojų masės ne kultūringumas, žmogaus asmenybės negerbimas. Juk žmonės buvo pardavinėjami lyg kokie daiktai. Baudžios laikų laikraščiuose būdavo tokių skelbimų: „parduodu mergaitę“, „parduodu šunį ir mergaitę“, „parduodu gerą kalvį“ ir t. t. Tokių laikraščių yra Kauno universiteto bibliotekoje. Pasikeitus socialinėms sąlygoms, gyventojų masei kultūrijant, gerėjo ir ligoninės. D-ras K. Grinys pats sako, kad Vilniaus ir Kauno ligoninės jau buvo nepeltingos. 1906 m. aš buvau Telšių miesto („prikazo“) ligoninės gydytoju. Ligoninė buvo neblogo, ligonių netrūkdavo.

Referatai.

VIDAUS LIGOS.

2. Prof. H. Westhues: Die Praekancerose des Dickdarms und des Mastdarms. („Munch. med. Wchschr.“, 1943 m. 6 nr.).

Paskutiniiais laikais vėdarinių žarnų polypsis dažnai laikoma lengva nekalta liga. Tai yra dėl to, kad kalbant apie šią susirgimą turimos galvoje visos galimos polipų formos. Neminint daug nekaltų polipų, kurių tarpe esą vadinamų senatvinių (jie nėra blastomos, bet tik hiperplazijos), liekas ribotas skaičius būdingų polipų, kuriuose galima įžiūrėti aiškūs ryšiai su vėžiu, t. y., iš kurių žymus procentas anksčiau ar vėliau vėžiškai degeneruoja. Vėžio profilaktikos prasme jie reikią pašalinti.

Kiekvienas papilarinis, gumbuotas, obuolio dydžio polipas turis būti pašalintas, ypač jeigu po daugelio mėginamųjų ekscizijų yra pastebimi prekanceriniai narvelių pakitimai. Jei yra tik didelio riešuto didumo patologoanomiškai dar netirtas polipas, jis taip pat reikią pašalinti. Tokis pašalinimas reikią atlikti per anum arba pro rektoskopą. Pavojingesnės operacijos reikėtų vengti, nes tokie polipai tik labai retai vėžiškai degeneruoja. Šitie polipai, pagal autoriaus patyrimą, vėžiškai dege-

neruoja ne jaunose, bet vėlesnėse stadijose. Jeigu polipas esąs piktybiškos išvaizdos, tai jis būtinai šalintinas. Dažnai operuojant mėšlinės (sėdimosios) žarnos vėžį, greta randama polipų. Vėžio recidyvui išvengti reikia pašalinti ir tokie polipai. Toks radikalus abejotinų naviko atžvilgiu audinių pašalinimas tik tada esąs vykdytinas, kai tai nesudaro ypatingų sunkumų. Autorius mano, kad recidyvų pavojus iš paliktų polipų nėra toks didelis, kad dėl to reikėtų daryti pavojingesnę operaciją. Dauguma recidyvų būna ne dėl paliktų polipų, bet iš paliktų liaukų metastazių.

V. Insoda.

3. K. Polzer: Die Gegenanzeigen einer Digitalisbehandlung. („Med. Welt.“, 1943 m. 16-17 nr. ref. iš „Z. Aertzt. Fortbild.“ 1943 m. 23 nr.).

Pirma kontraindikacija gydymui digitaliu esanti digitalinė bigeminija ir padažnėjusios ekstrasistolės. Jei gydant digitaliu pasirodo ekstrasistolės, tai gydymas mažesniais doziniais tęstinas ir toliau, ir dažnai pastebima, kaip ekstrasistolės pranyksta. Tokiais atsitikimais pasireiškias netiesioginis digitalio veikimas. Tačiau, jeigu ekstrasistolės pagausėja ir elektrokardiogramoje jos būna politopinės, tad digitalis reikia nutraukti. Tada būsias kalbas ne digitalio veikimas, bet pasireiškias širdies raumens pakenkimas. Digitalio ekstrasistolės, ypač bigeminijos forma, esąs tam tikras prognozinis ženklas. Jaudinimo laidumo sutrikimai geriau nedigitalizuotini, nes digitalis galės sukelti jaudinimo atsiradimo sutrikimus, o tai galint duoti nemalonių sensacijų. Tačiau jeigu yra visiškas blokas, tai, esant širdies nepakankamumui, esą galima duoti digitalis.

Tolimesnė kontraindikacija — vėmimas dėl digitalio. Vėmimas reiskiasi dėl iš širdies išeinančio refleksiško vėmimo centro jaudinimo. Kepenys čia taip pat turinčios savo vaidmenį.

V. Insoda.

4. Dr. Gerhard Kabelitz: Zur Pathogenese des Nachtschmerzes beim Ulkuskranken. („Deutsch. med. Wchschr.“ 1943 m. 23-24 nr.).

Ulcus ligai esą būdingi skrandžio skausmai tam tikrais laiko tarpais. Šių skausmų priežastis ir patogenezė dar nėra visiškai išaiškinta. Ankstyvieji skausmai greičiausiai pareina nuo skrandžio sienelės tempimo, kuris vyksta skrandžiui prisipildant (Hennig, Worpeth).

Vėlyvojo skausmo priežastis nėra aiški. Vieni autoriai (v. Bergmann, Christensen, Taker, Westphal) mano, kad jie būna skrandžio išsituotinimo fazėje, kada yra spazmiškas skrandžio stovis, bet kiti autoriai (Assmann, Berg) tuo metu stebėję skausmus be jokių spazmų. Neaiški taip pat esanti ir naktinių arba alkio skausmų genezė. Apskritai manoma, kad naktiniai skausmai esą naktinės alkio sekrecijos ir peristaltikos pasėka. Naktiniai skausmai vadinami alkio skausmais, nes truputį užvalgius skausmas praeina. Maistas surišas arba praskiedžias druskos rūgštį ir tuo būdu pašalinąs skausmo priežastį. Tačiau esą pastebėta naktinių skausmų ir nesant druskos rūgšties sekrecijos. Mahlo tai pastebėjęs tirdamas nuolatinu zondų.

Autorius, pasirėmęs gausiais stebėjimais, mano, kad hipoglikemija esanti skrandžio naktinių skausmų priežastis. Kalkuriems ligoniams tekę pastebėti, be naktinių skausmų, ir galvos skausmą, baimės ir neramumo jutimą, prakaitavimą. Visi sergantieji skundėsi stipriu alkio. Cukraus kiekis kraujyje tuo metu buvęs tarp 35—50 mg%. Duodant ligoniui naktinio skausmo metu gleivinio preparato, kuris mažai turi angliavandenių, arba anorganinio koloido rūgšties absorbcijai, skausmai mažai sumažėja, nors druskos r. yra surišta. Mažas vynuoginio cukraus skiedinio kiekis po kelių minučių greit pašalindavęs skausmus, nors cukraus skiedinys neturi jokio neutralinančio veikimo. Ir intraveniniai cukraus daviniai pašalindavę naktinius skausmus. Tačiau dienos metu insulino

sukelta hipoglikemija nedavusi skrandžio skausmų. Spontaniškos hipoglikemijos skrandžio susirgimų atvejais yra žinomos ir daug kieno aprašytos (Beckermann, Dibold, Gutzeit, Kalk, Meyer). Gausiais tyrimais esąs įrodytas ryšys tarp cukraus kiekio kraujyje, druskos r. sekrecijos ir skrandžio peristaltikos. Neblogi ulcus gydymo rezultatai seksualiniais hormonais aiškinami tuo, kad šitie hormonai palaiką tam tikrą cukraus kiekį kraujyje ir neigaliną susidaryti hipoglikemijai. Plaunant skrandį vynuoginio cukraus skiediniu (Eppinger) arba duodant intra venam šito skiedinio, taippat gaunama gerų rezultatų.

V. Insoda.

5. Prof. H. Westhues: *Der Zusammenhang zwischen Magenkrebs und Gastritis*. („Deutsch. med. Wchschr.“ 1942 m. 26 nr.).

Skrandžio vėžio atsitikimais galima atskirti trys anamnezinių grupės. Pirmoje grupėje yra atsitikimai su ilga anamneze, kurios pagrindinė patologo - anatominio atžvilgiu esąs banalus, chroniškas, sunkus gastritas. Šitas gastritas esąs dažnai atrofino pobūdžio, bet tai pareina ne nuo gastrito senumo, bet nuo savininko amžiaus. Dalies šitų atsitikimų vėžys galįs kilti dėl šito gastrito. Kitais atsitikimais tarp gastrito ir vėžio nėra jokio priežastinio ryšio, dar kitais atsitikimais gastritas esąs ne pirminis, bet antrinis. Šita pirmoji grupė esanti labai maža.

Antros grupės atsitikimais taip pat esanti ilga anamnezė, kurioje galima atskirti dvi fazės. Pirmoji ilgametė fazė pasižymi švelniais kliniškais reiškiniais. Patologo - anatominiam jų pagrindinė esanti lengva, niekada prie vėžiškos degeneracijos nevedanti, banalaus, ne atrofino, chroniško gastrito forma arba atrofino, mažai uždegiminis, vadinamas senatvinis gastritas (gastrozė). Paskutinioji forma galinti būti kaip predisponuojas gleivinės stovis, vedas prie vėžio. Antroji fazė, vadinamoji pagrindinė anamnezė, turinti ryšio su paskutiniuose mėnesiuose savotiškai prasidedančiu daugiau ar mažiau staigiu vėžiniu gastritu. Patologo - anatominio atžvilgiu čia esąs ūminis gastritas, kuris yra augančio vėžio paseka. Savotiškas vėžinis gastritas tuo būdu esąs chroniškas dėl didelio vėžio arba gastrito savininko amžiaus su staigiu paūmėjimu. Šitas staiga pablogėjęs gastritas pagrindinė anamnezėje išsiskiria kaip vėžio priežastis. Savotiška vėžio anamnezė esanti, kaip jau seniau mokoma, trumpa. Ilga, švelni, dvifazinė anamnezė nekalbanti apie uždegimą, kaip lemiantį veiksnį vėžiui atsirasti.

Trečiojoje, paskutinėje grupėje randama klasiška, trumpa vėžio anamnezė. Patologo - anatominio atžvilgiu tai esąs tas pats chroniškas, atrofino gastritas, kuris yra antrosios grupės pagrindinės anamnezės pagrindė su tokiu skirtumu, kad šitas taip pat senatvinis gastritas neduodas jokių kliniškų reiškinų. Trumpos anamnezės pagrindė esąs sunkus gastritas yra antrinės prigimties ir nėra atsakingas už vėžio kilimą. Prieš etiologinę gastrito reikšmę čia kalbanti taip pat ir vėžio lokalizacija. Šitos rūšies gastritas esąs skrandžio antrum'e, vėžys gi 35% būnas šalia jo. Antrum'e vėžys būnas daugiau prepiloriškai; opos, kartu su jomis ir didžiausi uždegimo reiškiniai, prie angulus'o, mažojoje kurvatoroje. Tik prepiloriškos chroniškos opos praktiškai vėžiškai degeneruojančios (iki 30%), o ne angulus srities opos (tik 12%). Daugybinis skrandžio vėžys kalbas prieš uždegiminę genezę. Šitos formos vėžio pradžia galima įrodyti iš pirminių blastominių, neuždegiminių polipų. Jei daugumas vėžių kiltų dėl gastrito, tai dažnai reikėtų rasti ir daug genuinių vėžių gastritiniuose skrandžiuose. Iš tikrųjų, skrandžio vėžys tokiais atsitikimais pasitaikąs gana retai, išskyrus daugybinius polipogeninius vėžius. Prieš uždegiminį vėžio kilimą kalbą ir tai, kad vėžys praktiškai niekada neišsirutulioja iš dvylikapirštės žarnos opos, nors joje esą tie patys regeneracijos ir gleivinės uždegimo reiškiniai, kaip ir skrandžio opoje. Jei

daugeliu atsitikimų skrandžio vėžys nėsas uždegiminės kilmės, tai dar nereiškia, kad gastritas čia neturi savo vaidmens. Esą pagrindo kovoti su gastritu skrandžio vėžio profilaktikoje. Kartais atrodo, kad skrandžio vėžys esąs neišvengiamas likimas. Vėžio profilaktikoje pagrindinį uždavinį sudaranti ankstyva diagnozė ir iš to sekąs atitinkamas gydymas. Atsižvelgimas į vadinamą ilgą anamnezę šita prasme laikada galis būti vertingas, kadangi jis duoda progų tiksliam kliniškam ištyrimui ir nuolatiniam stebėjimui.

V. Insoda.

VAIKŲ LIGOS.

3. Dr. W. Tiling: Die Frühdiagnostik der Poliomyelitis. („Kinderärztliche Praxis“ 1936 mt. 9 nr.).

Prasidėjus paralyžiams, t. y., kai yra fiksavęsi virus'ai ar jų toksinai ganglinėse celėse, poliomyelito terapija esanti sunki; todėl kiekvienas reiškiny, rodąs, kad organizmas yra infekavęsis šituo ligos sukėlėju, praktikui gydytojui esąs ypatingai svarbus. Priešparalyžinės stadijos studija ir patyrimai didelių epidemijų metu parodė, kad ir čia ligos eigoje esama tam tikrų nuostatų. Amerikiečių ir danų platus tyrinėjimai parodė, kad ne kiekviena poliomyelito sukėlėjo infekcija duodanti paralyžius, ir reikia atsiminti, jog didelis skaičius sveikųjų tuos bacilus tik nešiojasi. Didelė dalis liekanti laisva nuo neurologinių reiškinių, kiti gi susergą nežymiais praeinančiais reiškiniais, kurie nėsą cerebralinės kilmės, ir tik nedidelė dalis suserganti poliomyelitis ant. ac. prasme. Nežiūrint to, reikią stengtis kiekvienas atsitikimas kiek galima anksčiau pažinti, kad terapija nebūtų pavėluota.

Neturint ryškių neurologinių reiškinių, esą sunku nustatyti ankstybą poliomyelito stadiją. Kiek siekia žinojimas apie užsikrėtimo būdą (bandymai su beždžionėmis), reikią pripažinti, kad sukėlėjas įsiskverbia į organizmą pro viršutinių kvėpuojamųjų takų arba virškinamųjų takų gleivinę. Iš šitos vietos taip pat prasideda ir ligos reiškiniai. Tenka pažymėti, kad ligos eiga daug pareinanti nuo genius epidemicus.

Klasiškas pavyzdys esąs vienfaziškas, t. y. prodrominė ir paralyžinė stadija seka viena po kitos. Kliniškas vaizdas dažnai esąs vieningas: staugi pradžia su daugiau ar mažiau aukšta t-ra, taip pat dažnai būna viršutinių kvėpuojamųjų takų ir gerklės bei konjunktyvos katariniai reiškiniai; be to, galį būti apetito sutrikimas, vėmimas, pripuolamas viduriavimas ir, be to, pirmieji palietimo nervinių elementų reiškiniai, būtent — visuotinis palietimo ir judinimo jutrumas, didesnis ar mažesnis kaklo sustingimas, galvos ir sprando skausmai.

Stiprus prakaitavimas reiškiąs vegetatyvinių ganglijų arba centrų jaudinimą. Kai kuriais atvejais turima kloniški ir toniški traukuliai. Galimas sensibilinis sutrikimas (Ybrahim). Retai pastebima exanthema (E. Müller). Sekančiose 24—48 val. pasireiškia paralyžiai ir dažnai tinkamas laikas terapijai būna praleistas.

Duodamas vienas atsitikimas del ypatingos ligos eigos. 13 mėn. vaikas VII. 31 d. gerai jautęsis, bet du kartus buvę skyšti viduriai, VIII. 1 d. skysti viduriai, vėliau su gleivėmis ir krauju; vakare, 19,3 val., atsiradę visuotiniai traukuliai. T-ra 40°. 21,30 val. paguldomas į lignonę. Vis dar sunkūs traukuliai su persvara dešinėsios pusės. Galūnių rigidiškumas. Refleksai, kiek galima pastebėti, normalūs. Pupilos maksimaliai išsiplėtusios, nereaguojančios į šviesą. L. P. Spaudimas normalus. Cukraus 86% mg. Pandy — neigiamas. 48/3 celės (limfocitų daugiausia). Daugiau jokių patologinių reiškinių. Gerklėje — n. yp. Del ekskrementų galvojama apie dizenteriją, paskui encephalitis. VIII. 2 d. rytą dešinioji hemiparezė, paskui herpes ant dešinėsios ausies.

Dvifazinė forma — čia prodrominė stadija nuo neurologinės atskirta kelių dienų subjektyviai geros savijautos be jokių objektyvių ligos reiškinių. Pirminė stadija, kaip epideminės formos atveju, būdinga kataraliniiais reiškiniais. Tatai dėl aukštos t-ros galima sumaišyti su prasidedančia pneumonija, arba dėl raudono liežuvio ir vėmimo — su skarlatina. Pagaliau viskas dažnai priskiriama gripui. Po 3—4 dienų ligonis pasveiksta ir 3—6 dienas turime sveiko vaizdą iki staiga atsinaujina stiprūs ligos pasireiškimai iš centrinės nervų sistemos. Šita stadija trunka kelias valandas arba 3 dienas. Suminėtas vienas Nissen'o aprašytas simptomas — stipriai raudonas veidas su baltu trikampiu apie burną. Dažniausiai šita stadija duodanti paralyžius. Prognozė geresnė, negu kitų formų.

Kita ligos vystymosi forma — grynai meningitinė; čia su ar be prodrominio periodo išsivystęs meningitas su visais jam priklausomais simptomais. Epidemijų metu priklausomumą prie poliomyelito galima priskirti, gavus teigiamą skiepijamą beždžionėms.

Neepidemijų metu galvojama apie aseptinį meningitą, nors tatai esąs prieštaravimas, nes sukėlėjas turis būti, tik dėl to, kad mes jo nepažįstame, pavadinimas „aseptinis“ igijęs pilietybės teisiu.

Skiriamos 4 poliomyelito formos:

- 1) grynai katarinė, be neurologinių reiškinių;
- 2) klasiška epideminio poliomyelito forma;
- 3) dvifazinė forma,
- 4) meningitinė forma.

Liquor'aš duoda visose keturiose formose teigiamų duomenų ankstyvai diagnozei. Dažnai esti padidėjęs spaudimas ir citozė, limfocitams vyraujant, normalus arba padidėjęs cukraus kiekis. Baltymų reakcija galinti būti, galinti ir nebūti teigiama. Koloidų kreivė esanti atipiška, bet galinti būti kartais ir normali. Prognozei liquor'o pakitimai neturi reikšmės, nes meningitinės formos atveju prognozė esanti gera, o liquor'o pakitimai esą ryškūs ir ilgai užtrunka. Liquor'o gi pakitimai ankstybai diagnozei turi didelės reikšmės, nes jie jau gali būti tada, kai ligonis dar nejaučia jokių ligos simptomų, nors Nissen įrodinėja, kad liquor'o pakitimai atsirandą vėliau.

Kraujo vaizde, kaip paprastai virusinių ligų atveju, leukopenija.

Terapija — 20—30 ccm. rekonvalescentų serumo į veną arba raumenis, arba 10—15 ccm kraujo pro kilogr. kūno svorio — į veną. Vėliau terapija ortopedinė. Visi švitinimai rentgenų, diatermija, trumposiomis bangomis, skiepijimas lyssa, kaip dideli patyrimai parodė, geresnių padarinių neduoda, negu kad grynai ekspektatyvus būdas. Paralyžiai sunkiausi būna pirmomis dienomis ne tik dėl uždegimo, bet ir dėl aplinkžidininės edemos. Tai pripuolamai gali labai pamažu pranykti ir, sustiprėjus nepaliekiamam nervų raumenų kompleksui. — priversti prie pagerėjimo, dėl to turime iki pusės metų pagerėjimo galimumą.

Gyd. St. Raciūtė.

Pastaba. Šitame straipsnyje autorius, atrodo, daugiau hagrinėja diagnostikos klausimą; o dėl terapijos reikia paminėti, kad ūminėje stadijoje neabejotinai gerai veikia tetrophan'as, B-vitaminas. Nesant rekonvalescentų serumo ir neturint galimumo padaryti kraujo transfuziją — duodama tėvų kraujo po 20 ccm kartotiniaiais daviniais į raumenis. Yra autorių, kurie, priešingai dr. Tiling'ui, fizikaliniam poliomyelito gydymui teikia daug reikšmės. Apskritai, poliomyelito terapijos tema yra per plati, kad trumpoje pastaboje galima būtų ji išnagrinėti.

Gyd. St. Raciūtė.

Klinikos ir praktikos patyrimai.

× Geltligės gydymas prontosiliu.

Šiais metais Zarasų krašte masiškai sirgo geltlige, ypač vaikai. Geltligė turi aiškų epidemijos pobūdį. Tiesa, mirtingumo nepastebėta, bet vis dėlto nemalonu, kai ligonis ilgai serga šita nepavojinga liga.

Aš mėginau gydyti geltligę prontosiliu. Kaip patyrimas rodo, prontosilis puikiai veikia epideminę geltligę. Šlapimuose pigmentas tuojau išnyksta, temperatūra krinta, vėmimas sumažėja ir savijauta grįžta į normą.

Tiesa, prontosilio dabar gauti sunku ir jis yra brangus, bet jei galima gauti, visada apsimoka geltligę gydyti prontosiliu.

Prontosilio dozavimas tokis pats, kaip ir visų kitų ligų atvejais, kur vartojamas prontosilis.

P. Vaičiulis.

× Alkoholis terapijoje.

Alkoholis yra geras jaudiklis širdžiai ir kvėpavimui, žinoma, nepadauginus. Eksperimentai su gyvuliais šituo klausimu yra bereikšmiai, daugiausia čia reiksmės turi tūkstantametis patyrimas prie ligonio lovos. Alkoholio vartojimas kolapso, apalpimo, karščiavimų atsitikimais, ypač pneumonijos, labai daug padeda. Potatoriams reikalinga didesnių kiekių. Nors ligoniai ir būtų silpni arba nutukę, vistiek alkoholis patartinas. Kai kas alkoholiį pataria net sepsiniais susirgimais, bet didelio efekto nepastebima. Karščiavimo atvejais (pogimdžio karštligėje) ir nuo didelių dozių nepasigeriama. Gyvatės įkandimo atveju gydymasis alkoholiu abejotinas (prof. C. B a c h e m). Alkoholis padeda ir nuo nemigos. Geriausiai alkoholis vartoti gero vyno pavidalu, nes čia yra dar gerai veikiančių rūgščių eterių, dar geriau, jei vyne yra angliarūgšties ir cukraus, tada geriau vyksta rezorbcija. Nemaža dalis alkoholio organizme sudega, iš ko pasigamina daug kalorijų — 1 gr alkoholio duoda maždaug 7 kalorijas. Tik atsargiai alkoholis vartotinas arteriosklerozikams, širdies ydininkams, podagrikams (nevisiems, kai kuriems gydymai veikia), nefritikams, sergantiems centrine nervų sistema. Per parą galima duoti 10—20 gr alkoholio (= 100—200 vyno). Abstinencijai patartina alkoholis išrašyti mikstūrų pavidalu, pvz.:

Rp.: Tinct. Chin. comp.	4,0,
Sir. simpl.	
Spirit. āā	25,0,
Aq. destill. ad	200,0.

MDS. Kas valanda arba dvi duotina po 1 valg. šaukštą. Kūdikiams po 10—50 lašų, vaikams arbatiniais šaukšteliais.

Hipokratas laikurių akių ligų atsitikimais pataria purgaciją, kraujo nuleidimą ir svarbiausiai v y n ā, nes vynas pagerinąs kraujo cirkuliaciją ir per tai pagerėjęs akių stovis.

Ligotam žmogui, sulysusiam, mažakraujui, nusilpusiam dr. B. A s c h n e r nepataria klausyti vegetaristų, žalininkų (liepiančių valgyti viską žalia), baltymų ir druskos priešų. Mėsa, truputis alkoholio, prieskoniai tokiems žmonėms padidina apetitą, pakelia svorį, pagausina kraują, sužadina energiją.

N. Indrašius.

× Neluetinės ligos, kurių metu WaR esti teigiama.

Neretai neigiama WaR dar nerodo, kad nesergama sifiliu. Taip pat ir teigiama WaR dar nevisuomet rodo, kad sergama sifiliu. Dažnai teigiama WaR esti šių ligų atsitikimais: nephritis, lepra, malaria, druginės ligos, en-

docarditis lenta, graviditas (ne liga), puerperium, tumor malignum, cachexia, framboesia tropica, stomatitis ulcero-membranacea, myelitis (liquor'o WaR; keliais atsitikimais teko užtikti net + + +, vienu — lues'u nesirgušiai, dar lytiškai nesubrendusiai mergaitei t^e-rai kritus, WaR pasidarė neigiamas), meningitis cerebrosproinalis epid., lupus vulgaris, alcoholismus' (ypač dar neišsipagiriojus).

N. Indrašiūs.

× Bazedovizmas Garliavos valsč. pradžios mokyklose.

1942 m. pavasarį bei rudenį ir 1943 m. pavasarį tyrinėdamas Garliavos valsčiaus 12 pradžios mokyklų mokinius, pastebėjau labai daug mokinių, turėjusių skydiškosios liaukos padidėjimą. Kadangi visi tokie mokiniai jaučė dar širdies plakimą ir pas juos labai lengvai buvo sukeliamas dermografizmas, tai reikia manyti, kad jie turi vadinamos morbus Basedovii fruste ligos reiškinius. Tikrai akių ir kitokių simptomų man neteko nė pas vieną sutikti.

Bet tegul skaičiai patvirtina tą dažnumą:

Kada apžiūrėta?	Kiek mokinių apžiūrėta?	Kiek jų tarpe rasta basedovininkų?	
		skaičiais	procentais
1942 metų pavasarį	Mergaičių 616	170	28%
	Berniukų 670	102	16%
	Iš viso mokinių . . 1.286	272	21%
1942 metų rudenį	Mergaičių 650	316	50%
	Berniukų 720	263	35%
	Iš viso mokinių . . 1.370	569	41%
1943 metų pavasarį	Mergaičių 518	341	65%
	Berniukų 535	298	56%
	Iš viso mokinių . . 1.053	639	60%

Krinta į akis didelis procento padidėjimas 1942 metų rudenį apžiūrėjus, sulyginus su tų pačių metų pavasarinio apžiūrėjimu. Tatai atsitiko dėl to, kad apžiūrint mokinius pirmą kartą pavasarį prie basedovininkų buvo priskaitomi tik tie atsitikimai, kai mokinio kaklas buvo deformuotas; vėliau gi nusistatyta žymėti visi skydiškosios liaukos padidėjimai, kai apatinė liaukos briauna seiles ryjant buvo matoma ant kaklo slankiojant žemyn ir aukštytyn. Tuo būdu basedovininkų procentas padvigubėjo.

Nuo tolimesnių išvadų susilaikau, nes stinga dar reikalingos medžiagos ir stebėjimų. Bet viena yra aišku, kad Bazedovo liga, kaip lengva ji bebūtų, nepagerina mūsų tautos sveikatingumo ir atsparumo. Užtat caveat consules!

1943 m. liepos mėn.

R. Šliupas.

Mediciniškasis sąmojis.

× Juk tai jo duona.

Jaunas gydytojas, pakviestas pas jaunos poros viduriuojantį kūdikį, užsispyręs prašo parodyti kūdikio suterštus vystykius. Motina, iš gėdos net paraudusi, nesutinka tokių nešvarių vystyklių rodyti. Bet gydytojas nenusileidžia. Pagaliau tasai ginčas nusibodo kūdikio tėvui ir jis žmonai tarė:

— Sonele, parodyk, juk tai jo duona.

× Ir nemiršta.

Pilviškių klebonas kun. Mot. Oliaka buvo sąmojingas žmogus. Sutikęs geležinkelio stotyje vietos gydytoją, jis klausia:

— Kas girdėt?

— Nieko gera, klebone, žmonės neserga, — atsako gydytojas.

— Žinai, ir nemiršta, — pridūrė klebonas, sėsdamas į vagoną.

× Atsitikimas senojo Vilniaus universiteto gadynėje.

Aukšto rusų valdininko susirgo pirmasis kūdikis: viduriuoja, nyksta ir gana. Buvo iškvieistas net Barlyno profesorius, bet ir tš to vizito gero nesulaukta. Kūdikis baigiasi... Tada sena kiemsargio uošvė iš savo širdies gerumo įsiprašė kūdikio motinos generolienės, kad leistų ją to kūdikio dirstelti. Leido. Išeidama ji pasakė, kad reikia tuojau pasikviesti seną visai nusigėrusį užmirštą Vilniuje gydytoją, kuris išgydys jos vieną kūdikį, tokia pačia liga sirgusi.

Atvežtas girtutėlis tasai gydytojas atsilošė sofoje ir liepė atnešti tą kūdikį.

Pažiūrėjęs girta kalba pratarė:

— Aš girtas ir jis girtas... Duokite mam pagalvį, — ir sofoje užmigo.

Pamiegojęs dvejetą valandų, sušuko:

— Stiklinę degtinės!

Išgėręs liepė atnešti pacientą.

Atėjo išsipuošusi kūdikiu ant rankų nešinana žindyvė. Gydytojas pažiūrėjo į ją ir sušuko rodydamas pirštu į žindyvę:

Pavarykite tuojau šitą bjaurybę, ji nusigėrėusi, kaip ir aš.

Buvo pakeista girtuoklė žindyvė kita blaiviausia ir kūdikis, negaudamas su maistu alkoholio, pasveiko.

× Duok litą ir 20 centų.ų.

— Jonuk, išgerk vaistų, gausi litą.

— Nenoriu lito, duok litą ir 20 centų.

× Vėl nuperka man vaistų.

— Onute, ar skanūs vaistai?

— Ne, tetule, neskaniūs, bet aš geriu, nes mamama už kiekvieną išgertą šaukštą moka man po 10 centų.

— O ką tu su pinigais veiki?

— Kai prisirenka du litai, mama už tuos pinpinigus vėl nuperka man tų pačių vaistų.

× Visų gero gydytojo savumų ne neturi.

Anatomijos profesorius prie lavono studentams:

— Geras gydytojas turi būti pastabus ir niekieno nesibjaurėti. Štai, žiūrėkite, aš įkišu lavonui į burną pirštą ir nepasibjauriau į savo burną įsidėti. Kas taip padarys?

Vienas studentas apsiėmė pakartoti profesoriaus veiksmus.

Profesorius pagalvojęs tarė:

— Taip, tamsta nesibjaurėti šlykštumais pajėgijėgi, bet pastabumo permaža turi, nes pražiopsojai štai ką: aš į lavono burną buvau įkišęs vieną pirštą, o į savo burną įkišiau kitą, švarų savo pirpirštą. Tad tamsta visų gero gydytojo savumų neturi.

D. gerbiamieji „Liet. Medicinos“ ėmėjai.

„Liet. Medicinos“ išlaidoms žymiai padidėjus, šito žurnalo Redakcija—Administracija nebegali išsiversti vien iš prenumeratos gaunamomis pajamomis. Todėl „Liet. Medicinos“ Redakcija—Administracija, Redakcinei Komisijai pritariant, surado šią išeitį pajamoms padidinti:

Visi „Liet. Medicinos“ 1943—1944 metų ėmėjai, be paprastos metinės prenumeratos 20 markių, prašomi dar primokėti po 10 markių už „Liet. Medicinos“ leidžiamą priedą „Vyr. Sveikatos Valdybos Žinios“.

„Liet. Medicinos“
Redakcija — Administracija.

„Liet. Medicinos“ žurnalui palaikyti aukos:

1. Doc. d-ras Garmus Antanas (Kaunas).....	20 m.
2. Gyd. Matulevičius Andrius (Kaunas)	100 „
3. Gyd. Petraitis Edvardas (Tryškiai).....	80 „
4. Med. felč. Rimša Kazys (Batakliai).....	35 „
5. Gyd. Tekorius Jonas (Šakiai).....	30 „

NUO „LIET. MEDICINOS“ REDAKCIJOS.

„Liet. Medicinos“ 1943 m. 11—12 nr. jau baigiamas spausdinti ir šių 1944 m. balandžio mėn. pradžioje bus išsiuntinėtas visiems „Liet. Medicinos“ ėmėjams.

„Liet. Medicinos“ Redakcija.

80.53.45